

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

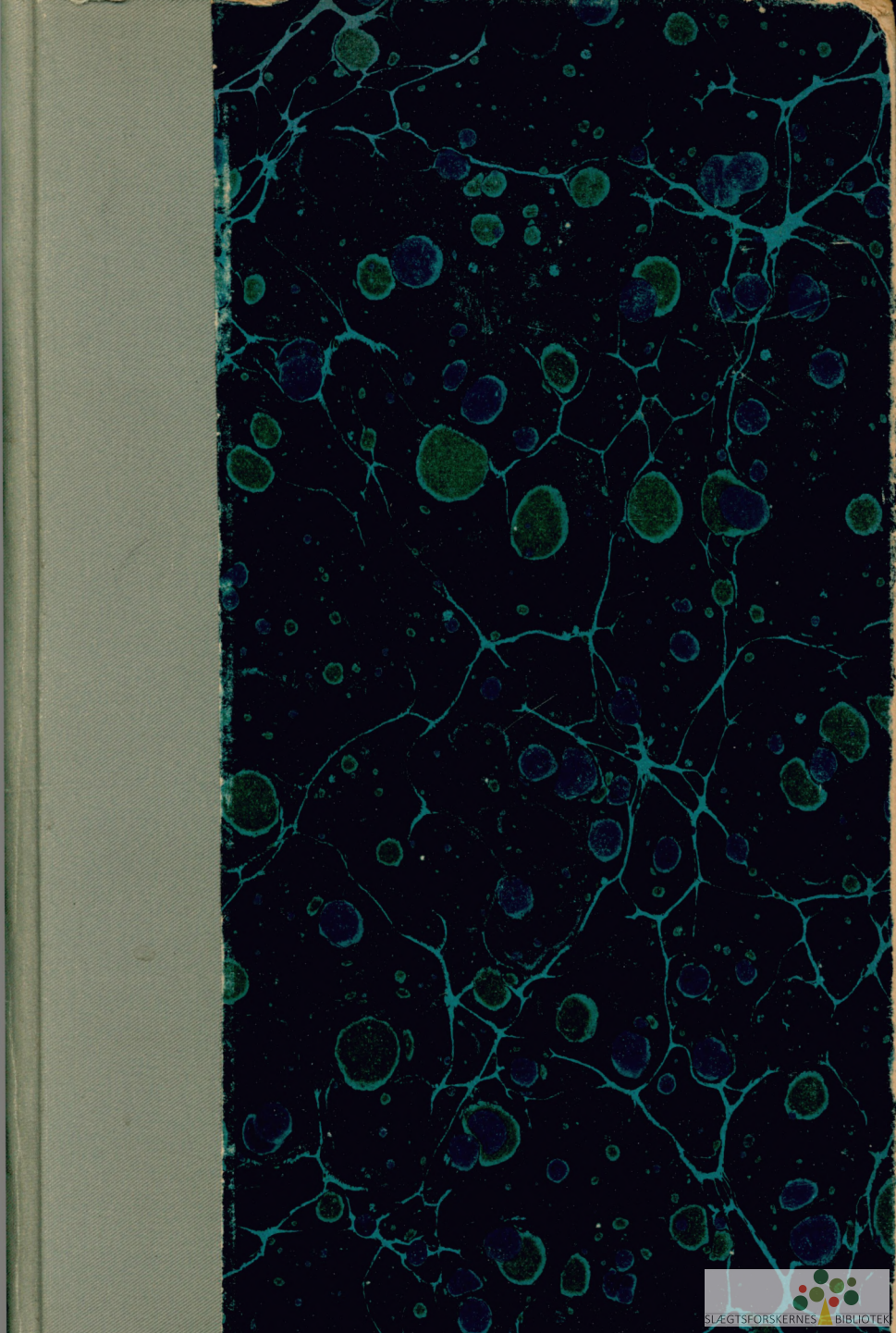
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BERNHARD SEVERIN INGEMANNS

DIGTERSTILLING OG DIGTERVÆRD

AF

JENS NÖRREGÅRD.

KØBENHAVN.

KARL SCHØNBERGS FORLAG.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1886.

Denne afhandling er af det filosofiske fakultet antagen til at forsvares offentlig for den filosofiske doktorgrad.

Kjöbenhavn, den 31te marts 1886.

Johannes C. H. R. Steenstrup,
d a. dekanus.

Trykfejl.

- Side 20, 9 l. f. o. naturlig, læs: naturligt.
- 23, 1 l. f. o. hvilket, læs: hvilken.
- 37, 15 l. f. o. skönt, læs: skön.
- 39, 6 l. f. n. vakt, læs: vundet.
- 41, 4 l. f. o. C. Tryde, læs: E. Tryde.
- 53, 13 l. f. n. 1842, læs: 1852.
- 57, 3-5 l. f. n. Grundtvigs... udføre, læs: (Grundtvigs...udføre)
- 61, 3 l. f. n. dens, læs: deres.
- 62, 2 l. f. o. det, læs: der.
- 71, 8 l. f. n. glæde, læs: græde.
- 76, 5 l. f. o. fædrende, læs: fædrene.
- 98, 1 l. f. n. Monotomien, læs: Monotonien.
- 99, 9 l. f. o. tiltagen, læs: tiltaget.
- 101, 9 l. f. o. historisk, læs: historiske.
- 108, 13 l. f. o. lyriske og episke, læs: eller.
- 126, 3 l. f. o. hverandre, læs: hinanden.
-

Ved midten af dette hundredår stod det fast for den danske folkebevidsthed, at mellem den række af skjalde eller digtere, som er fremtrådt hos os siden slaget på Kongedybet, var der tre, som både ved deres ejendommelighed og deres rige frembringelser ragede op over de andre, nemlig Øhlenschläger, Ingemann og Grundtvig. Men hos kritikerne er der i den sidste snes år foregået en ændring i denne synsmåde. Ingemann er lidt efter lidt skudt tilbage som en digter af anden rang, medens Øhlenschläger har hævdet sin plads som mesteren for det store gennembrud, og Grundtvigs anseelse er vokset, alt som man har overvundet sig til at fordybe sig i hans digtning — den lå jo længe som et ukendt, uopdaget land. Og det mærkelige herved falder især i øjnene, når man stadig kan erfare, at Ingemann uden sammenligning er den, i det danske folk som helhed, mest efterspurgte og læste digter. Hviler nu denne store anerkendelse, som allerede i Ingemanns livstid stod i strid med adskillige kritikeres uvilje, på en rén umiddelbar opfattelse, der ved nærmere forstandigt og alvorligt eftersyn viser sig uholdbar? Er det kun „börn og barnlige sjæle“, der kan vedkende sig Ingemanns digterværker

som vidnesbyrd om en ejendommelig dyb, storslået og rig kunstnerånd? Eller har kritiken forsét sig på hans svage sider og derved underkendt hans storhed? Skal han fremdeles indtage sin hædersplads mellem Øhlenschläger og Grundtvig, eller skal han nedsættes i anden række?

Det er dette spørgsmaal, som her skal göres til genstand for en undersøgende overvejelse.

Først og fremmest er det her nødvendigt at betragte udviklingen af Ingemanns digterpersonlighed; det er ikke egenlig hans „liv og levned“, hans udvortes oplevelser, som her kommer i betragtning, undtagen forsåvidt de have kendelig indflydelse på hans udvikling som digter; det er denne sidste i dens hovedtræk, som skal fremstilles, for at hans åndelige billede kan træde klart frem.

I.

Ingemanns digterudvikling.

B. S. Ingemann er født i Torkildstrup præstegård d. 28de Maj 1789, hin urolige tid i Evropa, da generalstændernes nærværelse i Versailles beredte vejen for den franske omvæltning; men han er i intet åndeligt slægtskab med disse begivenheder, der altid har virket frastødende paa hans sjæl. Han fremhæver derimod selv, at solen syv døgn forinden hans fødselsdag „var indtrådt i tvillingernes lykkelige tegn, eller, som man et årtusend tidligere vilde have sagt: Odin var gæst i Brejdablik, i den gudebolig, vore forfædre tilregnede den milde, drømmende Balder, og hvor de færreste rædsler skulde være. At der heller intet urént skulde tales, var også en smuk forestilling om hint vidtblinkende Brejdablik, hvis herlighed dog selv for tidsguder måtte forsvinde for at forvandles til en ufor-gængelig herlighed“; og han gör selv opmærksom på, at „de, der fødes i Maj måned, skulle efter folkesagnet være blødhjærtede og til kærlighed tilbøjelige naturer“. Sin fader, der af nabopræsten Glahn i Riserup får

vidnesbyrd om at have været „en sand Natanael“, skildrer Ingemann som en høj, rank skikkelse „med den rolige, milde alvor i åsyn og adfærd, som både kunde gå over til let godmodig spøg med ret hjærtelig latter og til stræng bestemthed i udtryk og miner, men, såvidt han mindes, til ingen yderlighed af lystighed eller lidenskabelig hæftighed“. Hans moders billede, hvis ynde „han forgæves vilde søge at beskrive“, giver han i disse træk: „Hendes ansigtsformer vare små og fine. Den skönhed, hvormed hun især fortryllede sin yngste sön, var mildheden og kærligheden og den elskelige sjæl i hvert udtryk, som i hvert ord fra hendes læber. Hun så verden i sollys eller i måneglans, aldrig i nogen nat uden stjærner. Hun hørte til de få lykkelige naturer, der bevare det usynlige guldæble, paradisengelen giver barnet i hånd paa vuggen.“

Til disse to forældre svarede tonen i Torkildstrup præstegård, en fredelig, kærlig og i hjærtegrunden gudfrygtig, men tillige munter og livlig tone. „Pietistisk stilhed og hængehovedvæsen hørte ikke til tidens væsen. Udvortes tegn på stærke religiøse bevægelser var der næsten intet spor af her eller måske nogensteds i Danmark. På bordbönnen nær, som læstes höjt af börnene, fandt der ingen fælles husandagt sted. Af moderen lærte börnene i stilhed deres morgen- og aftenbön. Uagtet husfaderens tænkemåde tilhørte en ældre tid, hvori det huslige og kirkelige liv endnu smukt med sandhed og opbyggelse kunde sammensmelte, havde dog åndsretningen fra midten af det attende århundrede her, som næsten allevegne, draget en skarp grænse mellem kirken og det daglige hjem. Salmer og det bibelske sprog hørtes næsten

aldrig udenfor kirken; men muntre sange, spøg, dans og selskabelig glæde genlød ofte fra præstegården“.

Hele dette naturlige, livsglade billede af hjemmet har dog en islæt af noget vémodigt, som for börnene dels knyttede sig til billedet af en ung, smuk mand, moderens tidligere forlovede, som var omkommen på en Kinarejse, og som moderen viste börnene og lærte dem at holde af; dels til „moster Marias“ person, hvis sørgelige ægteskab så hurtig var bleven brudt og havde efterladt hos hende en såret sjæl; når hendes tungsindige tanker til sine tider fik overhånd, hvilede der som en sky over huset. „Grandmamas“ mange pudsige og mærkelige minder om hendes mands Kinarejser drog sindet hen til fjærne ukendte verden; hesselalléen i præstegårdshaven susede med bud fra ungdommens kærlighedsliv, medens landlivets hele idylliske præg farvede alle oplevelser med et skær af morgen- eller aftenrøde. Men over alt det hvælvende sig for den lille Bernhard en lys og dejlig stjernehimmel med „Vorherre“ som den allevegne nærværende, usynlige fader og skaber, og hvad han bad ham om, det vidste drengen vilde ogsaa ské, når det var godt. „Hans tillid og fortrolighed til den usynlige fader var uformørket, som den var ubegrænset. Til ham betroede han sig hver aften, når han lå i sin kurvesæng og havde fortæret det æble, som han gærne fik med til erstatning for de ældres aftenunderholdning. Når han lukkede sine øjne, var han i den levende Guds hånd, derpå tvivlede han ikke; når han slog dem op ligeledes, og når den usynlige hånd kun vilde være med ham, havde han et slags forestilling om engang at kunne opleve eller foretage sig det

allervidunderligste.“ Hermed stod det i forbindelse, at det overnaturlige for ham kun var „en endnu herligere natur end den, han daglig tumlede sig i, og han hørte intet hellere, end hvad der ret var vidunderligt.“ Selv „det uhyggelige havde med al sin gru en pirrende tillokkelse for ham“, men han havde tillige hørt, at når man kun gik paa ærlige veje og tænkte på Vorherre, var der aldrig nogen nød på færde. Uagtet spøgelsehistorier hørte til de forbudne varer, og al overtro blev i præstegården udlét og bestridt, må dog tilværelsen af en stor og mægtig ånderverden, og selv muligheden af dens indgribelse i vor sanseverden tidlig have rodfæstet sig i præstegårdsdrengens forestilling.“ Dette hang til det vidunderlige, hvorved virkeligheden for ham fik en højere glans og betydning, anså Ingemann for at være medfødt, og han „vilde i sin ungdom ikke have ombyttet det med de vises sten“. Senere indså han det farlige derved, men først efter at i hans svagelige ungdom (han havde arveligt anlæg til brystsyge) hint hang til det vidunderlige var blevet det overvejende. Men i barndommen var den naturlige modvægt derimod et livsglad, muntert sind, med lyst til alle slags spilopper og en stor kærlighed til naturen, som han levede på den fortroligste fod med lige fra have, mark og gård til duerne og fjerkræet. Den rejsende stork nikkede til ham som en gammel bekendt, den kunstfærdige snegl „med hus på ryg“ beundrede han, de favre blomster elskede han, og før han engang uformodet var bleven stukket af en bi, vilde han ikke tro, at disse flittige blomsterelskere kunde have et fjendtligt sindelag. Kun høgen var hans fjende, men svalen, lærken og den lystige

stær var hans kæreste venner, og han glemmer aldrig sin henrykkelse, da en barmhjertig pige engang bragte ham en levende fugl, som det længe havde været hans højeste ønske at få; han drömte om sin lykke, og hans første tanke, når han vågnede om morgenen, var den lykkelige vished: jeg har min fugl. Han fandt aldrig noget sandere og stærkere udtryk for, hvad han følte som sit livs højeste lykke, hvad enten det var, da han senere vandt sin brud, eller når en digtning gik op i hans sind, end dette barnlige: jeg har min fugl. Men da han mistede den, blev synet af en fugl i bur ham altid imod, ligesom han fra dreng af havde en stærk frihedsfølelse, og han siger selv, at nogen overvættets sagtmødighed kan han ingenlunde berømmes for.

Dette er udgangspunktet, hvorfra et digterliv udfoldede sig, hvis særkende er en stærk og fin følelse. Men måden, på hvilken det udviklede sig, blev i høj grad påvirket af de uadvortes kår, som afløste præstegårdslivet i Torkildstrup. 1799 døde nemlig Ingemanns fader, og året efter flyttede moderen til Slagelse, for at hendes søn kunde gå i den lærde skole dér. Livet i det tarvelige, lille købstadshjem var snævert, men kærligt og hyggeligt, skolelivet med sine mange vidunderlige løjer lagde ikke i nogen særegen grad beslag på drengens mest fremtrædende ævner. Den megen åndløse udenadslæren, som han med stor anstrængelse pligtmæssig böjede sig under, stod i en skarp modsætning til hans fantasie drömme og hans bløde, fine sind; medens disse på egen hånd måtte søge næring, øvedes kun hans hukommelse og den rént formelle logiske tænkeævne, uden at det almindelige omdømme udvikledes i forhold dertil, og kun i Ingemanns sidste

skoleår virkede den senere professor Jens Møller som lærer i dansk paa hans ævner til at forme sproget. En vis uvilkaarlig stilistisk dygtighed må fra denne tid have været hans ejendom, og dette indeholder vistnok forklaringen på det særsyn, som Ingemann senere erklærede for „næsten ubegribeligt“ for ham selv: at hans digtninge i den første periode af hans liv (1811—37) ikke ere blevne meget mere ukorrekte og formløse, efter som han greb enhver form, der først tilbød sig for det poetiske indhold, ideen, i blinde, men tog sig det meget let med rytmer, rim og alle ydre betingelser for formens fuldendthed og tillod sig den største frihed i denne henseende. Når man tænker sig Ingemann stående, som han selv skildrer det, i sin moders lille stue i mørkningen med panden på ruden, mens han lærte de uendelige ramser udenad, og sjælen i en lykkelig stemning da fløj op mellem de glimtende stjerner i det uendelige himmelrum, da sér man her spiren til den kløft mellem idealernes strålende verden og det kedelige pligtarbejde, hvorunder han led gennem en række af år. Det kan godt være, at Ingemann har ret i, at et bedre ordnet pligtarbejde, efter den tids skoleforhold, vilde have oversteget hans kræfter; men som det nu gik, måtte hin kløft sætte sit spor i hans hele åndelige væsen og vise sig som den forkærlighed for det dunkle i mulighedernes verden og som den uvilje mod det klare, forsmåede, der plettede de fleste af hans frembringelser; — uden hin uvilkaarlige sprogdygtighed vilde det meste sikkert have været ulæseligt. Efterretningerne om slaget i Kongedybet 1801 virkede stærkt på hans som på alle skoledrengenes fantasi; man delte sig under alle slagsmål på skolen i

Danskere og Engelskmænd, ligesom i vore dage i Danskere og Tyskere, og Ingemann er stolt af aldrig at have været andet end Dansker; men betegnende for ham er det, at han drømmende om bavgastene over faldne fortidshelte vandrer ud i Slagelses omegn og til sin store fryd finder en sådan mærkelig fortidslævning, som han med begejstring skildrer for sin ældre broder; men med latter blev han undervist om, at det var en milepæl, han var stødt på! (sé digtet „støtten“ i den første digtsamling). Sådanne puds kan virkeligheden spille en drømmende natur, hos hvem iagttagelse og almindelig dømmekraft ikke har holdt skridt med længslernes flugt.

1806 blev I. student og skulde nu være jurist, skönt med inderlig ulyst. Hans sind droges til digtningens verden, og allerede i sit rusår skrev han både digte og tragedier; men alt dette gik op i luer under bombardementet 1807, som han var öjenvidne til fra volden. Hans studier afbrødes dels derved, dels ved et toårigt ophold hjemme hos moderen i Slagelse; hun døde 1809, og nu skulde Ingemann da, først som huslærer i København, senere som alumnus på Valkendorfs kollegium, fortsætte det afbrudte studium i lovkyndighed, men uden at lysten dertil var vokset en tomme. Ossians brusende harpe, Tiecks lokkende og grufulde æventyrverden, Novalis's vémodige og religiøse længselssuk drog tilsammen hans ånd hen i ganske andre egne, og denne verden med sin knugende sorg og håbløse kamp var for ham som et fremmed land, hvorfra han længtes bort, og som han også troede, han snart skulde forlade. Ti som hans moder og 3 af hans brødre vare døde af lungetæring, så troede

han også sig selv udpeget til at dø denne død, spinkel, bleg, fin og gennemsigtig. som han var; hans dage ansås som talte, og han begærede ingen bedre lod end at forlade denne verden for at stige op til himlens lyksaligheds land, til hvilket hans længsel idelig stundede.

I en sådan sindsstemning fremtræder Ingemann første gang som digter i 1811 med en digtsamling, 1812 med en ny. Det er Prokne, svalen, med sin »blide og stille« stemme, der her vover at tage til orde, medens Filomele, nattergalen (o: Øhlenschläger), tier; den synger om hin

Letsvømmende ø,
i spejlglatte bølge
den kaster sit skær
og flygter, mens tusind det billed forfølge,
som idelig synes så nær.

Og voven bortskylles,
det billed forgår;
påny det fremtrylles,
men aldrig består.
Og snekken mon glide
på søen en stund;
men når den ej længer med bølgen kan stride,
den daler og synker til havsens bund.
Dog da er den svundet,
hin længselens tid,
og øen, som skuffet og flygted, er bundet,
og lykkelig svømmer den skibbrudne did; —
og når han opstiger
på fremmede strand,
hver trængsel og nød fra hans hjerte bortviger,
han er i — sit fædreland.

(De to kyster.)

Dette digterens fædreland, hvorfra røster i mangfoldige forklædninger lyde til ham, er den åndens forklarede verden, som han tror på, hvorhen hans fantasi (udgaven 1863: anelse) idelig svinger sig, og i

hvis hemmeligheder visdommen er den rette indsigt; hvor denne svigter, svimmel og begrænset, der toner fantasien (anelsen) dunkelt, og troen „griber den tråd, de bægge tabte i labyrinten, og med barnligt sind til skaberånden løfted op det skabte“ (Parizade 1863).

Dette er „tryllelandet“, hvorom Ingemann synger:

Jeg kender et fortryllet land
men véd ej, hvor det findes!
det kun i blinde søges kan,
og ingen vejen mindes.

En alf går om ved midnatstid
i luftigt blomsterklæde
og leder, hvem han elsker, did
til overjordisk glæde.

Og alfens ven ej véd hvordan,
men frit han sig opsvinger,
det er ham, som han flyve kan
og armene blev vinger.

Hans hjærte føler intet savn;
nu bløder det ej mere,
de venner flyve ham i favn,
som længst bortvandret ere.

Og pigen, kun hans tanke når,
huld smiler ham imøde;
og tidens ström tilbage går
med genfødt morgenrøde.

Og hvad han så, og hvad han nød,
han atter skuer, nyder,
mens håb, som lå i fremtids skød,
med blomst og frugt ham fryder.

Der er det dag ved midienat
og vår ved vintertide;
men timer i det land så brat
som öjeblik bortglide.

Halvdunkle syner uden tal
der veksled med hverandre;
men fluks ved gry og hanegal
den fremmede må vandre.

Brat en usynlig hånd ham fort
af landet må bortdrage.
han véd ej, hvo ham førte bort,
ej, hvor han kom tilbage. *)

Sammen med disse toner fra det fjærne fædreland lyder nu vistnok også toner fra det nære fædrelands, Danmarks, smerte og håb, både i vredesdigtet „Krigeren“ 1808 og i „Den talende fugl“ 1810, skrevet da orlogsskibet Fønix løb af stabelen, det første spor af den danske flådes væntede genfødselse; men kunde han end opflamme til dåd og atter føle, at

morgnens dåd i sangen leved,
dåden sangens skaber var,

for sig selv væntede han hverken part i nogen heltedåd eller i nogen jordisk kvindes kærlighed, — den himmelske kvindes, poesiens kærlighed, drog ham, og som en pilgrim vandrer han trofast hende imøde. Og dog føler han i sin digtergave et kald sig betroet, hvad enten han nu kommer til at røgte det kort eller længe, det kald at være med at få forbandelsen hævet, som hviler på jorden, ved at hente den trefoldige skat tilbage fra bjærgets tind (Parizade); da kan atter paradiset spire frem hernede:

»livsposi er genfødt paradiset«,

hvortil kun kærlighed kan lede:

»som himmelsk-jordisk kærlighed tillige
skal slægtens ånd til sin forklaring stige,
og livsens kildevand i lutret hånd
opløser dødens troldomsbånd.«

---

*) Ungdomsdigte II s. 175; anført efter udgaven 1863, hvor flere rettelser fra originalen ere foretagne.

Da han på „digterskibet“ flyver ud „til fjærne zoner og til fjærne tiders kyst“, søger til Hellas, Rom og det gamle Nord, og under stjerneglans fra torne-kronen på Golgata stanser ved eneboerens hytte i skovens tavse gemme, da udbryder han:

Musa! fly fra disse egne!
 ængstlig banker hjærtet her,
 livets friske farver blegne
 i det matte stjerneskær.
 Stille andagt! fromme længsel!
 ej du sprænge kan dit fængsel
 med din bøn og med din gråd;
 og den handleløse kummer
 ligner dødens stille slummer;
 o, men livet — kræver dåd.

I korstogenes kampe finder han kæmpens dåd i hine tider, men i Luthers kamp mod pavedømmets mørke og tyranni, i Tycho Brahes og Newtons forsken sér han åndens lys skinne ind i ukendte verdener. Dette ængster ham ikke, som om poesiens rigdom skulde blive mindre, alt som kundskaben om naturens lovbestedte gang bliver større.

Evig skøn i billedklæder
 åndeverdenen fremtræder,
 hvor et sjælfultt øje sér.

O! vor verden blev ej øde:
 den er billedrig og skøn;
 trylleblomsterne ej døde
 for naturens muntre søn;
 og det store blev ej mindre,
 hvor der lever i dit indre
 en almægtig genius.
 Roser i dit spor fremsmiler,
 hvor han stanser, hvor han iler —
 følg ham, kække fantasus!

Følg ham, livets sanggudinde!
 nu i himmel, nu på jord,
 når hans længselstårer rinde,
 når han går i sørgefior;
 når på tidens hav han svømmer,
 når han smiler, når han drømmer,
 når han aner hellig fryd;
 i det lyse, i det dunkle,
 hvor der sol og stjærner funkle
 nu i nord og nu i syd!

Følg og mig, o sanggudinde!
 Lad mig tit guldharpn slå!
 Kom med milde forårsvinde!
 Før mit skib på bølgen blå!
 Mens fra kyst til kyst vi haster,
 silkesøj i gyldne master
 skal vi hejse glad igen,
 og med sang og harpetoner
 flyve vi til alle zoner
 og til alle tider hen!

(„Digtarskibet“.)

Hentydningen til Øhlenschläger i „naturens muntre søn“ er her umiskendelig, og begejstringen for digtningens kald fylder ham med frisk glæde:

Lyksalige skjald
 med himlen i hjærte,
 som modig går gennem den jordiske smerte,
 og følger det hellige kald!

Lyksalige skjald!
 over menneskequal
 går vejen til gudernes sall
 over bjærg, over dal,
 over bølger og flammende strømme
 han iler og følger de salige drømme
 og favner sin sjæls ideal!

(„Gangergriffen“.)

Ingemann var ikke en livstræt, udlevet drømmer, men hans sjæl, der var fortrolig med snart at dø, drages både religiøst og poetisk til hin åndens verden,

hvor hans egentlige hjem forekom ham at være; gen-
skindet derfra i denne verden var for ham det egent-
lige liv, uden hvilket den vilde være idel mørke;
herom vil han synge, så længe han kan, og den kær-
lighedslængsel, som brændte i ham, tør han ikke binde
til nogen eller noget her, at han ikke skal ledes vild
og forstumme. Den usynlige ånde verden med sine
ideer, som han helst får øje på gennem æventyrets
østerlandske dragt, drager alle hans følelser og tanker
til sig, og det er, som om der ikke bliver tid til og
ikke haves brug for en iagttagelse af menneskelivet
her, som det rører sig i broget mangfoldighed. Me-
dens man overalt i Øhlenschlägers Aladdin, som dog
også er et østerlandsk æventyr, føler, hvorledes digteren
har studeret naturen, har havt sine levende menneske-
modeller, grebne lige ud af det daværende Køben-
havnerliv, så er der hos Ingemann ikke spor af den
levende model, han skyr den og trænger ikke til den
for at hæve sig selv og andre op i de egne, hvor
sfærerens harmonier klinge, eller for at lytte til gen-
klangen deraf i dette liv. Denne ejendommelighed
ved Ingemanns første digtning falder mest i øjnene,
da han (allerede 1810) gav sig i lag med dramatisk
digtning og skrev Mitridat, der udkom i hans anden
digtsamling 1812 sammen med Turnus, der i alle hen-
seender stod tilbage for Mitridat. Det var navnlig
bekendtskabet med Shakespeare, der med uimodståelig
magt drev ham til at forsøge sig i dramatisk digtning,
og han siger selv (i fortalen til 1ste bind af dram.
digte 1843), at „til æmnets valg bidrog måské den
selvstændighedsfølelse, der med glad begejstring over
min nærmeste dramatiske forgængers oldnordiske

sejrsmark næsten under hele min dramatiske periode lod mig vende blikket fra Norden og søge billederne for mine fremstillinger i Orienten og Syden.“ At Hakon jarl her har været det nærmeste forbillede, er åbenbart dels af digtets idé — storheden i en verdenshistorisk karakter, der synker i kamp mod en overlegen verdensmagt og den tragiske undergang af den vilkårlige herskermagt i hedenskabet ved dens eget livs Nemesis —, dels af behandlingen i flere enkeltheder (f. ex. tonen i samtalen mellem de to offerpræster i 3die akt, samtalen mellem Mitridat og Avrelia i sidste akt). Men hovedforskellen ligger i denne mangel på naturstudium af menneskers personlighed, som trods mangfoldige skønheder skæmmer denne Ingemanns digtning; rollerne ere fordelte: den stortbegavede, men grusomme og tyranniske selvhersker, den ærgerrige, men karakterløse søn, den hævnsyge fjende, den ædle modstander og den ulykkelige, drømmende tilsidst vanvittige prinsesse osv., men det individuelle i fysiognomierne bliver borte selv midt under de bevægede samtaler; Ingemanns fantasi mangler den befrugtning, som kun fås ved, at digteren er hjemme mellem levende mennesker i sin tid og forstår deres færd i det enkelte. Det var nu vistnok ikke derfor, at teaterbestyrelsen ved det kgl. teater forkastede stykket; det var af hensyn til det brud på tidens énhed, som handlingens overensstemmelse med den historiske begivenhed medførte, „et hensyn, som den nyere tid imidlertid har løsrevet sig fra“ (Ingemann), men at det ikke kunde måle sig med Øhlenschlägers dramatiske digte af første rang, ligger klart for dagen. Man føres ind i en verden, hvor lyse og ædle

skikkelser færdes mellem mørke dæmoniske, — hvor ædle, fine tanker og følelser bryde sig mod trodsige og oprørske, og dette skér ofte i et såre smukt og tankerigt sprog; men den fængslende magt, med hvilken skikkelserne skulde ligesom indbrændes i vor bevidsthed, er kun ringe, fordi de ikke nok er kød af vort kød og bæn af vore bæn.

De digte i disse to samlinger, hvori Ingemanns sprogform bedst har kunnet udtrykke indholdet, er dem, hvori folkevise- eller kæmpevisetonen er anslået, f. eks. „Viborgs skjoldmærke“, eller „Håbet“ eller „De trende børn“:

I kammerset støjer den liden smådreng
og banker så såre på døre;
det hele hus sysler og ganger i sæng
monne ej den liden dreng høre.

Han banker ved dag og han banker ved nat,
ret aldrig vorder han stille;
en skrøbelig skodde for døren er sat,
den sprænge så gerne han vilde.

På højenloft sidde to piger små,
så livlige og så blide;
tålmodige stille de sidde må
og sé gennem ruden så vide.

Når liden smådreng i sit kammer er fro,
de småpiger smile så såre;
men når han banker så ængstelig på,
de fælde så mangan en tåre.

Digtet ender med følgende vers:

O! vedst du ikke den liden drengs navn,
og hvad de to småpiger hedde,
så føled du aldrig sorg eller savn,
og aldrig monne du græde.

Der ligger heri et fingerpeg henimod den digtart, der senere blev Ingemanns egentlige felt.

1813 udkom hans tredie digtsamling „Prokne“. Det ejendommelige ved denne, sammenlignet med de to andre, er, at Ingemann er bleven sig bevidst som kristen og bestemt bekender det, og at hans kærligheds længsel, som hidtil har været angst for at knytte sig til nogen timelig kvinde, nu har overvundet denne sky og er bleven forvandlet til elskov. Hvad det første punkt angår, da er digtet „De tvende ånder“, som åbner denne samling, både klart og betegnende nok:

To ånder har jeg fostret i mit indre
og vekslende var deres herredom,
indtil jeg så i øst den stjerne tindre,
som leded' mig til fredens helligdom.
End svæve de helt sælsomt om min tinde,
men ikke mer jeg følger dem iblinde,
dog stundom må jeg standse i min gang
og lytte til den underlige sang.

Den ene ånd kalder ham fra denne verdens vilde larm til den stille blomsterdal, hvor milde vindpust vifte gennem skoven og månen spejler sig i sølvervoven; der lover den ham, at han skal finde sine barndomsdrømme igen og atter nynne hver sin barndomssang påny, der skal han „livets stille palmer finde.“ Den anden kalder ham ved midnatstide ud i nattens mørke, hvor uglerne hylende slår deres vinger og elementerne vildt og kraftigt stride; dér lover den ham, at han skal sé de hedenfarne kæmper, som vildt fare frem på stormens vinger, og af dem skal han lære kampen for evigheden. Når han da vældig greben af den sidste lader sig rive afsted, uden selv at vide hvorhen, når hans hjærte hæver sig højt mod hedenold

og vender sig fra de drømme, under hvilke han ængstes for at sove livet bort, da føler han dog med smerte, at „det store smulrer i sin grav, mens livet kun det smålig ridser af“. Men så tager atter fredens engel til orde:

Og over heltegrave han mig leder
til Kristi kors og høje salmer kvæder;
jeg skuer blodet på min frelsers bryst
og føler stille kraft og salig trøst.

Og vækker mig igen ved midnatstide
hin dunkle ånd med vild, heroisk sang,
og sér jeg hedningskyggerne fremskride,
da toner som en storm min harpeklang;
men ej det stormer mere i mit indre,
ti jeg har sét en større stjerne tindre
på himlen, over gravene i Nord,
end hine stjærner, som nedsank i jord.

Nu hånd i hånd de tvende ånder svæve
omkring min tinding, hvor jeg vandrer hen,
ved kvæld, når kælne æolsharper bæve,
ved hanegal, når døde gå igen;
og uglens skrig og nattergalens klukke
og stormens hvin og kærlighedens sukke
melodisk smelte sammen for min ånd
i verdens store panharmonicon.

Og trøstig med min harpe jeg fremtræder
og sjunger med den røst, som Gud mig gav,
om livets savn og om dets stille glæder,
om blomsterne på hedenoldets grav;
med milde tårer vil jeg dem bedugge,
og blidelig vil digterbåden vugge
den syngende, langs med en elsket strand,
til mine engles fjærne fødeland.

Ligesom det nu heraf kan ses, at den tidligere religiøs-poetiske længsel er bleven fæstnet i Ingemanns sind som bestemt kristelig guds frygt med den fred i hjertet, der overgår al forstand og bevarer både hjertet

og tankerne i Jesus Kristus, således havde i den nærmest foregående tid (fra 1811) hans ubestemte kærlighedslængsel fundet sit bestemte mål i Lucie Marie Mandix, med hvem han 1812 blev trolovet. Hvorledes denne udvikling i hans egen sjæl er gået for sig har han skildret i „Varners poetiske vandringer“, en række brevfragmenter. At der i disse findes talrige spor af den sentimentale sindsstemning, som i det hele havde behersket ham, er naturlig nok; på én gang kunde dette ikke helbredes, ligesålidt som anden sygelighed, og navnlig viser det sig i, at det ægteskab, som fuldbyrdes mellem Varner og hans elskede, er af platonisk art („vort forhold er det samme som för, ingen nöjere forening har vi søgt ved denne pagt“), og at elskereren efter sin hustrus død må dø af lykkelig kærlighed („jeg kunde ikke andet, og jeg ventede ikke selv at overleve ham længe“, skriver Ingemann senere)*). Men når, tiltrods for hans blege, fine og gennemsigtige skikkelse, livet dog blev ham givet, og når, efter en overstået farlig nervefeber, medens han arbejdede på „De sorte riddere“ (Tilbageblik s. 26), et rigt og inderligt samliv udviklede sig mellem de to, da måtte dette føre til et nöjere kendskab til det menneskelige liv udenfor ham selv, ialtfald måtte han blive fortrolig med, hvad der rørte sig i hendes sjæl; men allerede dette var en individualisering, der måtte få indflydelse på hans senere digterliv. Den bestemte beslutning, som han nu efter samråd med sin kæreste tog om at opgive det juridiske studium og udelukkende vie sine kræfter til digtningen, har vel

---

*) Hele denne slutning udelod Ingemann i en senere udgave 1845.

også bidraget til at stålsætte hans sjæl; ti det skete efter en svær kamp med hans nærmeste frænder, og han var altid senere sin svigerfader Jakob Mandix (kommitteret i rentekammeret) såre taknemlig for, at han ikke havde lagt nogetsomhelst bånd på ham i så henseende men ladet ham uhindret følge sit kald. Nok er det, at fra nu af følger Ingemann sin drift til at skrive dramaer, skabe karakterer i deres brydning mod hinanden, stærkere og stærkere, og efter samtidens almindelige dom lykkedes det såre vel for ham. Foruden Mitridat og Turnus foreligger der fra Ingemanns hånd i denne tid følgende dramaer: Masaniello, Blanka, Røsten i Ørkenen, Hyrden af Tolosa og Løveridderen, alle skrevne 1815 og 16*), og om den glæde, hvormed samtiden modtog dem, aflægge alle private og offentlige udtalelser vidnesbyrd; selv Øhlenschlägers svigerinde fru Rahbek „syndede“ mod sin svoger ved at gå hen og sé Blanka blive opført (sé hendes brev til Mynster i „nogle blade af J. P. Mynsters liv og tid“ s. 149) og blive rørt derved, medens hun lader til at have forsømt at sé Hagbart og Signe, som samtidig gik over scenen, og Øhlenschlägers modstandere Baggesen og Sander drog i det hele Ingemann frem på hins bekostning og priste den smukke, omhyggelige form, hvori de høje og rene tanker her fremtrådte. I den fornemme verden var fru Frederikke Brun den, som angav tonen til Ingemanns pris, fru Rahbek bekender i et brev til Ingemann selv, at „adorationen med Dem nu begynder

---

*) Af disse, som af Ingemanns dramatiske arbejder i det hele, kom kun Blanka, Masaniello og Hyrden af Tolosa til opførelse på det kgl. teater.

at gå vel vidt“, og endnu i 1819 råbtes der i det kgl. teater tre gange leve for I. efter opførelsen af Masaniello. Når samtiden i det hele taget satte dem så højt, må det forklares af hele den sentimentale retning, hvori følelseslivet den gang bevægede sig. Ti uagtet det er kendeligt, at karaktertegningen i disse dramaer er ikke så lidt klarere end i de tidligere, og derfor personerne og deres færd fængsler ulige mere end tidligere*), så er deres skrøbelighed en sygelig dvælen i navnlig de tragiske stemninger, ja en lyst til at skabe sådanne sammenstød, at hine stemninger ret kan få plads til at brede sig, og medens digteren svælger i skildringen, pines læserens eller tilskuerens følelse. Men netop denne pinsel havde samtiden en egen smag for, og Ingemanns sygelige sindsstemning fra de foregående år var ikke endnu, trods hans kærlighedslykke, mere helbredet, end at han godt kunde komme denne tidens smag imøde og tilfredsstille den.

Om æventyrdigtene „De sorte riddere“ og „Rejnald underbarnet“, som ere skrevne ved samme tid, skal senere talen blive i en anden sammenhæng; de ere de fyldigste udtryk for Ingemanns almindelige romantik.

Men med Ingemanns udenlandsrejse 1818 og 19 fuldbyrdes først ret hans befrielse, idet livet her på jorden griber og fængsler ham, viser ham brydningerne og modsætningerne i deres virkelige skikkelser, peger på opgaverne, der skal løses i den virkelige verden, og lærer ham at værdsætte den verdensudvik-

---

*) Ingemann følte selv dette og henviser med rette til æventyrdigtet „De underjordiske“ (1817) for at godtgøre sin fremgang i menneskeskildring.

ling, gennem hvilket dette foregår. Det var efter hans eget sigende (Tilbageblik s. 38), ikke blot de høje bjerge, vulkanerne og de brusende strømme, der løftede hans sind og i naturens verden rakte ham målestokken for det storartede; men datidens bevægede menneskeliv syd på, hvor det, i modsætning til det stille, trange liv herhjemme, gærede og brusede under kampen for folkefriheden imod „den hellige alliances“ knugende åg, kom ham nær ind på livet og kunde ikke godt andet, da især universiteterne i Tyskland var arnested derfor og Ingemann naturligvis gæstede flere af disse. Trods hans uvilje mod al demagogi og mod oprørske folkerejsninger i det hele tilstår han dog, at han lærte at agte det ædle hos det liberale parti (især hos professor Welcker i Heidelberg), og hos ham som hos alle måtte en sådan prøvelse af modstanderes tankegang og grunde virke både klarrende og modnende. „Poesien og kærligheden“ fulgte ham overalt, og hjemvéen plagede ham ofte meget; men han lærte så mange forskellige mennesker at kende og fik ved at færdes både i Tyskland, Schweitz, Frankrig og Italien så stærke indtryk af de forskellige folkeliv, at historien måtte træde ham nærmere i sin hele rigdom og en større friskhed overfor alle ydre oplevelser blive følgen deraf; ti gennem egne erfaringer göres man først ret tilgængelig for hele slægtens erfaringer, ligesom disse da igen udvide og ud-dybe hine.

Man mærker allerede dette tydelig på flere af de breve til hjemmet, som Ingemann i denne tid skrev, og navnlig på hans breve til ungdomsvennen, i lang tid hans eneste, Carl Luno. Denne, juridisk student,

senere landmand, havde åbnet sit hjerte for al Ingemanns længsel som for alle hans drømme og poetiske udgydelser i hans gæringstid; han sidder nu hjemme i de forhold, hvorfra Ingemann er fløjet ud, og spinder endnu med samme ihærdighed som tidligere de spind af evighedslængsel og kærlighedssuk, som havde dannet båndet i deres inderlige venskab. Allerede ved Ingemanns forlovelse var der jo gået noget tabt for vennen, og denne følte savnet deraf stærkt. Men først på rejsen bliver det dog Ingemann klart, at deres sind indånder forskellig luft. Han skriver 17de Juni 1818 fra Strassburg til Luno: „Jeg vil ikke kandestøberere, skönt jeg har stor tilbøjelighed dertil og på den senere tid ved mit udvortes verdensliv har følt langt mere deltagelse for landenes og folkenes skæbne“, og da han er kommen til Italien, skriver han 3die August fra Milano: „Hvad jeg allerede har sét, er allerede af uberegnelig værd for mig, og hvad jeg endnu har i vænte, håber jeg skal overgå det altsammen. Du har bedet mig om intet stort at producere på rejsen: det forbyder sig af sig selv, man kan ikke føde og undfange på én gang. Men har du sét, jeg er i Italien. Det er det yppigste og vellystigste land under solen; når jeg blot går ud på min altan, kan jeg coquettere med 4 Italienerinder på én gang; den skalkagtigste af dem har fra nabovinduet slået mig over fingeren med sin vifte; men imorgen rejser jeg, og æventyret på altanen har intet at betyde.... Hvad skal jeg da fortælle dig? at jeg ikke forandrer gemyt med himmelegn, at jeg er den samme kedelige karl her som hjemme, men holder om muligt endnu mere af dig og dem derhjemme, end når jeg sidder midt iblandt eder — at

verden snart er mig et paradys, snart et helvede og menneskene enten engle eller djævla, at jeg endnu hverken har karakter eller menneskekundskab, og at jeg duer til ingenting — ude som hjemme — jo, det er en smuk historie!

Livorno, 17de Septbr. 1818. Det er løgn altsammen, hvad jeg skrev i Milano, men jeg gider ikke skrive brevet om derfor: jeg har både karakter og menneskekundskab og duer til, hvad det skal være idag, undtagen til at skrive et noget ordentligt brev. . . . Jeg kunde næsten have lyst til at fortælle dig lutter røverhistorier og dødsfarer og gøre dig min rejse her ret farlig og frygtelig for at få dig til at blive bange for mig og skrive mig til, at jeg dog endelig må tage mig iagt og ikke være sådan en forvoven karl osv.; men jeg véd nok, det bider ikke på dig; imidlertid kan du dog gjerne bryde dig lidt om mig, skrive mig til, skaffe mig penge, besørge mig embeder (embedsindkomster mener jeg kun), løse kongebrev til mig — eller om intet andet: dog holde ret meget af mig og besørge indlagte billet til Lucie så snart som muligt.

Din ven

B. S. Ingemann.

Lad ingen se dette skammelige brev og skriv du mig et bedre! Hils!“

Som modsætning til friskheden heri læs så følgende brev af den hjemmesiddende Luno:

6te Marts 1819.

„ . . . Nu, min kæreste Bernhard! hvorledes jeg lever? i grunden slet; dog min stærke følelse for livets

skönheder hjælper mig endnu hidtil til at glemme dets genvordigheder; det er en besynderlig verden, vi leve i; mon den gode Gud ogsaa rigtig tænkte sig, hvor ravgal og nichtswürdig den vilde komme til at se ud i tiden? Dog skriften lærer jo, at den til enhver tid har været således, og det må da vel stikke i vort indskrænkede öje. Når det ikke var for mine få kæres skyld, gör jeg imidlertid ikke mere af den, end at jeg jo med glæde var hvert öjeblik villig til at forlade den; og saligt vilde det være, om vi sådan tilsammen på en net lille båd kunde glide ud af den jo för jo heller; dog ønskede du først at nyde hjemkomstens glæde, för vi samledes hos Karon, vilde jeg og gärne bie 1 års tid efter dig . . .“

Ingemann svarer herpå fra Rom d. 13de April 1819:

„Hovedet ivejret, gamle tro ven! Det er endnu ikke tid at være livstræt — når plejer du at hænge med hovedet? Dit brev om den ravgale og nichtswürdige verden og den nette lille båd, hvorpå du vilde glide ud af den jo för jo heller og tage mig med efter et års tid, når hus- og dynesorger gjorde mig gal i hovedet, — det brev har gjort mig melankolsk her i 2 dage; men det skal fanden være længer — nu er jeg lystig igen, og med båden har det god tid; inden du sér dette brev, har vi vel ogsaa bægge vekslet humør så ofte, at vi hundrede gange har været glade og vemodige; men hvad skader det? Det giver forandring i spillet, og enten vi græde eller lé, er det dog en kostelig ting med dette liv, og jeg bander ikke denne verden, den være så ravgal, som den vil — den er dog et stort poetisk værk, og vi ville ikke for-

hutte os den selv ved at recensere den. Du er dog vel ikke blevet en gammel mand? Du rider jo og farer om som sædvanlig, du og dine ere jo friske og vel, mig har du jo på hylden og i hjertet — men du har maaske ingen penge til vin og cognac — det var rigtignok en forbandet historie, men derfor bestiller du dog ikke den nette lille båd — ja det er en net, den er jo hedensk ovenikøbet — og hvad rager den gamle ulk Karon os kristne folk? nej, så følg du heller med mig og lad os flyve til himmels på den raske Hippogryf, når han engang har afskyttet støvet i Kedrons strømme og svinger de lyse kerubvinger mod det evige lys. . . . At gøre mig det tyske sprog eget, det vil sige at skrive deri, har jeg slet ikke i sinde. Af det tvetulleri kommer der intet ud, jeg vil leve og digte på dansk; og vil andre tilegne sig det end danske, så er det deres sag. Literære forbindelser i Tyskland og nytte af de fremmede teatre etc. kan man sagtens snakke lidt om for et syns skyld. I grunden giver jeg det altsammen døden og djævelen mellem os sagt. Jeg har nu i lang tid ikke sat pen til papiret: men i dets sted levet så poetisk et liv, at jeg næsten er bleven gal deraf. Men det lader sig kun leve, ikke beskrive; hidindtil har jeg troet, at sligt kun lod sig beskrive, men ikke leve. Se sådan har Vesuv og Capri og Sorrent og en måneds bestandige omtumlen fra paradis til paradis, fra afgrund til afgrund, fra en fortryllet ø og en romantisk situation til en anden i solhede og dejlige orangeskygger gennem svovldale og månelyse edener, i muntert og interessant selskab — således har et hidindtil ubekendt ud-

vortes liv*) henrevet mig, stundom voldsomt afbrudt ved savnet af dig og min Lucie; men ved denne blanding af følelserne desmér poetisk og drømmeagtigt, at jeg endnu går omkring her i Rom som en drømmer. Derfor skal du heller ikke regne så nøje alt, hvad jeg siger idag; imorgen taler jeg måske i en ganske anden tone.“ Og i et brev samme år d. 29de Septbr. fra Dresden, atter til Carl Luno, slutter han med følgende ord: „Gud velsigne dig! vær frisk og vel tilmode og lad os glæde os til et ret langt og lykkeligt samliv*).“ Forsåvidt dette nærmest angår samlivet med Luno, gik det ikke i opfyldelse; forholdet mellem dem løstes efterhånden, uvist hvorfor. Men levelysten hos Ingemann er ham selv bevidst nok og er hans rejses egentlige udbytte. Nic. Sætoft udtrykker dette på sin måde i følgende brev til Ingemann lige efter dennes hjemkomst: „Hvad har De sét, hvad hørt? hvad lært? hvad fornummet? hvad følt og anet? Sådanne spørgsmål ville allevegne møde Dem, og jeg vil derfor ingenlunde trætte Dem med svar derpå, så meget mere som hovedindholdet af svaret *à priori* kan være mig bekendt; jeg taler ikke om detail. Den religiøse følelse, den dybe længsel, den høje anskuelse af det ideale og guddomsfulde behøvede jo ikke at skærpes eller forøges i Deres hjærte. Livsfylde måske og et blik på det materielle, der er idéens nødvendige betingelse, når den skal fremtræde som virkelighed med virken — kunde måske vindes, og øjet kunde styrkes i sit syn ved formernes fremtræden, ligesom da Herren i paradiset for den lykke-

*) Udhævet af mig.

lige Adam lod dyreslægterne vandre forbi. Men som denne i beundringen af deres tal og skönhed måtte dog savne noget — således måtte også Deres hjerte savne mandinden. De står nu atter glad og karsk og frelst ved hendes side.“ Trods bedemandsstilen i denne udtalelse rammer den dog netop det rette, og ingen udenforstående kunde klarere udtale modsætningen mellem Ingemanns stemninger i de forrige dage og nu, end han selv gör det 1826 i et brev til sin fortrolige ven, fhv. prokurator, nu godsejer M. B. Nygård, da denne midt i sit lykkelige ægteskab havde ladet nogle ord falde om denne jordiske lykkes for-gængelighed og havde tilföjet: „Er den (lykken) ikke for stor til at kunne være varig? Vi tænke derved så ofte på din Varner!“ Ingemann svarer da: „Dit venlige og fortrolige brev havde nær gjort mig urolig og bekymret for dig og din kære Minna. Den stemning, hvori du har skrevet det, kender jeg kun altfor vel fra gamle dage, og hvor tillokkende det end kan være at give en sådan stemning næring, hvormeget den anelsesfulde vemodighed, der ledsager den, endog kan synes at hæve os ud af den lavere verden og åbne vort öje for det evige og uforgængelige, så tro mig dog, kære ven, det er en forførerisk og farlig gæst, vi med denne stemning huser i vort hjerte; i længden udhuler og udmarver den det rigeste hjerte og dræber den indre fred og lyksalighed, idet den synes at forjætte os en bedre og sandere. Inden vi véd et ord af det, ere vi midt i vor störste glæde tungsindige, og den gudhengivne sjælefred, den kække, livsglade frimodighed, hvormed vi skulde sé frem som tilbage i livet og opfatte det i en klar og herlig hel-

hed, den stå vi fare for at tabe. Det er mig såre begribeligt, hvorledes din kone i den ellers velsignede forfatning, hvori hun befinder sig, af og til kan have en lille forbifarende ængstelse at overvinde; men hvad sørgeligt hun i en sådan stilling kan tro at ane eller forudføle, er som bekendt jo kun følger af et forbigående fysisk ildebefindende, som bedst og letteligst hæves ved jævn bevægelse og små adspredelser, som du endelig må formå hende til. Det er mig også forklarligt, hvorledes din løsrivelse fra dine forrige tildels trættende og anstrængende forretninger og den ensomhed og ellers lykkelige landlige ro, hvori du nu befinder dig, må gøre dit sind modtageligere end tilforn for hin vemodige stemning, som du måske efter din milde fredelige natur har nogen tilbøjelighed til. Men lad den for alting ikke blive herskende! lad dine studier og landlige beskæftigelser ikke isolere dig for meget fra verden og menneskene og lad dem for alting ikke få en énsidig retning eller mangle bestemt plan og øjemed.“ . . .

Men en sådan klar bevidsthed om farerne ved hans tidligere sygelige tilstand oprinder først i Ingemann efter hans bryllup og bosættelse i Sorø som lektor ved akademiet 1822. Under den velgørende indflydelse af et lykkeligt ægteskab som af livet i en af Danmarks skønneste egne, under en virksomhed, der tiltalte ham og lævnede ham tid til poetiske frembringelser, og under påvirkningen af de rige historiske minder, som knytte sig til Sorø, havde han vendt sig til den historiske fortælling fra Danmarks riddertid og deri fundet sit egentlige felt, hvor han ret følte fast bund under sine fødder. Allerede siden sin hjemkomst

fra rejsen havde han ved siden af sine rejseminder („Rejselyren“) og et par dramaer („Ridderløftet“ og „Kampen for Valhal“), der ligesålidt som „Løveridderen“ kom til opførelse, sysselsat sig med skildringer af „karaktertræk og begivenheder af den nyere tids daglige liv“, og den sindets friskhed, som han havde hjembragt, viste sig især i disse: „Moster Marie“ og „Altertavlen i Sorø“ såvelsom i det par æventyr, kan knyttede dertil: „Det høje spil“ og „Sfinksen“; men først i æventyrdigtet „Det øde slot“ i fire sange, der foregår i Norden på de første korstoges tid, mærker man, at han er kommen ind i den tidsalders liv, der ret skulde passe for hans hele natur, som den nu var udviklet, og det danner derfor overgangen til den historiske digtning, som fra nu af næsten udelukkende lægger beslag på ham i en række af år. Med teatret tog han ved denne tid afsked, dels fordi der havde rejst sig forskellige vanskeligheder ved opførelsen af nogle af hans dramaer, dels fordi den hele spænding, hvori såmange tilfældigheder ved opførelserne satte ham, i længden blev ham pinlig, dels endelig fordi hans forflyttelse til Sorø bortfjernede ham fra hovedstaden. „Hyrden af Tolosa“ er det sidste af hans stykker, som opførtes, og det gik kun én gang over scenen, fordi Ingemann var misfornøjet med dekorationer og sligt og frabad sig dets gentagne opførelse.

Men med et af hans dramatiske digte „Kampen for Valhal“ forholder det sig på en egen måde; det står i en særegen forbindelse både med den derpå følgende historiske digtning og med den mand, som især kom til at foranledige denne: Grundtvig.

Allerede 1812 traf Ingemann Grundtvig hos Povl Dons, og han modtog da af ham den nys udkomne „Verdens krønike“ med en smuk tilskrift, der viser, at Grundtvig i ham så en beslægtet stridsmand mod tidens rationalisme og vantro. Fra 1814 overbevistes Grundtvig ved „De sorte riddere“ om, at Ingemann havde en særegen skjaldegave, som tiltrods for „at hans syn er svagt, hans tegning mat og hans billeder tågede“, dog har sin berettigede plads og sin særegne skönhed som „den bly vårfiol“ ved siden af „fuglen, der sjunger höjt i sky over kæmpehöje“. Ingemann er for ham „følelsens“ skjald, og dennes ret hævdede han offentlig både mod Peder Hjort 1816 i „Nyeste skilderi“ og mod J. L. Heiberg 1817 i „Danevirke“,*) 2det hæfte, og i „Nyeste skilderi“ nr. 27 og 28. Det dunkle, som overalt kommer én imøde i Ingemanns digtning, især fra den tid, hørte for Grundtvig nöje sammen med det dybe i følelsen, og med „De sorte riddere“ og „Rejnald underbarnet“ for öje mente han, at allegorien vilde være den digteart, hvori Ingemanns ånd vilde finde sin rette skikkelse.

Da Ingemann rejste udenlands, gik der en frygt gennem Grundtvigs sjæl for, at den store verdens magt og glimmer skulde dåre hans sind, så at den dybe, dunkle følelse for det ædle og höje, der i hjemmet havde udfoldet sig så rigt, og som han håbede engang skulde mødes med de hjemlige, danske forestillinger og billeder og da afspejle disse på en egen måde, — at denne følelse skulde ledes vild i Syden, navnlig i Rom, og tage skinnen for virkelig-

*) Se herom P. Hansen: Om Johan Ludvig Heiberg. 1867.

heden. Han skrev da sit store „Kærmindeblad“ i „Danevirke“ nr. 155 som en forunderlig kærlig advarsel til Ingemann:

O, blændes ikke af det favre skin!
O! aldrig glemme Blanka Frejas sanger,
at Danmark er historiens Folkvanger!

Da han nu så Ingemann vel hjemme igen i efteråret 1819 og hilste ham velkommen, rakte han ham sin Sakse i hånd og lagde Ingemann ham og hans danske mænd på hjertet i en tilskrift forud i bogen, som lyder således:

Til Bernhard Ingemann

(som de sorte ridderes skjald).

Her kommer Torkild Dane
med skaren, du har mældt,
for på hans heltebane
at følge Viduvelt.
Jeg smedder, som jeg kunde,
dem sværd af sagamalm;
jeg skæfted' nogenlunde
de gamle spyd med alm;
jeg stræbte på det bedste
at blanke hjælm og skjold;
jeg udtog rytterheste
af Syvs og Låles fold.
En hvirvel jeg på trommen
med mine stikker slår
for kæmpe-alderdommen
med retfærds sølverhår.

Ej har til ridderkapper
jeg tøj, som kan forslå,
'og sammenstukne lapper
må hele mænd forsmå.
Ej guld og grønne skove
jeg har til Maj og mer;
til hjælmens busk for vove
er mine pennefjer.

Til anskrig fik jeg bringe,
 men intet bryst til sang;
 en klokke kan jeg ringe,
 men lut ej låne klang.

Oplad da gemmer dine
 for Danmarks bedste kuld!
 Giv du dem kapper fine
 med kors af røden guld!
 Giv du dem fuglefjere,
 som vaje kan i sky!
 Giv du dem Maj og mere,
 som gror i bøgely!
 O, mød dem under lide
 med liflig sang og klang!
 Da vil vi sommer ride
 ad by i Danevang.

Dette gav Ingemann stødet til at tage fat på „Valdemar den store og hans mænd“. „Men skønt Nordens romantiske tid“ — skriver han selv 1843 i fortalen til „Kampen for Valhal“ — „var den, der mest levende tiltalte mig og derfor blev formålet for min hele senere række af nationalhistoriske skildringer, måtte jeg dog først betragte den i dens åndelige sammenhæng med Nordens mytiske oldtid, som en historisk Gimletid, udgået af den store kamp, hvorpå Ragnarokstiden står som et mærkeligt billede. Hedningelivets sidste kamp og undergang på Island blev det således mit formål at fremstille som et natmaleri, tildels i oldnordiske former og i en sådan belysning af myteglimt og vilde lidenskabsblus på den nordiske vulkangrund, at skikkelserne muligen kunde vinde i kraft og betydning, hvad de sandsynlig måtte tabe i klarhed.“

„Kampen for Valhal“ er altså frugten af det studium af Nordens oldtidskvad, som Ingemann anså

det for nødvendigt at gennemgå, forinden han gav sig i lag med kæmperne i Danmarks middelalder, og det er det eneste dramatiske digt, hvori Ingemann har givet sig af med de nordiske gude- og heltesagn.

At Grundtvig har været Ingemanns vejleder gennem dette studium, er intet steds udtrykkelig sagt; men da Grundtvigs mytologi af 1808 var den af alle anerkendte bedste og åndfuldeste fremstilling af disse gamle og dunkle sagn; da „Optrin af Nordens kæmpeliv“ for hele samtiden stod som det stærkeste udtryk i vort hundredårs digtning for hine tiders tankegang, og da endelig den personlige berøring mellem Grundtvig og Ingemann netop ved den tid gik over til et så inderligt venskabs forhold, at Ingemann og hans hustru besøgte Grundtvig i hans hjem i Præstø, og at de to venner fra den tid førte en stadig brevveksel — så er det ikke godt muligt at tænke sig et nordisk drama pludselig udspringe fra Ingemanns hånd, uden at Grundtvigs mytologiske opfattelse er at spore deri*).

Og således er det også: i Hjaltes og Gissurs forskellige skikkelser som i gamle Osvifs syner fremstilles forbindelsen mellem de gamle vølvesyner og kristendommen og de forskellige menneskenaturers modtagelse af kristendommen således, at hovedtrækkene af optrin af Nordens kæmpeliv lyder i ens ører, hvor forskelligt derfra end Ingemanns toner klinge. Det er naturanlægene i de nordiske folk overfor kristendommen, det er den nordiske ånds samstemning med den Helligånd, skønt også afstanden imellem dem, hvorpå både Ingemanns og Grundtvigs

---

*) Se også Ingemanns ytringer om Grundtvig i „Tilbageblik“, s. 64.

øjne her ere rettede, og så sandt som dette forhold er det centrale i hele Grundtvigs digterpersonlighed, så må det også have været på dette punkt, at Ingemann har fundet det åndelige og hjertelige slægtskab, som bandt ham til Grundtvig fremfor til nogen af Danmarks digtere. „To decenniers åndelige samliv har vist mig, at du så godt som var den eneste danske digter, som jeg i ånd og hjerte kunde slutte mig broderlig til,“ udtaler Ingemann i et brev til Grundtvig 1830, og da han i 1832 havde læst Grundtvigs store mytologi, som lige var udkommet, skrev han derom til ham selv: „Hvad du end siger om alle skrevne ords livløshed og „mén på mælet“, har dog din genfødte, i mine øjne levende mytologi i disse dage bragt mig en god slump af din ånd og dit liv, og jeg har hørt din vel bekendte røst så grangivelig tale ud af bogen, at det ret har glædet mig; skönt bogen derved selv har protesteret imod, hvad du har nødt den til at påstå.“ Og han tilføjer, at „han gjerne vilde og for det meste også kunde forstå talen, da vore tankeveje, selv hvor de synes mest divergerende, dog i grunden må mødes i vor fælles kærlighed til asalivet, således som det, efter dit syn derpå, endnu Gud ske lov rører sig i os og blandt os. Hjærtelig tak for bogen!“

Med „Valdemar den store og hans mænd“ begynder altså rækken af de historiske romaner fra middelalderen i Danmark, der fremfor alle Ingemanns andre digtninge har gjort ham til den mest kendte og yndede forfatter i vort hundredår; og i disse digtninge har Ingemanns følelse som følelse for fædrelandet, dets adspjaltelse og samling, dets fald og op-

rejsning, ret udfoldet sig på den rigeste måde. Hvad der för lå for hans öje i æventyrets tågeland eller i fjærne folks kun anede eller drömte livsforhold, har her taget skikkelse under den hjemlige himmel i det fædreland, hvortil Ingemann følte sig bundet med det inderligste bånd, og hvor han ret følte sig hjemme. Aldrig er Ingemanns skikkelser blevne så virkelige, så menneskelige, som de blev det i disse fortællinger; aldrig har den bevægede følelse i hans bryst udtrykt sig så jævnt, som det skete her, og når han hæver sig op over skildringerne og samtalerne og støder i luren, da lyde hans ord jævne og klare midt i den profetiske myndighed, der omgiver dem. Opsangen til „Valdemar den store og hans mænd“ er her mønsteragtig skönf, og lad den da stå her, hvor godt den end kendes af alle:

Århundredstjærnen for tolvte gang
sig over Golgatas kors opsvang;
længst Østens stråle i Norden lyste,
men Danmarks hjærte i døds-kamp gyste;
tungt Herrens hånd over folket lå;
det var, som Dannemarks tid var ommé,
som skulde Gudherrens dom nu komme
og folk og rige og land forgå.
— Stig op af graven, du slægt, som døde,
forkynd dit fald og afmal din brøde!
Advar os for udslettelsens dom
og vis os, hvorfra din frelse kom!
Men I, som lyste i tider dunkle,
som klare nordlys på himlen funkle.
I store ånder, som over jord
med frelsens evige banner fór,
der Herren mægtig sin hånd udstrakte
og folkeånden til liv genvakte —
lys atter for os fra natlig tid,
I åndekæmper i Herrens strid!
Og blunder atter i blødheds drømme

mit fødeland ved de dybe strømme —
 hvad heller raser i blinde lyst
 forvildet slægt mod sit eget bryst —
 da ryster sjælen og vækker ånden,
 og styrker hjertet og ruster hånden
 til dansk og stor og til herlig id —
 til Danmarks frelse i nødens tid.

Grundtvig havde, da han i 1823 fik at vide, at Ingemann arbejdede på et fædrelandsk digt, udtalt sin glæde derover, „dertil har ingen i mange århundreder havt så lovligt kald“; men samtidig udtalte han sin tvivl, om nogen i vore dage mere kunde eller burde skrive et episk digt. Men da han havde læst „Valdemar den store og hans mænd“, tog han alle sine betænkeligheder tilbage, priste Ingemann for det bud fra Valdemars dage, fra klostret i Sor, som heri kom til ham, og synger:

Velsignet, min broder,
 for budskabet vær!
 Gud give vor moder
 af sønner en hær,
 som så, hvor de stedes,
 bevise på stand:
 om blodet end spædes,
 det vorder ej vand;
 skönt kærlighed ældes,
 som blod den ej fældes
 og ruster slet ikke med stål.

Men derimod udøste han sin vrede over at se Sakse skildret til spot for dem, der lod hånt om Saga. Skönt Ingemann forsvarede sin færd, og Grundtvig afdæmpede det første angrebs hvasse bråd, om han end fastholdt hovedsynspunktet, så blev dog udbyttet af denne brevveksel i Juli 1824, at da Ingemann udgav

sin næste historiske digtning, „Valdemar Sejr“, begyndte han med at rette på sit tidligere billede af Sakse. Istedetfor, som Grundtvig havde foreslået, at sætte Sven Ågesens navn på det sted i „Valdemar den store“, hvor Saksens står, og så lade ham gælde for „mester Lange“, valgte Ingemann denne fremgangsmåde for at overbevise verden om, hvad Sakse havde overbevist ham selv om ved et besøg, at han ingen pedant eller skolefuks var (Brevveksl. mellem Gr. og I. sid. 44). Hovedsagen for Ingemann var, at han også fra Grundtvig havde fået vidnesbyrd om, at han med sit „historisk-poetiske øje havde genfundet og genkendt gamle gode venner og danske mænd og kvinder i digtet. Er det virkelig lykkedes mig at opleve hin gamle tid og dens heroer, så står min hu nu ikke længer til æventyr i fremmede feslotte; men så vil jeg — om Gud vil — her i det hjemlige, fredelige Sorø arbejde på friser og basreliefs til Sagatemplet, mens du genoprejser dets grundstene og rejser de mægtige piller.“

Overalt, hvor man dengang læste digte — men det var ikke mange steder — pristest dette Ingemanns digt; I. F. Schouw, der efter Ingemanns seneste arbejder havde frygtet for, at den „anden danske digtersol var i begreb med at dale“, hilser her „den anden morgenrøde“ som kærkomnere end den første og henviser til den almindelige yndest, som dette digt havde vakt i København. Historikeren F. H. Jahn erklærer i et brev til Ingemann, at hans skildringer af middelalderens liv og sysler havde henreven ham, „være sig fra sandhedens, være sig fra fremstillingens side,“ og han lægger ham indstændig på hjærte, at dyrke den historiske poesi og mark mere; efter hans

overbevisning vilde Ingemann ikke blot kunne rivalisere med Walter Scott, men endog kunne løfte ham ud af sadlen; han opfordrer ham lige ud til at skrive en roman i hans smag. „Tro mig, Ingemann, at havde jeg Deres ævner, så skulde fædrelandet snart se et sidestykke til Deres Valdemar!“

Da dette blev skrevet, havde Ingemann allerede „Valdemar Sejr“ under arbejde; den udkom 1826 og derefter fulgte „Erik Menved“ 1828; efter de talrige lovprisende breve om dem at dømme, som indløb til ham, må Grundtvigs morsomme ord være rigtige, at medens „den store Valdemar“ måtte „bæres om“, løb „Valdemar Sejr“ og „Erik Menved“ landet rundt, før man kunde få tid til at slå bommen ned.“ — Grundtvig havde vistnok sine betænkeligheder ved disse historiske romaner, han anså dem „ikke for dygtige til at give deres forfatter poetisk udødelighed; men en borgerkrans klæder heller ingen digter ilde.“ Fra anden side kom der lignende indvendinger frem. Ingemanns fortrolige ven, godsejer M. B. Nygård, gör ikke blot indvendinger mod enkeltheder i „Valdemar Sejr“, men imod den hele digtart; han foretrækker Ingemanns „ældre poetiske arbejder som mere sjælsopløftende og skønnere billeder af det højere liv“. Præsten Valdemar Rothe advarer Ingemann gentagne gange mod at slippe versformen, „skönt folket hellere læser den ubundne stil“; „dit rette element er det sødt klingende vers; deri bevæger din sjæl sig yndigst for mit øje. Hvorfor vil mennesket dog forsmå den velsignelse, hvormed skaberen udstyrer det, fordi dem synes, at den daglige brug betager den sin ynde. . . . Hver fugl synger dog sit liv igennem med det samme næb

E og kedes ikke og går ikke over i fremmede tungemål, og den elskeligste digter skulde ikke heller. Sådant knak halsen paa Øhlenschläger.« Og endelig skriver præsten C. Tryde: „Der er rigtignok flere ting, som jeg i anledning af denne historiske skildring — ti digtning må den jo ikke kaldes? --- forbeholder mig i vennesamtale med Dem at overveje . . . At De har truffet, hvad der inderligt tiltaler danske hjerter, både i „Erik Menved“ og „Valdemar Sejr“, det stadfæster det virkelig sjældne, almindelige bifald, hvorved bægge og denne især modtages, men dog — jeg tilstår det — synes mig bestandigt, at digteren er kaldet til at give os noget andet og mere, og at han ved at forfølge denne bane, ligesom forvilder sig noget fra sit rette mål.“

Det fælles i disse vennernes klager kan i vore dages sprog udtrykkes således: Ingemann var i deres øjne ifærd med at blive realist, både fremstillingsformen: prosaen, og indholdet: skildringerne fra den virkelige historiske verden, pegede i denne retning, og dette omslag forekom dem uheldigt. Man var bleven vant til hos Ingemann at finde enten lyriske stemninger fra „det højere liv“, gådefulde æventyr eller digtede menneskeskildringer, som fremhævede den ideale side af menneskets åndelige liv og løftede tanke og følelse op over de jordiske, daglige forhold, og nu syntes man, at digteren istedetfor vedvarende at drage læseren op til sit høje stade selv havde ladet sig drage ned i denne jordiske verden og derved givet efter for fristelsen til at svingte poesiens høje mål for at vinde folkegunst.

Overfor denne slags forestillinger har det sin

interesse at se Ingemann tage til genmæle, dels i privatbrev til vennen M. B. Nygård (1829), dels i en offentlig redegørelse, som han lod følge som fortale med første udgave af „Prins Otto af Danmark“ (1834). Han indrømmer her, at han er gået over til en fremstillingsmåde, der meget afviger fra hans første, men dette er i hans øjne „en naturlig og nødvendig følge af overgangen fra den ungdommelige, mest lyriske livsperiode — med dens subjektive livsanskuelse og higen efter at fastholde idealerne uden hensyn på livet og virkeligheden — til den objektive anskuelse af det poetiske i historien og livet, som i almindelighed først i en modnere alder kan udvikle sig.“ Nu er han kommen på det rene med, at han „ansér historien og menneskelivet selv for poesi og for langt mere poetisk end al verdens digtere tilsammen. Så snart det poetiske øje ikke længer blot vender sig indad mod sjælens eget væsen og dets fænomener, men også udad mod den store mangfoldige verden, må menneskelivet deri afspejle sig i sin store historiske sandhed og sammenhæng, som den skønneste og herligste digtning, som en guddomsåbenbaring gennem menneskeslægtens bestemt angivne livsbevægelser i tiden; hvad der før isoleret syntes prosaisk, ophører nu at være det, og hvor der er handling, karakter og menneskeliv, er der også poesi — ligesom enhver natur, selv ørkenen og heden, har sin ejendommelige skønhed, som man kun i en ensidig stemning kan være blind for.

Den historiske digtning (det være sig i dramaet eller romanen) bør efter min mening ikke bestå i, ved vilkårlig såkaldet idealisering at omdanne (for, som

man tror, at forædle) det i sig selv allerede poetiske stof, der ved en sådan omstøbning nødvendig må tabe sin ejendommelige og karakteristiske form og istedetfor et sandt livsbillede bliver et blot vehikel for digterens indfald. Den historiske digtning, mener jeg, bør bestå i poetisk at opfatte det historiske stof tilligemed ideen, det indeslutter, og derpå gengive det i levende billeder med begejstring for ideen, med kærlighed og sandhed, idet digteren selv rolig træder tilbage som beskuer og skildrer.“ „At fremstille ikke sit eget, men et helt folks historiske liv med sandhed og skönhed i levende billeder for fantasi og følelse er således den historiske digters opgave. Således som han selv i fantasien har set den givne tid og handling med sine omstændigheder og karakterer, således skal han bringe andre til at se den; mere kan ingen fordre af ham. Klarere end synet kan fremstillingen ikke blive; jo nøjere denne slutter sig til historien og ved de tildigtede omstændigheder blot forklarer de virkelige historiske fænomener, jo heldigere og mere poetisk mener jeg billedet bliver. Den historiske, psykologiske og poetiske sandhed er det væsentlige ved opfattelsen, livligheden det væsentlige ved fremstillingen. Den vilkårlige skalten med historiske karakterer og begebenheder, som blotte former og masker for en subjektiv digtning, og den ældre skoles idealiseringssystem anser jeg for en fordærvelig og skuffende misbrug af såvel poesi som af historie.“ Således i brevet til Nygård, og i fortalen til „Prins Otto“, hvortil hint brev i det hele er benyttet, tilføjer Ingemann desuden adskilligt om sine arbejders forhold til Walter Scotts, og han fastslår særlig, at den digteriske frihed ingenslunde

er ham berøvet, fordi han i den historiske roman mener at måtte og skulle følge den historiske virkelighed i det væsentlige; ti „de ikke givne situationer, omstændigheder og psykologiske motiver, hvorved den givne hovedhandling og de derved betegnede karakterer i digterens sjæl annamme liv, farve og bestemt poetiske skikkelser, dette digtningens hvorledes til historiens hvad, giver den historiske digter den poetiske frihed tilbage, og deri har han den rigeste kilde til opfindelse og selvstændig digtning.“

Man ser heraf, at Ingemann har villet hævde sig ret til at være realistisk, som han har været det, uden derfor at opgive idealiseringen i god forstand, idet han kræver, at billederne fra fortiden skal være gået igennem en digterisk begavet persons levende fantasi og følelse og derved have modtaget det særegne farveskær, som denne ejer. Han henviser udtrykkelig til de historiske kilder, han har benyttet. især Hvitfeldt og Suhm, men også Nyerups, G. L. Badens, Wedel Simonsens og Jahns bidrag til middelalderens historie, og han mener, at en sådan betegnet og underbygget historisk digtning vil kunne hævde sin plads ved siden af Øhlenschlägers og Grundtvigs digtning fra folkets store mytiske barndom. Han håber igennem sin historiske digtning fra middelalderen at have udfyldt et hul i vore folkeminder, hvor med kæmpeviserne mindet om vor romantiske tid syntes at ville forstumme, og medens han udtrykkelig betoner, at det er poesi, har han ikke noget imod, om folk hellere vilde kalde hans romaner for krøniker, i lighed med rimkrøniker og flere almuekrøniker, og „det skulde for-

nøje mig," siger han, „engang at se dem på bondens hylde mellem Holger Danske og Carolus Magnus.“

Det sidste har Ingemann jo virkelig nået, selv om de sidstnævnte krøniker tildels har måttet vige pladsen på bondens hylde; men til gengæld har han netop i anledning af denne sin betydningsfuldeste digtning fået sådanne angreb af kritikken, at de endelig drev ham til at svare.

Allerede i hin periode, da Ingemanns dramatiske arbejder fremkaldte den overdrevne hyldest, som tidligere er omtalt, havde Peder Hjort i månedsskriftet „Athene“ 1815 og 16 angrebet hele Ingemanns digtning og navnlig påvist, at ideen fremhævedes på virkelighedens bekostning, og at dette kom selve ideen til skade, idet denne derved fortonedes i klingende ord og usundt føleri. Også C. Hauch havde i „Kontrasterne“ 1816 tydelig nok angrebet Ingemann som den sværmeriske æventyrdigter, hvem virkeligheden og dens åndfulde opfattelse og forståelse lå for lavt; og Nikolaj Søvtoft havde i „Åndernes maskerade“ 1816 ligeledes hentydet til Ingemanns svagheder. Overfor alle disse angreb havde Ingemann tiet, og når det indre oprør, hvori han som oftest herved blev sat, skulde have et afløb, brugte han dertil nogle papirstimler, som han dagen derpå brændte. Heller ikke da Grundtvig i „Nyeste skilderi af København“ 1816 i sin skønne „Hilsen til Bernhard Ingemann i anledning af ingenting“, medens han ellers trøstede ham overfor hine angribere og manede ham til ikke at slippe det åndfulde dybe, om det end kun viste sig dunkelt for ham, tillige tilræbte ham:

Ingemann! o, hør mig frænde!
 Visselig du farer vild
 ved på pinebænk at spænde
 hjertet til et sørgespil!
 Lader du det længer bløde,
 sørger det sig brat tildøde!

heller ikke da svarede Ingemann offentlig, men nedskrev et digt, hvori han vel takker Grundtvig for den broderhånd, som blev rakt ham, men afviste hans råd om at opgive sørgespillet:

»Søg du mig ej at afvriste
 sorgkamörens blanke stål!
 Om det runerne kan riste,
 se vi först ved løbets mål.

Også under Grundtvigs kamp med Heiberg 1817, der især drejer sig om Ingemann, tav denne tiltrods for sin indre bevægelse.

Ikke desto mindre var han nu gennem sine oplevelser ude og hjemme*) kommen ind på at søge et andet felt for sin digtning, og mange af de tidligere mod ham vendte kritiske bemærkninger havde han nu vundet forudsætningerne for at gøre rigtig brug af; derom vidner de ovenanföerte udtalelser om virkelighedens ret.

Men nu fölte Ingemann sig også på et åndeligt standpunkt, hvorfra han med klar selvbevidsthed kunde overskue, både hvad han havde nået, og hvad han stræbte efter, og da så C. Molbech, efter angreb både på „Valdemar den store“ og „Valdemar Sejr“ (i „Nordisk tidsskrift for historie, literatur og kunst“, 2det bind, 1828), særlig rettede et voldsomt angreb på „Erik Menveds barndom“ (i „Månedsskrift for literatur“ 1829) og deri, efter Ingemanns opfattelse, „overøste

*) Han havde også lært både Peder Hjort, C. Hauch og N. Sötoft personlig at kende.

ham med uretfærdigheder og bitterheder“, da tabte han endelig tålmodigheden og vilde vise de herrer recensenter, at han ikke var ganske våbenløs, og at han kun ifølge en ufravigelig grundsætning hidtil havde tiet. Dette Ingemanns nødværge er „Huldregaverne eller Ole Navnløs's æventyr“ 1831, og da dette fremkaldte et stort røre og mange voldsomme udbrud, svarede Ingemann i „Oplysninger til huldregaverne“ og skånede ikke sine modstandere i „Opstanden i literaturstaden“ (manuskript for fjender), epilog til Huldregaverne. Denne hans eneste literære fejde forstyrrede, som han skriver, i et helt år hans lyksalighed og fred, men var dog en gavnlig og psykologisk nødvendig kamp „for hans åndelige frihed og selvstændighed“. „Erindringen om de tyve års forurettelser, han, tilfreds med et stort publikums deltagelse, havde tålt, trængte sig med koncentreret magt frem i hans oprørte sind og formede sig i fantasiens spejl til dæmoniske uhyrer, som han i al evighed skulde forfølges af. Han gav efter for denne stemning, som ved sin eksaltation dog havde noget poetisk tiltrækkende; men,“ skriver han, „min åndelige fred havde været tabt, hvis det ikke var lykkedes mig at gribe, hvad der var poetisk i denne stemning og dermed indstyrede mig i mit gamle, kære element: æventyrverdenen.“ Han greb da det gamle sagn om den fattige bondekone i Norge, der til tak for udvist tjeneste fik af Huldrene en kostelig salve, hvorved hendes øjne åbnedes for det højere ideelle livs skönhed midt i den mest prosaiske og åndsforladte virkelighed. Hun så nu den hele verdens skikkelse forvandlet; hun så de dejligste roser og liljer vokse, hvor hendes for-

resten brave, men realistisk prosaiske mand troede at opløje torne og skadelige tidsler. Men til gengæld mistede hun freden og glæden her i verden og måtte finde sig i at gælde for afsindig alle sine dage. Denne salve tænker Ingemann sig nu nedarvet til hendes søn Ole Navnløs, og den fører ham ind i et idealistisk sværmerliv, der efter at have gennemløbet alle mulige afveje og yderligheder lægges i dvale i de hellige „syv soveres“ hule, for derfra renses og forklaret at opstå i en hel ny tidsalder, hvor den evige kerne i hans poetiske liv og den tro bevarede kærlighed kan udfolde sig frit og sundt. Lige overfor denne idealistiske skikkelse stiller han så en række prosaiske, naturalistiske, ja åndsfor nægtende personer, som skildres med en lignende overdrivelse, og han lader da disse to modsatte, men hver på sin måde dæmoniske, livsanskuelser kæmpe mod hinanden. Den måde, hvorpå denne kamp føres, er ofte meget fængslende, vittig og båret af et bredt lune, der i ro kan overskue begge modsætninger og lade dem hver på sin side udfolde sin styrke men også blotte sin svaghed og forvildelse.

Når det ikke desto mindre må siges, at misforståelser lå nær og da også i tilstrækkeligt mål fremkom navnlig gennem H. C. Ørsted, så hidrører det især fra, at Ingemann i sin vrede overfor sine prosaisk-realistiske modstandere har taget et skarpt og klart sigte, som ikke blot måtte ramme men med det samme røbe forfatterens bitterhed, medens idealismens forvildelser, trods det, at de også karikeres, dog behandles med kendelig mere mildhed, og i sine oplysninger tilstår da også Ingemann, at medens han betragtede begge yderligheder som farlige misvisninger, så følte

han sig dog mest i slægt med den idealistiske livsopfattelse, som midt i forvildelserne dog indeslutter sandhedens kerne med troen på den evige kærlighed*). Ingemann har afgjort ret, når han nedlægger indsigelse imod, at han blev gjort ansvarlig for alt, hvad Ole Navnløs taler eller gör, ligesom at man tillagde ham samme dom om sine modstandere, som han fælder over dr. Stagefyhr og lignende skikkelser. Når disse sidste fremstille den åndsforladte, pedantiske eller anti-kristelige såkaldte videnskabelighed, da er det lige så lidt Ingemanns mening, at C. Molbech eller andre af hans modstandere hyldede denne, som at Ole Navnløs's foragt for videnskabelighed og grundige studier var Ingemanns. Ved at løfte den hele strid mellem idealisme og realisme op i en anden sfære og der lade kampen føres imellem de yderste modsætninger har han villet virke befriende og advarende til bægge sider og med det samme lette sit eget hjærte. Men idet han tog parti og måtte tage parti i denne strid, kunde det ikke undgås, at hans modstandere måtte føle sig særlig tirrede ved at sé den hele sværmeriske mysticisme, som de stadig anklagede ham for, forherliget som udsprunget af en særlig åndelig om end farlig begavelse, medens de selv som profane stilledes hen i selskab med prosaiske og åndsfor-nægtende mennesker. Og hvad der måtte forhøje deres vrede var den ofte gådefulde måde, hvorpå de

*) Hermed stemmer det også, når Ingemann, inden bogen udkom, skriver til Grundtvig (Brevveksl. s. 96): „I æventyrets form ønskede jeg at fremstille idealitetens og åndens evige kamp med en falsk og bedårende hjærteløs og åndløs realisme og med tidens selvmodsigende og destruerende dæmoner.“

idealistiske forvildelser fremtrådte, navnlig i Ole Navnløs's forhold til den gamle greve og hans datter.

Hvad Ingemanns venner angår, da så de i det hele ikke med glæde på, at han kastede sig ind i polemiken, da de dels syntes, denne våbenleg ikke lå for ham, dels beklagede, at han derved afdroges fra den digtning, som krævede fred i hans sind for at trives. Digteren Chr. Brødahl skrev i Københavnsposten 1832 et digt, hvori han tilråber Ingemann:

Kast buen bort!
Lad hvem, der vil, den spænde
til brag i våbendans,
hvor sejren selv kun bringer sår, som brænde,
men ingen lavrbærkrans!

men skönt denne fandt digtet smukt og takkede Brødahl derfor, udlagde han det dog som delvis rettet imod sig, og dette gjorde Br. så ondt, at han fortrød at have offentliggjort det.

St. St. Blicher udtaler i et brev til I., at Huldregaverne ikke just havde glædet ham meget, „fordi digtet pådrog dig ubehageligheder og måtte gøre det. Det var just vand på de literære vindmageres mølle, de leve og trives kun i polemik, og polemik er igen det, pluraliteten helst læser.“

Grundtvig endelig, der mente (brev til Ingemann 1834), at „polemiken, som vel ingen af os i grunden har godt af, har du, synes mig, selv ondt af at tænke på“, ønskede helst, at Ingemann vilde svare på alle angreb ved en positiv digtervirksomhed, „give alle recensenter en god dag og medlidende betragte deres ekspektioner som nødvendige følger af de kroniske sygdomme, som de selv, stakler, har værst af, og som

ingen skade gör os, når vi ikke just træffe til at være dem vel nær“. Men forresten var det ham „usigelig kært“, at Ingemann tog skarpt til genmæle, når han vilde svare; og „når den æventyrlige form, hvorunder det skete, ej syntes mig den mest passende, da var det kun, fordi den ikke passede mig, og jeg derover for et øjeblik glemte, at næppe nogen anden polemisk form vilde passet dig.“

Sibbern derimod ytrede offentlig i „Skrivelse til digteren Ingemann i anledning af Huldregaverne, fra en ven i København 1831“ sin glæde over hans optræden, medens han samtidig skrev: „Skulde jeg føre nogen stærk anke over Deres digtning, så måtte det være den, at De altfor ofte byder os Deres gyldne æbler, ikke i sølverne skåler, men i sølvpletterede skåler, stundom endog i sådanne, som sé ud til at være købte på en avktion. Derfor, når hin anmelder (i månedsskrift for literatur), siger, at det ikke kan falde ham ind at betragte Deres skrift som et vittighedsværk, så må jeg svare, at han deri har ret.“ Trods disse ytringer glædede han Ingemann højlig med sin skrivelse. „Sibbern er dog for dybt og poetisk et gemyt til at kunne slutte sig til den ånd, hans kolleger og venner nu stræbe at gøre ene gældende i litteraturen“, skriver han til Grundtvig.

Når Grundtvig søgte at lægge et godt ord ind for C. Molbech, hvis kritiker han vistnok, forsåvidt han kendte dem, fandt forkerte, men som han holdt af fra gamle dage, og hvis „danske ordbog“ han mente vilde gøre „megen gavn til sprogets ende“, og når han beder Ingemann ikke ærgre sig synderlig over Molbechs gnaveri men bidrage til, at hans pen kunde

blive Danmark så nyttig som mulig; „ti den trænger nu engang til imellem at slide spidsen af sig på et æstetisk eller historisk produkt for tålmodig at gøre sin dont og surt fortjæne sin uddødelighed“, — så svarer Ingemann vel straks derpå, at det ikke er lykkedes Gr. at gøre ham begribeligt, „at man af kærlighed til den danske ordbog bör finde sig i, at leksikografen tilsøler vore bøger, for at han kan blive i et godt humør selv og skrive flittig på ordbøgerne.“ Men da hans sind senere var kommet i ro, og han efter positiv digtervirksomhed i forskellige retninger kunde sé tilbage på hin tids skarpe polemik, ønskede han dog ikke adskilligt af, hvad han da havde skrevet, bevaret for efterverdenen, ændrede derfor noget i Huldregaverne i udgaven 1845 (samlede æventyr og fortællinger), bortskar aldeles epilogen „Opstanden i literaturstaden“ og anførte kun noget af „Oplysningerne“ i en efterskrift; det øvrige ménte han var hjemfaldet til døgnpolemikens skæbne*).

Efter hint pinefulde år, som han selv senere betragtede som en nødveudig ildprøve, skred I. imidlertid videre på den betrådte bane, og med „Kong Erik og de fredløse“ 1833, „Prins Otto af Danmark og hans samtid“ 1835 samt „Dronning Margrete“ 1836 afsluttede han rækken af sine historiske romaner. Under hele denne virksomhed følte han sig i sit rette element, med fast grund under fødderne, og kunde der end komme enkelte tider, f. eks. lige efter udgivelsen af „Kong Erik og de fredløse“, hvori tavs-

---

*) Senere udviklede der sig et venligt forhold mellem I. og Molbech (se „Tilbageblik“ s. 13 anm.)

heden i publikum bragte ham på de tanker, om han ikke skulde tage skeen i en anden hånd, så tog han dog fat igen med glad sind og med forøget klarhed over, hvad han vilde og magtede.

Denne klarhed viser sig især deri, at „evigheds-længslerne“ i hans sind nu ikke længere får lov til at sprænge den virkelige verdens opfattelse og forståelse, medens han dog fastholder hine, lader dem modnes i kristendommens klare lys og danne kærnen i hele hans livsopfattelse.

Allerede 1820 havde han, som ovenfor nævnt, i „Moster Marie“ taget personer og forhold fra sin egen barnetid op til bearbejdelse. Det var begyndelsen til en række skildringer af begivenheder i samtiden, som vel ikke i nutidens forstand kan kaldes virkelighedsbilleder. men dog for Ingemann betød det samme. De betydeligste af disse er „Den stumme frøken“ 1850, der handler om tiden før og efter gennembruddet i Danmark 1848; „Landsbybørnene“ 1842, der drejer sig om to menneskers livsudvikling i tidsrummet 1840—52, og „Kristen Blochs ungdomsstreger“, et muntert og i mange måder kåd billede af spidsborgeriet i en jysk købstad i tyverne. På virkelige begivenheder grunder sig også hans historiske digtning „Kunnuk og Naja eller Grøn-lænderne“ 1832, en skildring fra Grønland i slutningen af det attende hundredår.

Ved siden af disse skildringer havde de historiske sagn om Ahasverus og om Holger Danske en særegen tiltrækning for ham, og i „Blade af Jerusalems skomagere lommebog“ 1833 og „Holger Danske“ 1837 har han i en række tildels dejlige lyriske digte

givet en skildring af det jødiske folks og det danske folks drømme, længsler, sorger og håb, og alle de muligheder, som disse sagnskikkelser frembyde, til at udtale det kristnede menneskelivs følelser og stemninger under de forskellige forhold, har han benyttet med en sådan rig sans, at man ret derigennem føler, hvor mangestrænget hans harpe var på disse områder, og hvor fin en sangbund hans digtersjæl ejede.*) I udvalg er bægge disse sangkredse sat i toner, Ahasverus af Johanne Fenger, Holger Danske af N. W. Gade. En lignende sangkreds, sat i toner i udvalg af J. P. E. Hartmann, Salomon og Sulamith er væsentlig en poetisk gengivelse af „Höjsangen“, opfattet som brudstykker af Jødernes elskovsdigtning; Ingemann har søgt at samle det meste heraf om denne „Sulamith“, „bjærgpigen“, til hvem Salomons ungdomskærlighed tænkes knyttet, og som frembruddet af den sanselighed, der senere blev så skæbnesvanger for Salomons ældre dage, skilte ham fra. Selv om nu denne opfattelse af Höjsangen skulde vise sig at være urigtig, — og det antager jeg — så gör det intet til sagen, hvor det gælder den poetiske værdi af de forskellige elskovsdigte og den hele rækkefølge af disse; her er der både et skönt og rigt sprog, sande og varmt følte stemninger og klart udprægede situationer. I al denne digtning, hvad enten den grunder sig på historie, personlige oplevelser eller sagn, er det

---

*) Sibbern udtalte i et brev til I. 1837 om Holger Danske: »De har her leveret os et værk, som ene og alene var nok til at sikre sin digter udødelighed i vor literatur; jeg glæder mig især ved den rene objektive holdning helt igennem og formens hele fuldkommenhed.«

mindet, hvori Ingemann har fundet forløsningen for sin bevægede følelse, han var som Holger Danske selv kommen til mindernes kilde, og dermed var det Morganas drømmeslot, hvori han havde hvilet, forsvundet og han vendt tilbage til den verden, „hvor folkenes livsbølger larme“. I denne kilde følte han genoplivelsens kræfter røre sig for folk og slægter, og disse kræfter ere for ham af evig art, fordi de udspringe fra åndens evige verden, om de end må virke i bølgegangen af de vekslende slægter. Her fandt hans folkelige og religiøse følelse på én gang hvile, fordi han fra dette synspunkt kunde overskue sammenhængen mellem de vekslende, forgængelige slægter og de enkelte personligheters evighed. (Sé med hensyn til Ingemanns bevidsthed om mindets betydning især „Nordens folkeånd“ i samlede digte 1842—45:

»Når folket kommer sit liv ihu,
da vokser sangen med mindet.

Og strømmer gennem hver slægt med lyst,
hvad alle slægter tilhører,
da Nordens ånd i hvert nordisk bryst
påny med vælde sig rører.«)

Derimod må det dramatiske æventyr „Salomons ring“, hvortil hin sangkreds danner indledningen, siges at være i den gamle dunkle manér, en gådefuld genklang af Østerlandets gådefulde traditioner om Salomon og de vises stén, og Ingemanns lange forklaring, som han lod følge med, gør det ikke bedre. I den slags spekulationer over „natur- og verdensherredømmets idé“ er Ingemanns religiøse følelse ikke den passende vejleder, det er ikke det stof, hvori den kommer til sin ret. Dette kan derimod siges om „Morgensange

for børn“ 1837, og i det hele om de morgen- og aftensange, hvormed I. har forsynet både gamle og unge i Danmark fra det selv samme tidspunkt 1822, da han fik øje på sin ejendommelige arbejdsmark og begyndte at tage den i besiddelse og opmåle den. Den religiøse følelse, som for ofte er brudt forstyrrende ind i den poetiske fremstilling, får her sin ejendommelige udtryksform og bliver til morgen- og aftensange, salmer og religiøse sange, og mange af dem er blevne den danske menigheds og det danske folks umistelige ejendom. Den historisk-poetiske fortælling, det lyrisk-historiske digt (stærkt påvirket af kæmpevisen), og salmen og det religiøse digt, det er de tre former, hvori Ingemann klarest og skønnest har fået sagt, hvad der bevægede sig i ham; dertil kan så føjes æventyret under et bestemt forbehold: anlæget og udgangspunktet er nemlig ofte sikkert og slående grebet, men under gennemførelsen forvilder Ingemann sig på vejen; man befinder sig under hans vejledning som den, der i Roms katakomber vandrer fra den ene gang over i den anden uden forståelse af, hvor dette skal føre hen, medens den viftende kærte i førerens hånd kun af og til oplyser en sidevæg og noget af et loft, et gravmærke i brændt lér eller et forsøg på en hvælving i jordmassen. Når endelig knuden løses, forekommer det en snarere tilfældigt og vilkårligt end nødvendigt og slående. Dette gælder allerede om Huldregaverne, men især om „De fire rubiner“ 1849, hvis hovedindhold er at fremstille et folks frigørelse som frugten af en langvarig, möjsom udvikling indenfra modsat deres tankegang, der troede, at det var gjort med, at vi fik en grundlov og en

folkelig rigsdag med tilsvarende moderne indretninger. Lad udgangspunktet være så rigtigt, som det være vil, og lad æventyrets form svare dertil — måden, hvorpå hin langvarige, möjsomme udvikling foregår, er dunkel og uklar og fængsler derfor ikke interessen.

Når han endnu en enkelt gang forsøgte i dramatisk form at fremstille et komisk, satirisk billede af det gærende Evropas religiøse, politiske og etiske bevægelser i tidsrummet 1815—48 (i „Renegaten“ 1838), da må det nærmest siges at være mislykket ligesom et lignende forsøg tidligere („Magnetismen i barbérstuen“ 1821). Alt som tiden gik, droges hans sind mere og mere hen imod, hvad der ligger på den anden siden af døden, og hans digtning fulgte med i disse egne: „Tankebreve fra en afdød“ 1855, „Guldæblet“ 1856 og „Blik på det første og det sidste“ ere de betydeligste udtryk derfor. Hele denne digtervirksomhed, der til sine tider blev drevet med stor ihærdighed, led dog et kendeligt afbræk ved den udstrakte praktiske virksomhed, som pålagdes ham i tidsrummet 1839 til 1849, da han måtte fungere som direktør for Sorø akademi, først i Wåges fraværelse, senere fra 1842 efter hans død. Dette arbejde lå ikke for ham og tyngede ham, hvorover han mange gange klager i sine breve. Men så havde han til gengæld i de sidste af disse år stor forhåbningsfuld glæde over at berede vejen for akademiets omdannelse til en höjskole for folkelivet, Grundtvigs gamle tanke, som Kristian den 8de besluttede sig til at udføre, og som Ingemann var udsét til at være direktør for fra 1848. Han nærrede store forhåbninger om denne sags gavnlighed, gjorde sit til at

fremme den, brevvekslede med Grundtvig og mange andre om den og var ordfører for den takkedeputation, som den zode Januar 1848 modtoges af den da dødsyge konge. Med Kristian den 8des død faldt denne sag hen og stilledes senere i bero, akademiet nedlagdes, og Ingemann fik sin afsked. Fra nu af levede han stille med sin hustru i sin vante bolig, for det meste sysselsat med digtning, og den gladeste dag i disse år var hans halvfjersindstyveårige fødselsdag 1859 den 28ds Maj, da han fra danske kvinder modtog guldhornet med tak for hans lange digtervirksomhed i folkets og menighedens tjeneste. Hans tak derfor lød således:

Med pas til lange rejse glad jeg står
 på vejen til den store banegård,
 hvor toget væntes, som fra jorden fører;
 ti det er venners røst, jeg trindt mig hører.

Lykønskningsordet er et dulgt: farvel!
 Dets milde alvor fylder sind og sjæl;
 det vidner om, at mine dages strøm
 ej blot henrulled som en liflig dröm,
 men bar dog med mig over skær og grunde
 et skib med fragt til havn ved grønne lunde.

Det skib var ej bestemt til orlogskampe;
 det for ej frem med bulder, brag og dampe;
 ved alfarvejen, hvor man stred om plads,
 det stille gled, som båd til lystsejlads,
 og førte gode venner om på søen
 til romantikens lund på sangfugløen.

Ved roret — derfor Gud jeg takker —
 som færgemand med frejdigt sind jeg sad,
 ved hendes side, i hvis blik jeg så,
 hvor lykkens ø og paradiset lå.

Jeg peged tit på gamle mindesmærker
 om længsthenfarne tiders manddomsværker,

og deri fandt endnu til denne dag
 med venligt sind de rejsende behag.
 De så med mig, at hvad vi drömte om
 med virkeligheds magt tilbagekom;
 selv gamle Holger Danske kom igen,
 og folket kendte glad sin fuldtro ven.

Men når nu færgemanden grånet står
 som jubelolding her i friske vår,
 så er det ikke ham, der skyldes lön,
 men kransen, skön og frisk og forårsgrön,
 tilhører folkeånden, som har givet
 ham og hver skjald, der sang om folkelivet,
 det stof til sang, det liv i sagn og sage,
 der lå i folkets sjæl fra gamle dage.

Så flyv da som elektrisk gnist fra Sor
 på tanketråd mit jubeloldings-ord!
 Flyv! hils hver sjæl, som glæded mig idag!
 Bring tak med klang fra hjærtets pulseslag.

Den tonestræng, rig kærlighed forgylder,
 sin klang blandt danske Danmarks sangbund skylder.
 den over folkehjærtets dyb var spændt,
 kun derved blev den hørt og sét og kendt.
 Men derfor Danmarks folk skal kransen bære,
 med tak og pris, med kærlighed og ære!

P. C. Kierkegaard udtalte ved Ingemanns jordefærd
 1861: „Hans hu's og hans digtnings indhold var for-
 væntningen om en evig forsoning mellem den skönhed,
 hvis glimt han öjnede og elskede her, men hvis be-
 smittelse og forkrænkelighed han aldrig overså, — og
 den sandhed, han tidlig böjede sig for og troede på.“
 Denne forvæntning klinger igennem alle hans sidste
 religiöse digte, og særlig lyder den i det sidste, „Den
 hemmelighedsfulde port“ 1861, hvori han føler sig som
 börnene, der juleaften stå i den mørke stue foran døren

til julestuen, der gemmer for dem lyset og herligheden, som de snart vente at skulle sé.

Gik fader alt ad døren ind,
gik moder ind med sorg om kind,
gik søster selv og broder —
forsvandt de alle uden lyd,
de små dog véd, der bliver fryd
hos fader og hos moder.

Og åbnes døren helt tilsidst,
så véd de, Jesusbarnet vist
har bragt dem julegave,
så véd de — hvad de troede för —
vidunderlig bag åbne dör
står juletræets have.

Det er det kristelige håb, som har gennemtrængt hans sind.

Der er en sjælden klar sammenhæng i udviklingen af dette digterliv, og den kan sammenlignes med et træ, hvis rødder søge dybt ned i jorden samtidig med, at det strækker sig op ad mod solen, indtil en fast stamme kan danne sig, hvorfra de forskellige grene skyde ud og danne en bred krone. I den første periode af Ingemanns liv er det længslerne, der særlig komme til orde, de dybe længsler, der fortrinsvis søge det dunkle og hemmelighedsfulde og samtidig hige opad mod lyset i det høje. Mange vildskud truede her med at hæmme den sunde vækst: men da fandt han mindet, hvori han kunde sænke sin længselsfulde sjæl, og idet dette samlede sig om Danmarks ridderlige middelalder med sine dybe længsler og lyse håb, blev hans digtnings stamme dannet, fast og stærk nok til at kunne udsende den ene gren efter

den anden af forskellig form og styrke, der tilsammen kunde danne den brede krone. Når den ene af disse grene kaldes den historiske roman, den anden poetisk fortælling, den tredie lyrisk-historisk digtning og en fjærde det symbolske eller allegoriske æventyr, så var der en femte gren, lovsangen og den kristelige salme, der skød sig lige til vejrs, hævede sig op over alle de andre og gav plads for det evige håbs fugl, der sang mod aftenrøden.

I denne sammenhæng mellem ungdoms-længslerne, der ofte truede med at sprænge Ingemanns sind, de historiske-poetiske minder i hans manddom, hvorunder hans digteriske selvbevidsthed vandt sin faste skikkelse og hærdedes mod miskendelse og angreb, og det levende håb, der udgjorde kærnen i hans alderdoms digtning, og hvorunder en jævn og stille glæde trivedes i hans sjæl — i denne sammenhæng ligger det ejendommelige for Ingemanns digterliv, og den betegner ham som i særegen forstand følelsens*) digter i det danske folk i dette århundrede. Det er ganske vist, at med ungdommens længsler hænge dens drømme og syner nøje sammen, men selve længslerne tilhøre følelselivet så vist, som at det er varmen, der er dettes livsytring, og at det er denne, hvori hine længsler fødes og trives. Og hvor minderne med dens trofaste og kærlige bevarelse af det oplevede, råde, dér er det den hjertelige følelse, som er beslægtet ikke længere for at gribe efter

---

*) Følelsen er her taget i den almindelige psykologiske betydning som den sjælelige modtagelsesævnne, der ytrer sig som lyst eller ulyst, varme eller kulde overfor livets forskellige forhold og tilstande.

noget foranliggende fjærnt, men for at værne om det kære, det ligger bagved men gemmer i sig frø til fortsat liv. Og hvor det evige håb trives i en oldings sind, der ligger eftertrykket ikke på drømmelivet med dets ofte uklare forvæntninger om det uopnåelige, men der er det den under livets brydninger erfarne og befæstede følelse, der danner redens, hvorfra håbets fugl flyver ud, men hvortil den også bestandig vender tilbage, så længe livet hernede varer. Således er også Ingemanns egen opfattelse af hans digterejendommelighed; når han betegner den som ideernes liv i følelsen, med en åndelig fantasi drømmebilleder omkring sig, og kærnen i dette ideeliv fandt han tidlig i kristendommen som den evige sandhed, hvortil den menneskelige følelse trygt kan betro sig for deri at finde både fred, fylde og udholdenhed. Mottoet på hans sidste større digt „Blik på det første og det sidste“ var derfor:

For øjne, som ej briste,
skal klart sig folde ud
det første og det sidste —
af Gud — ved Gud — til Gud.

II.

Ingemanns og Øhlenschlägers romantik.

I takkedigtet for guldhornet betegner Ingemann sin digtning som en stille sejlads „til romantikens lund på sangfugløen“, og i et brev til overhofmesterinde fru Rosenørn skriver han den 7de Jan. 1846: „Skulde virkelig — som jo den nyeste tids ordførere påstå — romantikens tid nu (eller nogensinde) være forbi, — måtte jeg ansé mit poetiske liv for afsluttet; dog jeg mener trøstigt, at livets, naturens og historiens romantik i forskellige skikkelser vil ledsage enhver generation, og at man. for at holde skridt med tiden, som det kaldes, ikke som åndelige modegække kan kalde det for et fremskridt at skifte ånd, medens det vel kan være en opgave i enhver ny tid at finde nye og friske former for reproduktionen af det åndelige liv, der gennemstrømmer alle slægter.“

Romantik, romantisk, roman ere betegnelser, som knytte sig til middelalderens forhold og ere udsprungne af den folkeblanding, som gik for sig som følge af den store folkevandring. Det var især de to store

folkestammer: den romerske verdens folkeslag og den gotiske folkekreds, som mødtes og i det vestlige og sydlige Evropa indgik en så tæt forening, at den romanske folkeverden bliver til i Italien, Frankrig og Spanien. Der er på én gang her to forskellige kulturer og to religioner, der mødes, og middelalderens hele præg bestemmes af denne blanding. Det er en brydning imellem to modsatte magter, hvorunder ingen af disse forsvinde, men ligesom den romerske kirkes kristendom indgår en nøje forening med lævningerne af det gotiske hedenskab, således blandes romerske stats- og retsforestillinger med de gotiske samfundformer og sædvaner. Under denne brydning udvikler troen sig på kærlighedens magt som den sejrende i alle forhold, den kærlighed, som man i dens højeste skikkelse böjede sig for i Jesu Kristi selvfornegete opofrelse til menneskers frelse, men som man fandt en afglans af i enhver ægte kærlighed mellem mand og kvinde, hvor der i selvopofrelse må kæmpes for at nå målet. Under påvirkningen af denne tro dannes ridderromanen og de såkaldte kæmpeviser; i dem alle er det den kæmpende kærlighed, der skildres overfor modstand og hindringer, som tilsidst overvindes; selv om der skrives frem ad mange vildsomme veje, tilsidst bliver dog prinsessen vundet eller fortrylles hævnet gennem den udholdende og selvfornegete kærlighed. Visen om „lindemøen“ er her betegnende: linden er en fortryllet jomfru, som for kongedatteren klager sin nød, der er hende og alle hendes små søskende påført af den onde stifmoder, og som ikke kan hævnes, medmindre en kongesøn kommer og kysser lindens rod. Da sender kongedatteren bud til sin broder i fremmed

land, han kommer og bøjer sig dybt ned til lindens rod, kysser den og hæver derved trolddommen, så at han kan holde bryllup med jomfruen „med rosenkind og udslagne hår“. Denne menneskelivets udfrielse i kraft af kærligheden tror middelalderen på, fortæller og synger om, og hvor dunkle end de veje ere, ad hvilke hin magt bryder styrende og forsonende ind i dette livs forviklinger, den er der dog overalt tilstede, og det er middelalderens dybeste længsel at se dens allestedsnærværende herlighed glimte igennem forvirringernes mørke nat.

Medens den klassiske verden i oldtiden har sin styrke i at fremstille sammenhængen i livet som et retfærdigheds- og skönhedsrige, hvis love vise deres gyldighed gennem forholdet mellem årsag og virkning, grund og følge, og hvis afsluttede og ophøjede ro endog kommer frem i de skildrede lidenskaber, idet disse få deres klare tilsvarende form, så har middelalderens romantiske fremstilling sin styrke i brydningerne af det forskelligartede, i det higende og kæmpende, i længslerne og anelserne, i trangen til at se den usynlige verden udenom denne bryde igennem sløret, der tildækker den, og ved sine glimt kaste lys over denne verdens forvirrede kampe. Det er menneskelivet som et kærlighedsrige, hvorfor følelsen er vakt, og som længslen ser glimt af allevegne, som anelsen spejder efter, og som troen bygger på — det er dette, som danner kærnen i middelalderens livsanskuelse.

Denne drages nu atter frem i slutningen af forrige hundredår i modsætning til rationalismens forstandsretning, og det er særlig kunstdigtningen, som har

brug for den. Den trang til klarhed, oplysning og forståelse, som nødvendigvis måtte udspringe af middelalderens dybe, men dunkle tros- og anelsesliv, havde gennem renaissance og reformationen ført menneskelivet ind på det videnskabelige arbejde, på iagttagelsen, beregningen og redegørelsen gennem anvendelsen af forstandens love. Men da denne hele bevægelse i det 18de hundredår udartede i rationalismen, da man erklærede krig mod alt, hvad forstanden ikke havde plads til, og forsøgte at udrydde det af verden, da rejste sig den poetiske følelse derimod navnlig i Tyskland, og i modsætning til hin forstandens formentlige klarhed opsøgte den alt det dybe, dunkle og hemmelighedsfulde; i modsætning til den forstandsmæssige ro, hvormed alt overnaturligt indordnedes under de fattige forstandsbegreber, hvori man udvandede alt, opsøgte man det overnaturlige, hvor det under de mangehånde brydninger i livet glimter frem; og i modsætning til rationalismens afsky for alt katolsk, vendte man sig med forkærlighed til middelalderens kirkelige og religiøse forestillinger. Hos enkelte førte dette til, at man kastede sig i den katolske kirkes arme; men i det store og hele er bevægelsen mere en poetisk end en religiøs: man attråede et dybere syn på livet end rationalismen kunde byde en det, og så vendte man tilbage til den romantiske tids dybe og dunkle billeder, og befrugtet af dem søgte man at danne sig en omfattende livsanskuelse, hvori ikke beviset eller den ræsonnerende forstands overvejelser skulde være herrer. Der gås da ud fra, at livet er en sammenhængende bygning, men hvis forskellige dele ikke kan iagttages af den samme sans: noget kan

begribes, andet kan føles, atter andet kan skues med fantasiens øje, og først hvor alle disse ævner ere i virksomhed, bliver synet på verdens sammenhæng, enheden i det mangfoldige, hvorigennem ånden åbenbarer sin magt, svarende til den sande virkelighed.

Den schellingske filosofi danner her underlaget for den æstetiske opfattelse, og da Schellings system langt mere er en poetisk grundanskuelse af livet end en videnskabelig begrundet tankebygning, egnede det sig også fortrinlig dertil. Den romantiske digterskole bliver da på én gang banebrydende for studiet af naturen, oldtiden, særlig dens sagn og myter, historien, folkepoesien i middelalderen og religionerne i deres indbyrdes forhold, og overalt er det ikke den egentlige fagkyndighed, som for den er hovedsagen, men glimtene af den store, altomfattende enhed bag alle disse forskellige områder, eftersporelsen deraf og synet derpå. Ja, uagtet den romantiske skole stærkt fremdrager den positive, historiske kristendom i modsætning til rationalisternes åndsfattige omlavninger deraf, så er det dog egentlig ikke kristendommen som et personligt samliv med Gud om synd og nåde, hvorpå eftertrykket for den falder; men det er det storslåede syn på livet, som man fandt både i de profetiske og apostoliske skrifter, det er frembruddet af en åndelig magt, som med vidunderlig kraft har sat sit stempel på henved 2000 års historie, det er glimtene af åndens herlige magt over naturen og dennes lydige hengivelse på åndens bud, så „blinde se, halte gå, spedalske renses, døve høre og døde stå op“ — det er alt dette, man tiltales af og har brug for, medens det, at „evangeliet forkyndes for de fattige“ ligger

én kun lidet på hjærte. Henrik Steffens tilstår selv, at han i alle de af Schelling mest begejstrede år sjældent eller aldrig bad til Gud, og først gennem en senere kristelig opvækkelse kom hans hjærte til at lytte til evangeliet om synd og nåde i Jesus Kristus. Men for ham som for mange af hans samtidige blev alligevel den schellingske påvirkning og den romantiske åndsretning en gennemgang til, at kristendommen kunde få tag i dem; ti der vakttes derved en frisk modtagelighed for åndelig påvirkning og en ungdommelig higen mod idealet, der sent eller tidlig hos de dybere naturer måtte komme også det kristelige åndsliv til gode. At den skarpe modsætning til rationalismen hos nogle naturer, f. e. Fr. Schlegel, slog ud i en lidenskabelig uvilje mod den moralske eller etiske side i rationalismen, hvori denne havde sin styrke, og ligefrem proklamerede det lovløse som kendemærket på et højere åndeligt liv, viser kun, at der også ved denne bevægelse var en fare, som det gjaldt at være på sin post imod; men i romantiken som sådan lå det oprindelig ikke.

At Øhlenschläger er vakt til digtervirksomhed fra den romantiske skole gennem Henr. Steffens's indflydelse på ham, er sikkert nok, og at Ingemann atter, som alle danske digtere i dette hundredår, har modtaget en stærk påvirkning af ham, er ligeså vist. Men tiltrods for, at de begge færdedes i „romantikens lund på sangfugløn“, så udviklede der sig dog hurtig en forskel imellem disse to romantikere, som Ingemann var sig klart bevidst. Han skriver derom (i „Tilbageblik“ s. 11—12): „Jeg fremstod et decennium efter Øhlenschläger, og min poesi er i sin hovedretning så

langt fra at slutte sig til hans, at den snarere vender sig til en aldeles modsat region i det poetiske livs sfære, hvori grundtone og belysning forholder sig til den øhlenschlägerske billedverden som middelalder til Nordens oldtid, som maleri til plastik, som „Sakuntala“ til „Tusind og én nat“ osv. Modsætningerne ere næsten ligeså mange som strængene i vore sjæle; dog kunde de vist kærlig harmonere, når enhver topgren og ethvert kroneblad på poesiens store syngende træ ikke dårlig vilde indbilde sig at være træet selv eller i det mindste dets hele krone.“ „Med Øhlenschläger personlig har jeg aldrig stået på nogen fortrolig fod; vore forskellige livsanskuelser have ikke villet forene sig. Jeg har altid med glæde erkendt hans poetiske verdensrigdom; men i hans fylde og rigdom savnede jeg ofte, hvad der var mig vigtigst; de åndelige verdener ere mangfoldige som universets solsystemer; jeg følte ikke kald til at være en uselvstændig vandrende planet om min geniale forgængers sol; jeg følte selv noget i mig af en åndelig fiksstjærnes ild, og vore veje adskiltes.“

De betydeligste romantiske digtninge af Øhlenschläger ere „Aladdin“ og „Vaulundurs saga“; de betydeligste romantiske digtninge af Ingemann ere „De sorte riddere“ og „Rejnald underbarnet“. Det vil derfor være oplysende for det forskellige præg, disse to digteres romantik bærer, at sammenligne disse digtninge indbyrdes både med hensyn til deres indhold og deres form.

Fælles for dem alle er den grundfølelse, at menneskelivet er kuet af en afmagt, som hindrer det i ved egne kræfter at nå det mål, som det bærer driften i sig til at nå; der må derfor være kræfter til

rådighed fra den åndelige, oversanselige verden, der omgiver og bærer hele denne verden, om ellers der er mening i, at der gives længsler, håb og drift i menneskets bryst. Hvor disse bryde frem og tiltrods for menneskets mangelfulde begreb finde et modtageligt sind, dér rejser den lammede kraft sig, dér lyses der op over vejene, ad hvilke der skal skrives frem, dér jævnes disse veje, og dér vil også tilsidst målet nås. Men i „Aladdin“ er mangelen og den tilsvarende kraft skildret på én måde, i „Rejnald underbarnet“ på en ganske forskellig. Lampen er af Øhlenschläger selv udlagt som foreningen af ånd og lykke; hvor disse findes samlede, dér er den fuldendte lyksalighed nået, den fulde nydelse af alle jordens goder, både de åndelige og de timelige. Den menneskelige forstand kan i Nureddin udgrunde, at en sådan fuldkommen lyksalighed må kunne gives, ligesom den menneskelige natur kan føle driften dertil; men skaffe sig denne livets største skat, det mægter mennesket ikke ved egen kraft. Fra den dybe, hemmelighedsfulde verden, hvorpå denne verden hviler, og som er det store skatkammer for alverdens rigdom, opstiger da i lampen den kraft, som i den rette hånd kan skaffe både åndens og lykkens goder: visdom i rådet, kraft i handling, skönhed og styrke, kærlighed og tålmod, den dejligste brud, den største rigdom, fyrstemagt, sejrsglans og — det bedste af alt: ikke at hovmode sig i lykken! på lykkens højeste tinde at mindes de lave egne, hvorfra man steg tilvejrs, fra sultanens pallads at søge ned til gamle Morgianes grav på fattigkirkegården! — Den rette hånd, som skal kunne løfte alle disse skatte, er naturens

muntre søn, det livsglade, friske, om end kåde og uopdragne sind, som gemmer modtagelighed for indtryk, ævne til at begære, trang til at elske, og som ufordærvet af forstandens selvkloge og selvretfærdige beregninger blot venter på en lejlighed til at udfolde sine vinger mod lyset. Men er det sket derved, at lampen er lagt i den umodnes og uerfarnes hånd, da udvikles han også derved, da udfolder sig både hans legems og hans ånds kræfter, han bliver fra dreng til yngling og mand, og gennem mange brogede erfaringer af ophøjelse og fald, lykke og lidelse, fristelser, genvordigheder og oprejsning modnes han til at kunne eje og bruge lampen ret.

I „Rejnald underbarnet“ derimod er menneskelivets ulykke en fortryllelse, påført det af en ond og trodsig ånd til straf, fordi han ikke kan få den kærlighed, han begærer. Fortryllelsen viser sig enten som hjærtets dvalesövn eller som de menneskelige kræfters forvildelser på bjørnens vej i skoven, på ørnens vej mod skyen eller på delfinens vej i havet, o: den selvrådige vilje, den overmodige erkendelse, den egenkærlige følelse. Ulykken, som al denne fortryllelse fører med sig, kan mennesket føle, det kan med Kristella fælde tårer over den tabte lykke og glæde og sukke efter befrielsen; Rejnald kan med håb og fortrøstning drage ud for at sejre over fjenden og hæve fortryllelsen; han kan ved sit horn kalde på alle længsler i naturen som hos sine tre søstre i bjørnens hi, hos ørnen på fjældet og i delfinens dybe bo; alle gode ønsker kan følge ham og al hjælp tilsiges ham — men først ved korset kan han vinde sejren, og kun ved det kan han knuse skallen, der

gemmer nøglen til dvaalesövnens palads, hvor prinsessen hviler i forvæntning om befrielse ved kærlighedens almagt. Først for korset må alle onde magter fly, men dette må da løftes, ikke blot af en frejdig, modig og åben yngling, men dertil behøves et fromt, et troende hjerte, der kan elske. Ingemann har selv (i fortalen til udgaven 1843) udlagt Rejnald således: „Befrielsen var mig hverken videnskaben eller kunsten, men den poetisk-kristelige barneånd, der ikke ved egen kløgt eller kraft, men ved tilegnelsen af guddomskraften i fromheden og den evige kærlighed kan fremkalde menneskelivets og naturens mægtige, skönt endnu dog bundne ånder til kamp for det tabte åndens rige. Kun i den himmelske forløsnings tegn finder han nøglen, der løser livsgåden og atter åbner den store lukte helligdom, hvori den forløste natur bliver til et lutret tempel for ånden og det befriede menneskeliv.“

De af mig udhævede ord angive tilstrækkelig forskellen: hos Øhlenschläger ligger vægten på det friske, modtagelige ungdomssind, som har mod til at gribe åndens vidunderlige gave, og som derved udvikles til at kunne eje og bevare den skænkede lyksalighed. Hos Ingemann ligger vægten på det fromme, gudfrygtige barnesind, som med øjet åbent for menneskelivets fortryllelse, hvorunder det sukker, og med længsel efter at bestå en kamp til dets befrielse, fra oven udrustes med de guddommelige kræfter, hvorved dette kan lykkes. Hos hin er det det naturlige menneskeliv, som rækker sine arme op ad mod åndens indvielse, som det trænger til, for ret at udvikles — Adam, hvilende på jordkloden, medens skaberens finger er i

færd med at løfte ham, således som Michel Angelo har malet det. Hos Ingemann er det den faldne menneskeslægt, der knuges under følgerne af sin brøde, længes efter betrielse og forløsning og finder det gennem forsoningens hemmelighedsfulde kraft — således som Rafael har skildret Adam siddende på himmelbuen, lyttende til St. Peders tale om forsoningens hemmelighed i messen. Hin tankerække svarer til æventyrverdenen fra „Tusind og én nat“, denne til den kristelige middelalder.

Og hvad nu formen i de tvende digtninge angår, da er de vel bægge dramatiserede æventyr og bægge skrevne i bunden stil, men dog — hvor forskellige! I „Aladdin“ en rigdom af forskellige skikkelser, af hvilke enhver er netop det, den giver sig ud for, har sit eget klare åsyn, taler og færdes med virkelighedens hele levende præg, så at læseren side efter side glemmer, at alt dette dog har en allegorisk betydning, og må mindes derom ved bestemt allegoriske skikkelser, f. e. „styrken“ og „skönheden“, der blande badet til Aladdin; men næppe åbne disse dog munden, så er det hele så virkeligt, som om man selv havde mødt dem og hørt dem tale. Herfra stamme klagerne over, at det østerlandske klædebon ikke er bevaret. Øhlenschläger ænses ikke dette ved siden af det krav, at hans skikkelser skulle være virkelige mennesker, og hvorfra skulde han kende Østerlændere? han kendte kun Københavnerne.

I Rejnald derimod er den hele fremstilling, tonen såvelsom ord og handling behersket af hele digtets symbolik. Det er vist nok rigtigt, hvad Ingemann i sit „Tilbageblik“ (s. 33) har bemærket, at „ideen var

således indhyllet i æventyrets billeddragt og naturpoesien så simpel anskuelig, at det kunde fornøje børn og selv underholde, hvor det ikke gennemtrængtes med dybsind.“ Men det ligger i, at enhver her umiddelbart fornemmer forbindelsen mellem billedet og det, som derved skal betegnes, selv om overvejsen ikke har indladt sig på eller kan give sig i lag med at udtyde denne forbindelse. I Rejnalds ungdommelige, fromme frejdighed fornemmes umiddelbart det barnlige sinds tillid til Gud og mennesker, i søstrenes sorg og angst under trolddommen, parret med kærlighed til mand og børn, føler man det menneskelige hjertes smerte over syndens magt, parret med kærlighed til det gudsbillede, som det indeslutter og som skal befries og renses; i björnens, ørnens og delfinens utæmmede, voldsomme udbrud føler man lidenskabernes forskelligartede magt osv. Alligevel må anskueligheden ikke tages i den betydning, at skikkelserne skulde svare til, hvad der i det virkelige liv har mødt én; netop dette mangle de ganske og aldeles. Alle personerne ere i særegen forstand æventyrpersoner, hvem det derfor ikke falder fremmed, at blomster, fugle og fiske tale til dem. Efter hele æventyrets anlæg kunde det ikke være anderledes: ideerne og deres indflydelse på sindet gennem den bevægede stemning — det er den verden, hvori digteren bevæger sig, medens Øhlenschläger skaber sin billedverden særlig med øjet fæstet på den individuelle ejendommelighed hos hver af dens skikkelser. Dette sidste udspringer af en levende, plastisk formende fantasi virksomhed, hint af en bevæget følelse, der finder sit udtryk i farven, selv om tegningen er mangelfuld (i lighed med

Angelico da Fiesole), eller i musikens toner. Der er fra først til sidst noget musikalsk smukt ved „Rejnald underbarnet“, hvortil der kun findes enkelte sidestykker i „Aladdin“, uagtet sproget sikkert er forment klarere og rigere her end hos Ingemann. Der er noget særegent stemningsfuldt over hele sprogetonen i „Rejnald“, og selv mennesker, som var ude af stand til at opfatte tonekunstens frembringelser i egentlig forstand, kunde denne digtningens musik nå. Den bekendte sang:

O! bor du hist oppe du ørnebrud!
 så hør, hvad dig nynner en broderlig stemme!
 For dig drog ung Rejnald i verden ud,
 for dig græder moder der hjemme.

Se! underbarnet er vokset op;
 nu står han, en ridder, og glavindet svinger
 ved ørnens bolig, på bjærgets top,
 omsuset af fuglenes vinger.

Sin handske han kaster i verden ud,
 vil knuse de trolddomslænker så tunge.
 O! bor du hist oppe, du ørnebrud!
 så hør, hvad din broder mon sjunge.

og mange lignende har netop sin magt over sindet ved sin lyriske skönhed i og for sig, selv om det står uklart for en, hvorledes billedsproget skal opfattes og udlægges.

Sammenligner man endvidere „Vaulundurs saga“ med „De sorte riddere“, vil man mellem dem finde et lignende forhold. De ere bægge episke digtninge, og bægge ere blevne behandlede som romantiske æventyr; men ligesom hin er i overvejende prosaform, denne derimod i énslydende ottelinede vers hélt igennem, således er forskellen mellem dem åbenbar i hele be-

handlingen. Romantiken i „Vaulundurs saga“ kommer frem dels i den længsel, som drager de tre kongesønner syd på til de skønne kvinder, som de dog ikke kendte, dels i den kamp med mødende hindringer, som allerede begynder, inden de forlade den fædrende jord, med dværgenes varselssange, dels i den trofast udholdende kærligheds sejr over alle hindringer, hvorom hele Vaulundurs skæbne drejer sig. Men særlig ejendommeligt for Øhlenschlägers behandling af dette gamle sagn er det farvespil, som smykker hele digtet: de tre brødre have hver sin farve, som møder dem i de tre valkyrier, af hvilke den ene havde et grønt, den anden et blåt og den tredje et rødt klædebon, og som svarede til de tre ædelstene, som de hjemme i Finmarken havde fundet i guldklumpen. Ejgils farve er den blå, og han drages af „den utydelige, uvisse, vejløse længsel“, som ikke véd selv, hvor den vil hen, og som ingen rist eller ro har dag eller nat, men er bestandig bevægelse og forandring underkastet, „ret som vandet og uden ende eller mål, som det vide himmelrum. Og bægge dele ere blå. Stenen i Ejgils hjælm var blå. Og nu ligger han selv midt i elven! Sandelig, der er et højst forunderligt frændskab mellem alting i naturen, og hvorfor skulde menneskenes hu, sindelag og skæbne være undtaget derfra?“ Slagfidurs farve er den grønne, stenen i hans hjælm er grøn, han drages op ad i blinde af en koglende skikkelse, som i hans valkyries grønne dragt vinker ham til vejrs, indtil kogleriet åbenbares, da han svimler på den høje tinde og styrter ned på den „umådelige grønne slette, som lå for hans öje“. Men Vaulundurs farve er den røde, dette klædebon bærer hans valkyrie, ædelstenen i hans

hjelms er en karfunkel; den afdeling af fjældet, hvortil hans, den ypperste, guldnögle, gav adgang, var ved sin indgang bevokset med roser, fra væggene glimtede rubiner, og røde druer kappedes med dem i skönhed, medens morgensolens rødme strålede over det alt-sammen. I sin trængselstid trøstes Vaulundur af havfruen med, at luen hin røde består, medens den grønne skov hastig visner og den blå luftbue og elven kun have lånt deres farve, og da Freja til slutningen fører Alvilde til ham og udfrier ham af hans trængsel, da siger hun: „Du vil mindes, hvad havfruen sang om farverne, om kærlighed fra himlen og om den smilende sommer. Denne din sommer skal nu blomstre, og skal din rødmende og luende ædelsten herefter bryde frem igennem og lege med alle farver, uden hvilket spil den også kun vilde røbe et dødt og glædeløst liv.“ Der er i dette farvespil, der minder om det apostoliske ord: „Så bliver da tro, håb og kærlighed, disse tre; men störst blandt disse er kærligheden“ (1. Kor. 13, 13), en sejrrig tro på dennes magt, når den er udholdende og trofast, på dens rigdoms ævne til at indeslutte både troens og håbets bedste kraft og på den sammenhæng mellem alt i verden, overfor hvilken tidens og rummets endelige skranker intet betyde og som netop udgør romantikens særkende. Og dog er alt fortalt som efter virkelig oplevede begivenheder, og på samtiden gjorde dette digt også det indtryk, at her var et billede givet af livet i det gamle Nord, levende og virkelig som ingensinde för.

Indholdet af „De sorte riddere“ gengiver Ingemann selv således (i fortalen til udgaven 1845): „Det er den ligesom dæmonisk hildede og forvandlede

menneskenatur, der her i „det brændende land“ befries ved alle de kræfter og magter, hvis forenede samvirken kun formår at fremkalde den store verdensharmonie og tilbagetrænge overvægten af de infernalske naturer. For denne idé kæmper i æventyrdigtet både levende og døde, idet heltekraften her knytter sig til de forgangne tiders store kræfter, og selv de døde tiders uforgængelige ånd fremtræder som en betydningsfuld magt. At poesien i dens dybeste retninger og kærligheden, såvel i dens højeste åndelige forklarelse, i den romantiske tids ånd, som i dens rent menneskelige skikkelse, ligeledes her må fremtræde som betydende magter, ligger simpelt og ligefremt i den antydende grundidé. Ved den i folkefantasiens overtrådte skikkelse af den berygtede æventyrhelt „ridder Rød“ træde de dæmoniske naturer her i pagt med den nedværdigede menneskenatur, og det dæmoniske princip kulminerer gennem ham, i sit ekstrem, i et verdensdespoti, som kun kan opløses af hine højere befriende magter, når de ligeledes have kulmineret i menneskelig udvikling og gå sejrende ud af kampen for ånden og den evige skønhed i menneskelivet, under de betingelser, som æventyrdigtningens fri bevægelse i det valgte tidskostume medfører.“

Han ansér enhver nærmere belysning af enkelthederne i digtet for overflødig, nedlægger indsigelse imod, at det „sønderlemmes af en i lutter enkeltheder udgående reflekterende forstand“, og han henviser til „Grundtvigs klart udtalte beskuelse“ af digtet i hans forelæsninger over de græske og nordiske myter. Denne Grundtvigs udtalelse lyder („Bragesnak“ s. 303) således: „Ingemanns „De sorte riddere“ hører

til de såkaldte allegoriske digte, hvori fortællingen i større eller mindre grad må tjæne til at oplyse den herskende grundtanke; men når det, som hos Tyskerne, stikker igennem fra først til sidst, da bliver fortællingen død, tonen kold og verset slæbende: så, hvor sand og smuk end grundtanken kan være, bliver man dog hjærtelig ked ad digtet, som et uendeligt omsvøb og en unyttig byrde, og det er derfor en ligeså stor som sjælden dyd ved „De sorte riddere“, at de selv af börn kan læses med fornøjelse, fordi æventyret er smukt og verset flydende, mens dog de voksne læsere bestandig føler, der ligger endnu noget dybere under det, om de end ikke kan sige sig selv tydelig, hvad det er. Hvad de unge herrer kalder en fejl, eller at grundtanken er halvvejs tilsløret, det er da i mine öjne et stort fortrin, som digtet har fået ved den lykkelige omstændighed, at Ingemann er en hjærte-digter som få eller ingen i vore dage og fik derfor tidlig mod til at være det bekendt, et mod, han heller aldrig tabte, så, når han kun følte, der var en poetisk dyb og rig grundtanke i hans værk, da brød han sig ikke om, at den faldt enten ham selv eller hans læsere dunkel og hans recensenter ufatteligt; ti kun derved fik vi et, i sit slags, mageløst digt, hvori den grundtanke ikke blot kan findes, men lever og gløder, at den ægte skönhed vel for öjeblikket er i et forhekset land, hvor dens vanærelse synes uundgæelig, men at ånden dog, ved hjælp af fortidens usynlige, men dog mægtige kæmper, vil vide at frelse den både til dronningeliv hernede og til en evig forklaring.“

C. Molbech, endelig, der i „Athene“ 1816 har underkastet „De sorte riddere“ en gennemgående og vidtløftig kritik, hvis hovedresultat er, at det hele er mislykket, fordi, tiltrods for de smukke, velklingende vers, digtets grundtanke ikke har svævet for digteren „som en begejstrende, ledende idé“, gengiver denne grundtanke således: „For at frelse den jord, der var falden så dybt, at troidene kunde dræbe den hellige mø, der vilde stifte det første kloster, måtte kraften fra Norden, Torkild, forene sig med det bedste, der endnu var tilbage: den uovervindelige konges datter. Men selv denne kraft måtte, når en bedre tid ved denne sejr skulde forberedes, lutres ved Kristi guddommelige lære, dannes ved den herlige, græske kunst og smag og begejstres af en hellig sangers toner om den almægtige. Derfor måtte ikke alene Torkild vandre til Israel og på vejen finde Serafine, men derfor måtte Balsora, en uskyldig naturens mø, ofre sin jordiske kærlighed og kalde den himmelske tilbage til jorden; og derfor måtte Viduvelt, fostret af denne sejrende kraft, begejstres til sin død af kærlighed til den rene mø. Endvidere måtte Serafine, den poetiske oldtid, inden at kærligheden til hende kunde begejstre Teobald til at gribe de store harmonier, prøve og lutre sin sanselige natur under den onde ånds, Pystriks, fristelse, og den faldne verdens tillokkelse under angrebene af dennes slave, den af blinde lyster ene styrede sanselighed, ridder Rød. Først da kunde fred vende tilbage på jorden, først da kunde de falske toner, onde lysters fortryllende tillokkelse, døves.“

Hvad disse tre udtalelser om digtets indhold —

— fra forfatteren selv, fra en beundrer deraf og fra en modstander — mødes i, er, at dette liv er underkastet en fortryllelse, som ganske vil lægge det øde, hvis den ikke modvirkes og hæves; at det, der altså trænges til, er en befrielse som frugt af en møjsom og udholdende kamp, der ikke viger for hindringer af nogen art, men i tillid til himmelsk hjælp går imod fjenden, hvor han findes; og at kræfterne, som dertil behøves, er fortidens levende minder optagne i et heltemodigt sind og et kærligt hjerte, når bægge lutres under Guds riges rensende indflydelse gennem selvfornægtelse og prøvelse. At denne grundtanke er ægte romantisk, kan ikke med rette benægtes, uagtet Molbech har gjort det („Athene“ 1816. I. S. 158—59). Kærligheden, romantikens grundidé, er overalt tilstede i digtet, og når der altså som det højeste mål ses hen til den rene, selvfornægtende kærlighed, ophøjet over al sanselig beruselse, da er dette netop i middelalderens ånd, der i den klosterlige afholdenhed så det højeste trin af den menneskelige kærligheds udvikling. Men denne digtets kristelige karakter er ejendommelig for Ingemanns romantik i sammenligning med Øhlenschlägers: Vaulundur drages tilligemed sine brødre udad til den store verdens lykke og herlighed, og da den er kommen dem imøde, er opgaven at blive dygtiggjort til at kunne eje den på rette vis. Dette lykkes for Vaulundur gennem møje og miskendelse, forfølgelse og mishandling, idet han under troskabs arbejde bevarer sin kærlighed i tålmodig udholdenhed; men det lykkes også kun, fordi han gennem valkyrien er kaldet fra det høje, gennem havfruen støttes i kampen og ved

Frejas hånd tilsidst udfries af trængselen. I „De sorte riddere“ derimod går der ud fra, at livet er i troidenes vold, at en befrielse er nødvendig, for at det kan reddes, at uden Guds riges kræfter er dette umuligt, men selv når disse ere virksomme, er en sejr kun at vinde, når en renselse af det menneskelige liv under en udvikling i selvfornegetelse er foregået.

Disse to arter af romantisk digtning har sikkert hver sin ret. Når man stiller dem overfor hinanden, sammenfatter den livsanskuelse, som i „Aladdin“ og „Vaulundurs saga“ er kommen til orde og stiller den ligeoverfor den grundtanke, som er tilstede i „Rejnald underbarnet“ og „De sorte riddere“, da er hin vistnok mere omfattende end denne. Ti den sidste lader sig indordne under den første, men ikke omvendt. Den åndelige udrustelse som en gave i forbindelse med det trofaste, udholdende arbejde som dygtiggørelsen, indeslutter, som det almenmenneskelige, også den befrielse og renselse ved kristendommens kraft, som Ingemann særlig har gjort sig til talsmand for. Hele den kristelige livsudvikling kan spejle sig i Aladdins skæbne, især når dens sidste del, dygtiggørelsen gennem prøvelsen, særlig betones ved sammenstillingen med Vaulundurs skæbne; men billedsproget hist rummer meget mere, indeslutter udviklingsvilkårene for alt åndeligt liv. På den anden side må det dog siges, at der hos Ingemann er taget et centralere sigte: det er hovedspørgsmålet om frelse og helliggørelse, som danner nerven i hans romantik, uden sans derfor vil hans digtning på det område ikke ramme eller fængsle en. Når Grundtvig har forsøgt i den ovenfor gengivne udtalelse at almindeliggøre

denne grundtanke ved at tale om „skönheden“, og når Ingemann også selv taler om kampen for „den evige schönhed“, da må dette ikke opfattes således, at grundtanken i „De sorte riddere“ derved fortønes, som om schönheden her skulde sættes i modsætning til sandhed og godhed. Nej, det er ikke schönheden alene, det er sandheden, godheden og schönheden i det hele, som er i et forhekset land, og fremfor alt, det er den menneskelige sjæl med sin længsel efter at mættes med sandhed, renhed og schönhed, som trænger til befrielse og renselse fra alle de onde magter, der omspænder den. Det er den personlige følelse heraf, som gennemvarmer bægge de omtalte digtninge, og som de gør krav på at møde igen hos læseren.

Men så er det da også heraf åbenbart, at hos Øhlenschläger kommer fantasiens omfattende syn på livet med dets grundvilkår for udviklingen til orde, hos Ingemann er det den personlige følelse for det knugende i det besmittede og forvirrede menneskeliv og følelsen af frelsens frigørende magt, der ånder liv i det hele. Eller med andre ord: Øhlenschläger kan med steffensk beåndelse skildre åndslivets herlighed og kraft, selv om ikke den religiøse side af det åndelige liv er særlig i bevægelse hos ham; for Ingemann vilde al tale om det dæmoniske, om befrielse og renselse, således som den lyder i „De sorte riddere“, være umulig uden en personlig følelse af det religiøse livs hemmelighed, og det er dette, som det for ham er det „vigtigste“ at få udtrykt.

Det følger af sig selv, at denne sammenstilling endnu slet intet har afgjort om det digteriske værd af „Vaulundurs saga“ eller „De sorte riddere“; selv

om den art af romantik, der udgør „De sorte ridders“ ejendommelighed, tiltalte en mest, vilde man dog meget vel kunne fremhæve, at den digteriske behandling var uheldig eller mislykket, og forsåvidt sætte „Vaulundurs saga“ højest som digt. Men her er nu overhovedet ikke tale om nogen rangorden, men kun om at erhverve en indsigt i Ingemanns digterejendommelighed, sammenlignet med Øhlenschlägers, og særlig om „De sorte riddere“. Men dertil behøves først og fremmest, at man gør sig den ulejlighed at følge digteren på hans veje, og ikke på forhånd er misfornøjet med, at han ikke har valgt sig andre stier.

Nu er det ganske vist, at Ingemann ligesålidt i „De sorte riddere“ som i andre digtninge fra samme tidsrum har kunnet individualisere sine personer, at disse derfor som personligheder mangle al interesse. Ingemann har selv (i Tilbageblik s. 25—26) sagt, at „romantiken i dette digt ikke tilhører det ydre men det indre liv.“ Endvidere kan man med C. Molbech, i hans bedømmelse i „Athene“, udtale, at de begivenheder, som fortælles, ikke egentlig fængsle en; dertil er både rum- og tidsforholdene alt for tågede. Men alligevel, når man giver sig tid til at fordybe sig i, hvad der åbenbart for digteren har været hovedsagen: tankeudvekslingerne, fremstillingen af de modsatte eller beslægtede livsanskuelser, kort sagt: bevidsthederne under deres udfoldelse, da bliver man ikke blot fængslet af, hvad der siges, men derfra falder der lys over meget af det, der skér, så at det får en ny betydning for en, som man ikke fra først af øjnede. Lad os tage et eksempel. Serafine, Torkilds plejedatter, opdraget i Grækenland i kunstens gamle tro,

men tillige kristnet, bliver skilt fra Torkild og udsat for angreb af ridder Rød, hvilket den unge helt Viduvelt vil beskytte hende imod. Men midt under denne kamp borttrykkes hun af den dæmoniske Pystrik til en underjordisk trylleborg, hvor ikke blot den skön-neste natur med alle skatte og herligheder stråler hende imøde, men hvor alt på et vink af Pystrik bliver levende, ja hvor fortidens liv og skikkelser skride hende forbi, som om hun selv oplevede det alt. Mens hun bedåres heraf, forvandler Pystrik skikkelse og antager hendes plejefaders, Torkilds, udseende og røst og får hende nu villigt til at lytte, når han drager hendes sind bort fra det kristne ridderlivs og klosterlivs storhed til det gamle hedenske oldtidslivs storhed og skönhed. Når hun vil følge ham derhen og med ham afsværgе kristentroen, lover han hende løsningen på livets gåde,

»men som du først med mig kan se og fatte,
når du det gamle åg vil sønderslå,
det åg, som frygten over jorden satte,
da svag den selv ej skatten kunde nå,
og lukkede af nid forstandens øje
og bød den for sit eget kors sig böje.

Tro mig kun. Serafine! — jeg har prøvet
det falske guld, för jeg bortkasted det.
Kun når jeg sløv min egen tanke døved,
mig åget tyktes mildt og byrden let:
i blindhed jeg kun ledebånd behøved
og støttestav kun, medens jeg var træ;
men hver, som sér og selv kan fremad trænge,
kan uden savn den mørre stav bortslænge.

Knus du nu og de gamle åndens lænker!
og rør dig frit med mig i kunstens land,
hvor kløgtens træ os gyldne frugter skænker,
og livet fylder bægrer til dets rand!

Hvad tanken avler selv, når frit den tænker,
den frie hånd i værket føde kan,
og blandt det skabte ingen kraft sig taber,
som fri sig kender selv og verdner skaber.«

Da hun fremdeles lytter, viser han hende ved trylle-
kunst et billede af Olympens herlighed og skönhed
og atter af Hades's skyggerige; men disse billeder
afløses af kristelige: hun sér den herre „Zebaoth“ på
sin himmeltrone, ligesom forðum Zevs på Olympen;
hun sér „Logos“ ved hans højre, medens serafer og
keruber omtone dem; hun sér engle gå ud fra mor-
genens zone med rosenkranse og perlebånd:

Mens synderne for' deres helgner knæle,
Madonna beder for de arme sjæle.

Hist sér hun dem igennem skærsild gange,
vakt ved basunen i det dybe blund;
til dommen gå de, skælvende og bange,
med Peters-penning i den blege mund.
— På jorden ere fristelserne mange:
der går dæmonen med sin sorte hund,
der spøge genfærd om ved midnatstide,
og knokkelmanden går ved syndens side.

Og sé! nu åbner helved sine porte:
hun de fordömtes flammeverden sér;
der hvisle slanger, gnistrende og sorte,
der hyler glæden höjt, og jamren — lér!
Her skælver hun. — »Et vink! og det er borte.
»Det er kun billeder og intet mér:
»såsnart jeg vinker, slukkes helvedflammen;
»et pust — og himmeltronen styrter sammen.

»Alt, hvad vi male os på tidens strömme,
»den hånd kan knuse selv, som liv det gav.
»Har du forglemt, at det er tomme drömme,
»Zevs og Jehova, som det svovlblå hav?
»Lad kun de gyldne skyer om os svømme!

»Og lad os smykke vore guders grav!
 »Vi kan os ved det skønne tant dog fryde,
 »imedens vi os selv i værket nyde.«*

Men i det sidste øjeblik, da det blot gælder om, at hun vil afsværge sin dåbspagt, hører hun en hellig kirkeklokke tone underfuldt ned fra oven, og da kunde hun ikke afsværge sin frelser, men måtte bede ham værge for sin tro og uskyld. Da tændtes der et lys for hende, så hun så den afgrund, der åbnede sig lige foran hende; kogleriet måtte svinde, og den dæmoniske Pystrik viste sig atter for hende som den lede dværg (hvor mange der end ellers påstod, at han var en vældig kæmpe). Hun afsvor ham og slog korsets tegn foran sig, mens hun nævnede Jesu navn; da veg alle trolde, og hun sank bedende ned i en underjordisk kirke:

»Den stod end fra de første kristne tider,
 i jorden skjult for fjendevold og svig,
 af fjælde hegnet trindt på alle sider,
 for evigheden bygt urokkelig;
 mens sol og måne over jorden glider,
 mens slægter veksler, tid fortærer sig,
 mens elementer styrte, hvad de virke,
 står uomstyrtelig hin skjulte kirke.«*)

Hvad der heri fængsler, er det gamle, men i hver gærende tid tilbagevendende spørgsmål om religionernes indbyrdes forhold, om kristentroens alméngyldighed og om en altomfattende såkaldt videnskabelig livsanskuelse, hvori „Guds åbenbaring“ får anvist sin plads som en af de mange af menneskeåndens religiøse frembringelser; og det er ikke blot tankerne, der her lægge beslag på en, men ligesåmeget billedformen, hvori de fremstilles, og det sprog, som bærer dem.

*) Anden sang.

Den gamle, fra de første kristelige århundreder hævdede, forvisning om, at der er en grundvæsenlig forskel mellem den jødisk-kristelige gudstilbedelse og alle andre religioner, fremtræder her poetisk i en ny og tiltalende skikkelse, når ligestillingen af dem viser sig at være et gögleværk, som vel kan blænde Serafine, men, om hun holder fast ved korset og sin frelsers navn, ikke overvinde hende, og når den usynlige kryptkirke, hvori hun bedende havner, fremstilles som den under alle timelige omskiftelser urokkelige borg. Enhver, der har været stillet overfor lignende fristende og dårende tanker, føler sig tiltalt af hin skildring som af noget beslægtet, og igennem Pystriks ord vækkes opmærksomheden for den billedlige betydning af, hvad der i digtet skér. Det er gennem sådanne, for den beslægtede følelse gennemsigtige udtalelser eller skildringer, at digtet virker poetisk, og ad denne vej får man mer og mer øje for skönhederne i det hele digt. Den umiddelbart gribende billedmagt, som „Vaulundurs saga“ ejer, findes ikke her; der kræves længere tid og nøjere kendskab til at opfatte og forstå Ingemanns digt, og kun igennem fortroligheden vil det hélt lykkes. Det er den beslægtede, varme og fortrolige følelse, hvortil digtet vender sig, ikke særlig til fantasien, — og det er da sikkert derfor også i denne ævne hos digteren, det har sit udspring.

Ad den betegnede vej vil vi sé at finde ind til digtets hovedpunkt. I syvende sang ser vi Viduvelt uskadt inde i det brændende Ungerland, og ved midnatstid bliver han vidne til, at landets konge, der som en fortryllet hjort ellers jages af jæger og hund, for

en lille stund får sin menneskeskikkelse tilbage; og han hører ham da tale således til sig:

»O, ridder, du som ene det har vovet
 »at vandre hid! sig, banker i dit bryst
 »et skyldfrit hjerte? — har du Herren lovet
 »at stride mandig mod hver syndig lyst?
 »og agter du din egen magt for ringe,
 »men tror dog, den en større kan betvinge?»

»Ja,« svarede han, »med Herrens hjælp jeg tænker
 »at frelse dig med dit fortabte land
 »og modstå disse onde magters rænker,
 »skönt jeg har sét, hvad de udøve kan;
 »hvis Gud mig dertil kraft og visdom skænker,
 »så tror jeg, trods min ungdom, mig istand
 »til at nedslå den frygteligste kæmpe
 »og med hans eget blod hans ild at dæmpe.«

»Velan!« — var kongens svar — »i dig jeg skuer
 »en ædel vilje og et sjældent mod,
 »og livet, som end i dit øje luer,
 »er borgen for, at end din dyd bestod;
 »men så hver fare du, som her dig truer,
 »måske med rædsel du et land forlod,
 »som velfortjænt, dog grueligt må bøde
 »med største jammer for den største brøde.

»Med onde magter har vi omgang øvet,
 »vi har vor ære i vor skændsel sat,
 »vi har afsindig selv det syn os røvet,
 »som skimter evigt lys bag mørkets nat;
 »derfor har falske toner overdøvet
 »al harmoni — derfor har Gud forladt
 »os i vort vanvid og os overgivet
 »til den natur, som gennemhyler livet.

»Her den natur udvikler sig i luer:
 »fortærende den raser i vort bryst;
 »dens sejer du i vor forvandling skuer;
 »i dyrets hylen hører du dens røst;
 »i flammeslangens hvislen den dig truer,

- »besnærer dig i vilde toners lyst,
- »vil lumskelig med øglebråd dig stikke,
- »vil dræbe dig med basiliskeblikke.«

- »Men frygteligst er kæmpen her, som tvinger
- »den hele hær til slavisk lydighed:
- »med sværd og spyd du ikke ham ombringer,
- »om alle himlens engle med dig stred;
- »når han sit drabelige scepter svinger
- »den største hær i støvet styrter ned,
- »og fra hans blik en giftig flamme luer,
- »som dræber i det øjeblik, den truer.

- »Dog, kan du ham sit væsens rædsel vise,
- »da vil han i forfærdelse — forgå:
- »det er den kunst, som alle verdens vise,
- »trods deres kløgt og visdom, ej forstå:
- »dog, skal jeg dig som sejerherre prise,
- »du denne store gåde løse må;
- »men dertil Gud dig visdom vil forlene,
- »såsandt du for hans ære kæmper ene.

- »Dog ynk mig ej! uskyldig ej jeg lider,
- »uskyldig lider intet væsen her:
- »hvo, slavisk, ej for sjælens frihed strider,
- »er i sin lænke ingen medynk værd —
- »såvidt det kommet er i vore tider!
- »Dog vil du frelse os, så grib dit sværd
- »med tillid uden trods! og gak så rolig
- »med bøn til kampen, med din Gud fortrolig.

- »Mod mennesker du ej dit sværd skal drage,
- »om de endog udæske dig dertil:
- »de onde magter selv du skal bortjage,
- »som mennesket ved trolddom dåre vil;
- »dog ej du stanser kilden til vor plage,
- »hvis ej du stanse kan hint tryllespil
- »af falske toner, som sig lønlig rører
- »i den natur, mod hvem du sværdet fører.

- »Dog mulig det en anden er beskæret;
- »af dig jeg venter kun, hvad du formår.
- »Du har alt engang hist ved slottet været,

»hvor Svartesot blandt sorte drager står —
 »der bor den djævel, som os har besnæret;
 »gak did, når højest midnatsstjernen går!
 »da skal de sorte riddere du møde,
 »som kæmpe i forening med de døde.

»I mørket skjult, dets yngel de bestride
 »og dølge lyset, i hvis kamp de gå;
 »adspreedt i verden færdes de så vide,
 »til de foreningstimen høre slå:
 »først når de møde ridderen hin hvide
 »og fuglen, de i sekler vænted på —*)
 »først da kan deres store værk fuldendes,
 »og lyset over deres — grave tændes. (**)

Der er heri leveret nøglen til hele digtets forståelse: den ulykkelige konge skildrer i Ungerlandets nød, i det brændende land, hele det faldne menneskeliv, der trænger til befrielse fra sin elendighed. Denne vil komme, når digt og dåd mødes, når skjalden og helten finde hinanden, når Teobald og Viduvelt slutte sig sammen, og når da fortidens helteskare, de sorte riddere, ville drage forud. Og dette skér, idet disse sidste styrte sig i den afgrund, som gaber foran trolddomsborgen og derved danne den bro, hvorover Teobald og Viduvelt kan drage ind. Således skrider menneskelivet fremad mod den store befrielse, med skjald og helt i pagt med hinanden foran, medens fortidens store minder danner broen, hvorover der kan rykkes frem.

Men skal dette lykkes, da må både skjalden og helten, både digtet og dåden, selv have gennemgæet en renselse, hvorunder det høje mål er blevet dem

*) Udhævet af mig.

***) Syvende sang.

bægge bevidst i gensidig forståelse, og endnu i det yderste øjeblik må skjalden afvise fristelsen til forfængelig bram og helten fristelsen til selvsyg ære.

Til skjalden taler fristeren disse ord:

»Vil du til tidsfordrev din kunst kun øve,
 »som uden genius den øves kan:
 »et artigt spil, hvortil I kun behøve
 »lidt følelse, indbildning og forstand —
 »men aldrig stræbe mér at overdøve
 »mit tonespil — vil fra det brændte land
 »for evig med din harpe du bortvige« —

da loves der ham alle ønskers opfyldelse i genfindelsen af den forsvundne Serafine.

Til helten siger fristeren:

»Og dig, o Viduvelt! jeg vil berede
 »den samme lykke: ved Balsoras hånd
 »du en idyllisk verden skal betræde,
 »hvis du i kærlighedens rosenbånd
 »den sværmske fra klosteret vil lede
 »og dæmpe selv din vilde helteånd
 »i rolig nydelse af livets glæder,
 »forglemmende den tomme martyrhæder.«

Og da denne fristelse er afvist, erfare de bægge, at for harpens rene, harmoniske toner må Pystrik vige, og klædt i stål og panser som en kæmpe følger Teobald nu Viduvelt. Denne pagt imellem skjalden og helten er det, Viduvelt allerede forud har sét som den lykkelige vej til sejr og udtaler således:

»Ej mér jeg stoler på min egen styrke,
 »ej mér din ædle kunst miskender jeg,
 »ej mer skal tåger mig din gang formørke:
 »til samme store idræt går vor vej;
 »her må vi samles nu i brand og tørke,

»og, sandelig, forgæves er det ej:
 »her har jeg sét, hvad toner kan udøve —
 »de helte kan såvelsom dværge døve.

»Den harmoni, som gennemtoner rummet
 »og gennem tiden til sin kilde når,
 »den har dog jeg såvelsom du fornummet:
 »for den jeg kæmper, mens du harpen slår;
 »og er den ikke i vort bryst forstummet,
 »ej heller i vor gerning den forgår:
 »du stanse må hver mislyd, som sig rører
 »i den natur, mod hvem jeg sværdet fører.«

Som i „Rejnald“ hornet og sværdet svare til hinanden, således her harpen og sværdet, digtet og dåden. Hvor der er en følelse af, at der kun da kan beredes menneskelivet en lykkelig fremtid, når fortidens store skikkelser kan danne underlaget. hvorpå der bygges, broen, ad hvilken der rykkes frem, og hvor de rene syner i drømmen mødes med den uegennyttige handling, dér vil hine digterens ord lyde for en som kære, kendte toner, og under æventyrets form blive de gamle tanker og følelser ny hos en, så at begivenhederne i digtet fængsle med en magt, som de ikke eje i sig selv. Fra følelsen af den ædle digtnings magt og værd. når de dybe, harmoniske toner i livet har fundet genlyd i et alvorligt sind, og fra følelsen for den selvopofrende, djærve handling, hvorved der hverken sigtes på ære, magt eller gods, men på at fremme noget virkelig godt — derfra henter digtet sin beåndelse, derfra få alle æventyrbillederne deres betydning.

Det er den historisk-poetiske livsanskuelse, som her kommer til orde, men i kristelig skikkelse, denne livsanskuelse, hvori Øhlenschläger, Ingemann og

Grundtvig i deres bedste digtninge har mødt hinanden, og som kortelig kan betegnes således: i digtningens syner og drømme ligger profetisk gemt spiren til og indvielsen af enhver for menneskelivet gavnlige gerning, og i enhver sådan ligger atter æmnet rede til nyt syn over livet og digt derom, så at en stadig vekselvirkning mellem bægge er vilkåret for den lykkelige fremgang.

Men medens Øhlenschläger fornemmelig lader denne livsanskuelse komme frem i selve de skildringer, som han levende maler med sin rige fantasi, toner den som en personlig overbevisning frem fra Ingemanns varme følelse og får hans billeder til at give genlyd deraf. Og denne livsanskuelse hænger atter på det nøjeste sammen med den romantiske digtningens natur: hos Øhlenschläger er det synet over livets enhed under vekselvirkningen mellem digt og død, hos Ingemann følelsen for denne enheds og vekselvirknings velsignelse, som er det ejendommelige; men for bægge er kærligheden den sejrende stormagt, medens Ingemann særlig betoner, at denne kærlighed for at nå sit mål må kunne fornægte sin jordiske lykke.

Ingen af de tvende digtere ophørte nogen sinde at være romantikere; men medens romantiken i de første gennembruddets år for bægge trængte til æventyrets verden for ret at kunne boltre sig i følelsen af den store omfattende sammenhæng mellem alt under solen, ja over alle sole og stjærner med, så udviklede der sig hos dem bægge efterhånden en trang til ad den historiske digtningens vej at lade de romantiske syner og følelser finde sin afgrænsede plads. Allerede

i Hakon jarl foregik denne overgang for Øhlenschläger, og i de nærmeste år derefter foregik der jo endog et voldsomt tilbageslag i hans sind mod den romantiske fantasileg og vildskab, som han havde været nær nok ved til at gyse tilbage for. Hos Ingemann foregik overgangen til den historiske digtning, som ovenfor vist, 1819—20, efter hjemkomsten fra udenlandsrejsen. Bægge har de følt romantikens fare og udskejelser: under benyttelse af æventyrets utæmmede frihed at skabe eller skildre et menneskeliv, som ikke er, og samtidig stille det krav op, at med denne alen skal alligevel menneskelivet måles, det er dog den rette virkelighed, hvorefter den anden „tilsyneladende“ virkelige verden skal omdannes. De havde bægge følt, at der her let udvikles en overmodig dømmen eller et usundt sukkende og klagende væsen, hvori alt virksomt og kraftigt menneskeliv kan knuges ihjæl. Så brød de bægge ud derfra, Øhlenschläger til det historiske dramas land, Ingemann til den historiske roman, og i bægge egne var der brug nok for det sande og sunde i det romantiske syn på livet, som aldrig forlod nogen af dem; men nu havde det fundet sit rette, både lovbindende og med det samme frigørende stof. — De så bestandig senere tilbage til hin drømmerige ungdomstid med samme følelse, hvormed et par gode, kærlige ægtefolk kan sé tilbage på deres forlovelsestids første dage; de vil altid stå i en egen stråleglans, uagtet de dog hverken havde kunnet eller skullet bevares i den skikkelse, skönt grundkraften deri både kan og skal leve. De har bægge senere forsøgt at romantisere som i de gamle dage; men ligesålidt som det lykkedes Øhlenschläger senere at „aladdinisere“, som han kalder

det — „Fiskeren og hans datter“ er vidnesbyrdet derom —, ligesålidt fik Ingemann senere, efter at „Rejnald underbarnet“ klarest og anskueligst havde udtrykt hans ungdoms romantik, lykke til at skabe digterværker af første rang i denne retning — „De tre rubiner“ og „Guldæblet“ ere vidnesbyrd derom. Sandheden er naturligvis den, at denne romantiske æventyrperiode har været et gennemgangsled i deres udvikling, uundværligt og frugtbart, men kun berettiget som led. Det sejrige syn på livets énhed og storartede sammenhæng og på kærlighedens almagt, som i „Aladdin“ og „Vaulundurs saga“ er det fængslende, og den følelse for den dybe sammenhæng mellem alle beslægtede magter i livet og for kærlighedens sejr over alle modstandere, som ånder udaf hver side i „De sorte riddere“ og „Rejnald underbarnet“, — disse grundkræfter for bægge digtere skulde bevares og blev det også — men æventyrdragten og det hele vilkårlige, som den indeslutter, skulde falde, for at den historiske digtning (som drama eller epos) kunde stige op deraf, beåndet og befrugtet derved.

Hvorfor var da hin i særlig forstand romantiske periode et nødvendigt gennemgangsled for dem? Fordi datidens romantik var den skikkelse, hvori idéverdenen som en åndelig virkelighed kom dem imøde, den romantiske digtning var den smeltedigel, hvori troen på idealernes magt indbrændtes i deres sind. Og uden idealer gives der ingen digtning, hverken i den umiddelbare skikkelse som folkepoesi eller i kunsten.

Ingemann har i de ovenfor citerede ytringer (i brevet til fru Rosenørn) betegnet hele sin digtning som romantisk, ja hævdede, at romantiken vil følge

med ethvert slægtled, hvori der gives en digtning; omend formerne, den iklæder sig, kan være og må være forskellige. Dette kan siges, forsåvidt som man da lader ordet romantik udtrykke troen på ideernes usynlige verden og dennes indflydelse på menneskelivet. Men i sig selv er det ikke historisk rigtigt, eftersom romantik kun betegner den bestemte form for hin ideelle livsanskuelse, der i modsætning til rationalismen og materialismen brød frem i Tyskland i slutningen af forrige hundredår. Og i og for sig er det meget muligt og er jo også blevet sét for senere, at en ideel livsanskuelse og tilsvarende digtning kan tage anden skikkelse end den romantiske.

Derimod tør det nok siges, at efterat romantiken har taget skikkelse, som den har gjort det, i slægtens liv, vil der altid være naturer, hos hvem det ideelle syn på livet nærmest vil udtrykke sig på romantisk vis; og i det billedsprog, som ved den er brugt, hvad enten man tænker på lampens rige gaver, valkyriens besøg o. l., eller på hornet, harpen og det korsdannede sværd, er der brudt vejen for en forestillingskreds, som aldrig vil kunne fortrænges, sålænge brydningerne mellem rationalisme, materialisme og idealisme vedvare, eller sålænge som hedenskab og kristendom kæmpe med hinanden.

III.

Ingemann og Walter Scott som historiske romandigtere.

Ingemann har selv (i „Tilbageblik“ s. 45—47) gjort rede for, hvorledes han kom ind på den historiske roman, og for sit forhold til Walter Scott i følgende ord: „Min individuelle anskuelse af vor middelalders karakterer og folkeånds repræsentanter fik for mig en så bestemt sandhed i form og farver, i tanker og miner, ord og bedrift, at jeg måtte male dem. Således fremstod 1824 mit historiske digt: „Valdemar den store og hans mænd“, som måské er det af alle mine værker, der længst vil overleve mig. Jeg lod i dette episke digt den ydre form afveksle med mangfoldigheden og forskelligheden i de fremstillede karakterer og begebenheder. Kun ved dette brud på de gamle episke formers enhed har jeg troet at kunne give en episk fremstilling i vor tid det liv, som, trods alle vilkårlig opstillede, æstetiske principer, kan tiltale en læseverden og uden trættende ensformighed holde opmærksomheden og interessen vedlige. Monotomien i

de gamle livløse episke former har gjort mig selv de fleste verdensberømte epopeer uudholdelige. Rædselen for et langt episk digt er almindelig, og synet af en hel bog på vers er gjerne så afskrækkende, at ethvert forsøg på at tage en sådan bog i hånden koster overvindelse. Det har også varet nogen tid, inden mit publikum opdagede, at min „Valdemar den store“ var en læselig bog; men siden har interessen for den bestandig tiltagen. Det er dog ikke blot livet og afvekslingen i formen, der har gjort dette digt til mange af mine læses yndlingsdigt, men fornemmelig den folkelige ånd og tone og det danske sind, man har fundet deri, såvelsom karakterskildringen og den objektive individualisering af folkelivet og de forskellige stænders ejendommelige egenheder. Romanen er imidlertid dog vor tids egentlige epopé og har det største publikum. Dens vide form indbefatter på en måde alle andre poetiske former; den kan med sin episke grundkarakter både optage de lyriske og dramatiske elementer i sig. Den udførlighed, der er denne fremstillingsart naturlig, tillader en rolig, omstændelig udmaling af menneskelivets mangfoldige karakteristiske enkeltheder, og den magelighed, hvormed en læser kan sé romanen udfolde sine billeder, har gjort den til vor tids mest yndede lektüre. Uden slavisk afhængighed af tiden og dens modesmag fandt jeg dog, at romanformen besad så mangfoldige fordele og en sådan rigdom af farver til det historisk-poetiske maleri, at jeg valgte denne form til fremstillingen af mine fleste øvrige historisk-poetiske billedrækker. Walters Scotts romaner havde vakt en verdensudbredt opsigt og deltagelse. Tiden var i høj

grad modtagelig for skildringer af det historiske folkeliv. Uden at ville efterligne Walter Scott vilde jeg benytte denne stemning. Jeg følte kald til det poetiske historiemaleri; men jeg vilde ikke kaste mig ind i en andens manér, jeg søgte og troede at finde en ny ejendommelig vej som national-historisk roman-digter. Hvori mine romaners ejendommelighed og selvstændighed består, have de svenske æstetikere bedre sét end de danske, og det har været erkendt i svenske recensioner, inden jeg selv i fortalen til min historiske roman „Prins Otto“ tillod mig at udvikle det for mine landsmænd. Mine romaner ere frit behandlede kongekrøniker næsten med lutter historiske personer og med tidsalderens mærkeligste repræsentanter og hovedbegivenheder i forgrunden; opfindelsen består her i udfindelsen af den skildrede tidsalders egen livspoesi, i en opdagelse af den i de tørre begivenheder og annalistiske optegnelser skjulte romantik, i tildigtningen af alle de psykologiske og eventuelle betingelser for den faktiske sandheds poetiske ånd og liv.

Walter Scotts sædvanlige måde er som bekendt aldeles modsat, idet han gjerne lader en helt fingeret helt optræde som hovedperson på et maleri med omhyggelig udført historisk baggrund.“

Når Ingemann i denne udtalelse bebrejder danske recensenter, at de ikke have iagttaget denne ejendommelige forskel mellem hans og Walter Scotts måde at tage den historiske roman på, da er dette dog ikke rigtigt. Ti C. Molbechs anmeldelse af „Valdemar Sejr“ (i tidsskrift for historie, litteratur og kunst 1828, 2det b.) indledes netop med en skildring af Walter

Scott, der ganske svarer til Ingemanns egen, og ud derfra angriber han netop Ingemanns digtning, idet han dog betegner dens ejendommelighed i sammenligning med Walter Scotts på samme måde som Ingemann.

For imidlertid at skifte ret mellem disse to digtere som romanforfattere kræves der mere end hin iagttagelse parret med en afgjort forkærlighed for den ene og uvilje mod den anden. Det vil være nødvendigt først at undersøge den historisk digtnings og særlig den historiske romans væsen, derefter sammenligne de to måder at tage denne på, som her foreligge, og endelig at vinde en indsigt i, hvorledes Ingemanns digterindividualitet hænger sammen med valget af den for ham ejendommelige form.

Al historisk digtning, epos'et, romancen, dramaet og romanen, hviler på en forbindelse af kendsgerninger, således som de ere forplantede ned gennem tiden, enten ved sagnet eller ved skriftlige mindesmærker eller ved bægge på én gang, med den frie digteriske opfindelse. Denne sidste kan vise sig i den måde, hvorpå kendsgerningerne ere forbundne med hinanden, den kan vise sig i det lys, som kastes over historiske personer og begivenheder, i den forklaring eller motivering, som der gives forud bekendte ord eller handlinger, kort sagt i den hele levendegørelse af begivenhederne; men den kan også med rette vise sig i en tildigtning, forsåvidt de overleverede begivenheder frembyde huller, som må udfyldes, eller naturlig danne underlaget for selvstændigt opfundne skikkelser og begivenheder. Ja selv en delvis omdigtning kan ikke i sig selv fordømmes, når nemlig overleve-

ringen er så uklar, tvetydig eller broget, at ingen bestemt kendsgerning kan siges at foreligge. Her vil den åndelige fortrolighed med personernes og begivenhedernes indre væsen sætte istand til at omstøbe brudstykkerne til en ny passende helhed. Men overalt vil der da være spørgsmål dels om den historiske, dels om den poetiske sandhed; hvor den første var helt spottet, vilde man med urette tale om historisk digtning, hvor den sidste var forsvunden, vilde der ikke mere være tale om digtning. Foreningen er det fuldkomne. Dette er nu klart nok, skönt ingenlunde gennemført i det store overtal af historisk digtning.

Men den egentlige vanskelighed ligger i forbindelsen mellem det overleverede og det tildigtede, i de linjer, som angive, hvor den faste historiske jord under fødderne findes, og hvor den glipper. Det er ikke opgaven at optrække disse linjer særlig fremtrædende, men ligeså lidt må der lægges an på formelig at øve bedrag på dette område, så at f. eks. opdigtede kilder udtrykkelig udgives for eller omtales som ægte. Det gælder her om en særegen forening af historisk og poetisk takt, der lade bægge de omtalte hensyn mødes i gensidig anerkendelse, medens illusionen bevares, uden at der øves noget bedrag.

Og her er det nu, at den historiske roman indeluttrer de største vanskeligheder, dels fordi dens fremstillingsmåde, den ubundne fortælling, er den samme som den egentlige histories og derfor let lader læseren glemme, at han har med en digtning at gøre; dels fordi det ikke kan undgås, at på sine steder forbindelsen mellem det overleverede og det tildigtede bliver en rent mekanisk, så at, hvor den ene slipper, begynder den

anden, og sammensmeltningen derfor bliver dobbelt vanskelig at skjule; enten står da illusionen eller fortællingens historiske sandhed i fare. Ti derom gælder det, at læseren, på samme tid som han fængsles af et historisk billede som af noget virkelig oplevet, hvortil han trygt kan hengive sig uden frygt for at blive bedragen, samtidig kan fastholde bevidstheden om, at det er digtning, hvormed han sysselsætter sig. Er bægge forhold tilstede og i ligevægt, da har sjælen ro til at opfatte, og denne dens virksomhed vil da kunne udfolde sig i harmoni. Men fornemmes forbindelsen mellem det historiske og det tildigtede som en sammenlodning, gör fortællingen ikke indtryk af at være én støbning, da vil straks den kritiske sans være på sin post for at gribe forfatteren i det lavede og skille dette fra det oplevede: illusionen er forstyrret, harmonien i opfattelsen er brusten. På den anden side, såfremt fortællingen enten ved sin stil eller sit apparat lægger an på at overbevise læseren om sin historiske pålidelighed, da forstyrres harmonien på en anden måde; enten lykkes det, der tilsigtes, og i så fald sker der et bedrag, som dog ikke kan vedvare, eller også fremkaldes tvivlen og med den alle digtningens fjender, som ganske vil kvæle dens magt over sindet. I bægge tilfælde er ulykken den, at den poetiske virksomhed har overskredet sin rette grænse; ti denne er angivet derved, at den skal være mellemledet mellem historien og læserens bevidsthed, og som sådan ikke gøre fordring på nogen selvstændig virksomhed. Kendes den poetiske virksomhed som opfindende, selvstændig skabende, da er grænsen overskreden til den ene side; lægger den an på at være

blot historisk fremstillende, da gör den en utilstedelig fordring paa videnskabelighed, og hermed er grænsen overskreden til den anden side. At der må øves en opfindende virksomhed i den historiske roman, er åbenbart, men den må aldrig træde frem som sådan i begrundelserne og udmalingerne eller i tildigtningen. Hvor den poetiske virksomhed overalt har øvet sin indflydelse, også i retning af opfindelse, men det intetsteds kan mærkes, hvor det overleverede hører op og det tildigtede begynder, og hvor det dog samtidig føles gennem den hele fremstillingsmåde, at det er historisk digtning, man giver sig af med, ikke videnskabelig redegørelse -- dér er begrebet af en historisk roman nået.

Man kan spørge om, hvorfra dette begreb er hentet -- vi svare: fra selve den historiske romans forskellige eksemplarer, fremfor alle fra Walter Scotts og Ingemanns; fra de bedste af disse digteres værker modtager læseren dette dobbelte indtryk af det oplevede, det historiske, og af det digtede, og så ofte som dette er tilfældet, indtræder fornemmelsen af skönhed, der ganske neutraliserer den kritiske sans, som vil skelne mellem det forskelligartede -- ti den har intet her at bestille.

Hvad skal da denne ejendommelige blanding af historie og poesi? Den skal først og fremmest gøre gavn iblandt den store læsende mængde derved, at den drager deres smag til de historiske minder og derved bidrager til at opdrage en historisk trang og sans. Igennem den art af poetiske indtryk fra historiens forskellige tider har mangan ung mand eller kvinde fået det første stød til at søge oplysning og

glæde i fortidens begivenheder, og det er sikkert ikke uden sammenhæng med dette hundredårs folkehistoriske ejendommelighed, at hin digtning netop så stærkt er skudt frem i en tid, hvor hovedfornødenheden er at få fremkaldt en poetisk sans for historiske minder og en kærlighed til dem hos folkenes store mængde, for at de nyvakte folkefærd i deres udvikling kan bæres deraf. Det er denne borgerlige gavn, som Grundtvig især fæstede sit øje på, når han lovede Ingemann „en borgerkrans“ for hans romaner, uagtet han ikke kunde tilsige ham poetisk udødelighed for dem, og han betragtede i det hele digtarten som mislig i og for sig, hvad enten pennen var Ingemanns eller især Walter Scotts, til hvem han i det hele ikke havde noget godt øje (se brevveksl. m. Gr. og Ingemann s. 51). Men når han villig indrømmer, at disse Ingemanns historiske romaner gör nytte, og det vil jo i denne sammenhæng sige: vækker historisk og poetisk sans, så må denne digtart trods sin blandede karakter dog også eje en poetisk ret i sig selv — hvorledes skal da denne bestemmes? Som nutidens omarbejdelse i fortællingens form af middelalderens kæmpe- og folkeviser, hvori jo netop den samme uopredelige blanding af historie og poesi forefindes. Den gang sang man gennem mange hundrede vers (f. eks. Marsk Stigs viserne) et historisk indhold ind i folket, omdigtet af den bevidsthed, som behandlede det; nu læses disse begivenheder, således som Ingemann har beskrevet dem i „Erik Menveds barndom“ og „Kong Erik og de fredløse“; ad bægge veje bevares mindet i den folkelige bevidsthed på poetisk måde. Dengang vilde man ikke have kunnet læse sig disse minder til; nu

vil man ikke mere synge kæmpevisernes mange vers; hver tid har sin form for den digtning, hvori den vil sé sine minder bevarede. Og forskellen mellem den bundne og ubundne stil har ingen væsenlig betydning, når man blot følger Ingemanns formaning til at læse „titelbladet og anvende det rigtig, så historisk anvendes på det faktiske og roman på det i tidsalderens og begivenhedernes karakter ved digtning supplerede eller fingerede“ (smstds. s. 152).

Men, hvorom alting er, den historiske roman er i højere grad end anden historisk digtning af blandet art, og den svage side er brydningen mellem historie og poesi, og det er derfor uomtvisteligt, at den ikke vilde kunne være født til verden i en tidsalder, for hvem den klare, ensartede stil var en hovedfordring til kunsten. Den står derfor som en modsætning til den klassiske fremstilling, og dens oprindelse er naturlig at søge i hin brydning mellem det uligeartede, som danner særkendet for middelalderen. I de historiske folkeviser finder hin brydning sit ene poetiske udtryk, i den historiske roman har det 19de hundredårs romantiske bevidsthed fundet sit ejendommelige udtryk, og da er netop det dobbelte spillende lys, fra historiens og digtningens verden, det særlig tiltrækkende, ligesom kærlighedens kamp og sejr vender tilbage i en ny skikkelse, ikke blot som elskov men til lige som samfundskærlighed, kærlighed til land og folk. For Ingemanns vedkommende er dette sidste den hovedmagt, der har føjet alle skildringer sammen og åndet liv i dem, og hver gang han anfaldtes af tvivl om den historiske romans ret, var det kærligheden til folk og land, til de store minder fra knude-

punkter i dets historie, der atter lagde ham pennen i hånden og gav ham kræfter til at fuldføre den oprindelig lagte plan. Dette fremgår af Ingemanns og Grundtvigs brevveksling s. 153 og 154 smlgn. 162. Ingemann har først skrevet til Gr. Nov. 1833, efter at „Kong Erik og de fredløse“ var udkommet: „Om jeg nu kommer med flere romaner fra vor middelalder, er uvist, jeg har vel en anlagt, men har ikke ret lyst til at tage fat på udførelsen; det er dog kun halvt poesi, sig de, der vil forstå det, og den form er mig selv noget for bred, jævn og forslidt.“ Derover har så Gr. tordnet løs som over et affald fra dansk sind og hjertelag (brevet er tabt), og Ingemann svarer da straks således: „Den tvivl jeg desuagtet har ytret om denne form, således som jeg kan behandle den, gælder naturligvis ikke dens indhold, forsåvidt den med dansk jævnhed og simplicitet måtte, hvad jeg håber, være historisk-poetisk — men det tildéls vilkårlige i, hvad du kalder frihåndstegningen, og det ensformige, måske trættende i maneren, jeg frygtede for ikke aldeles at have undgået. Den mangel på lyst, jeg talte om, gjaldt naturligvis ikke poesien selv eller fremstillingen af fædrelandets og det danske folks ånd, liv og natur, men kun denne fremstillingsform: romanen, som du selv måske mest af alle har bidraget til at sætte i miskredit hos mig, idet du dog aldrig ret har kunnet finde dig i den historiske roman og ligesom jeg selv altid har foretrukket den mere koncentrerede rimform (som i Valdemar den store). . . . Det er ikke dansk jævnhed og simplicitet i smag og behag, jeg har dadlet, det er ikke den livlige, rent historiske fremstillingsform, jeg har havt mindste tvivl om; men hvad

jeg selv ofte med dig, Tryde (i anmærkn. nedenunder: „Nej, Tryde finder nok al historisk digtning forkastelig, fordi han ikke finder livet og historien poetisk, uden hvor den spekulative idé fremtræder klart og anskuelig for forstanden) og andre forgæves har søgt at retfærdiggøre: den nyere historiske romans sammenblanding af sandhed og digtning i en fri og altid noget vilkårlig udmaling af tider, begivenheder og karakterer, således som de gestaltede sig og blive til billeder i vore drømme om fortiden. Bredden er mig ofte hos andre (selv hos Walter Scott) for bred; jævnheden er naturlig og nødvendig, men tillader dog hverken den lyriske og episke flugt, og at vejen af mig selv måské var noget udtrådt, befrygtede jeg, fordi det syntes mig, at det kun var mit første forsøg, der, som noget nyt her til lands, lod til at finde virkelig levende deltagelse. De omtalte skrupler ere imidlertid ikke større, end at lysten og ævnen til at tage fat, hvor jeg slap, gjerne uopfordret og uden noget ydre incitament kan komme tilbage i dag eller i morgen“. Dette incitament kom indenfra, og inden næste års udløb (1834) var „Prins Otto“ færdig til udgivelse efter den oprindelige plan, og I. var „betænkt på en Margrete på vers“. Den redegørelse for den hele historiske romandigtning, som han i en fortale lod følge med „Prins Otto“, er udsprungen af hine tvivl og deres overvindelse.

De vanskeligheder eller misligheder, som den historiske roman med nødvendighed indeslutter, og som, efter hvad vi nu har sét, Ingemann slet ikke var blind for, vokse imidlertid i meget høj grad ved den måde, hvorpå den er behandlet af ham, medens Walter Scott

ved sin behandlingsmåde har forringet deres indflydelse i tilsvarende grad.

Walter Scott behandler i alle sine romaner historiske personligheder, skildrer historiske forhold og begivenheder og dvæler endogså meget udførlig ved deres udmaling. Men aldrig ere disse personligheder forgrundsskikkelser i maleriet, de danner, som ovenfor angivet, baggrunden for en eller flere digtede skikkelser, om hvilke da fortællingens hovedskildring samler sig. Herved har han vundet en dobbelt frihed: han har kunnet lade de historiske skikkelser og begivenheder træde tilbage dér, hvor historien intet har at mælde, og når han lader dem træde frem, da har han kunnet holde sig til det givne, så at læseren overalt føler kendsgerningernes jordbund under sine fødder, selv om digterens fantasi har været virksom i udmalingen. Og på den anden side har han, når den eller de opdigtede hovedpersoner træder op, kunnet give sin fantasi forholdsvist frie tøjler, blot at tidsalderens hele præg og ejendommelighed er bevaret. Derved er adskillelsen for læseren mellem det „historiske“ og „romanen“ bleven betydelig lettet, og hengivelsen til det fængslende på hvert område for sig kan ské med det mindst mulige forbehold.

Ingemann derimod, som i alle sine romaner lader de historiske hovedskikkelser i tiden tillige være fortællingens hovedpersoner, har derved bundet sig til at lade de historisk kendte skikkelser spille en dobbelt rolle: dels som hoveddrivfjedrene i historiens drama, dels som helte eller heltinder i romanen, og med det samme har han måttet slynge disse to arter af begivenheder ind i hinanden så tæt, at det for læseren

bliver såre vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at skille dem ad. Der rejser sig her en uendelighed af spørgsmål om, hvad der er historisk og hvad ikke, og da begivenhederne i deres hovedtræk tilhøre den almindelig kendte fædrelandshistorie, er det ikke muligt at undgå disse spørgsmål.

Imidlertid, viser end her Walter Scotts behandlingsmåde et afgjort fortrin for Ingemanns, vil dog ved nærmere betragtning vægtskålen atter synke noget til den sidstes fordel. Ti på mange punkter har heller ikke Walter Scott kunnet undgå tillæmpning eller omdigtning af de historiske begivenheder, f. eks. når han i „*Quentin Durward*“ henlægger mordet på biskoppen af Lüttich til samme tid som opstanden 1468, medens det først fandt sted adskillige år senere, åbenbart for at forhøje virkningen af den i hint år foretagne opstand i Lüttich, som nær havde kostet Ludvig d. 11te livet, fordi han dengang befandt sig i Karl den dristiges vold og udsendinge fra den franske konge havde bidraget til hin folkerejsning. Han hjælper sig da her som andetsteds med at vedföje en anmærkning under teksten og deri oplyse den historiske sammenhæng. Men er end dette tilstrækkelig fyldestgørende overfor historiens krav, så lider derved illusionen, hvorpå den digteriske virkning beror — i anmærkningen tager digteren på en måde med den ene hånd, hvad han har rakt os med den anden i selve fortællingen. Ingemann derimod har hélt igennem gjort brug af sin digterfrihed, uden dog i de væsentlige stykker at gøre brud på den historiske sandhed, og man udsættes derfor ingensinde for at skulle gøre en rift i det énsartede billede, der bydes én; det får uhindret lov til

at virke ved sin egen poetiske kraft, og forsåvidt da grundpræget svarer til begivenhedernes eget, vil den poetiske sandhed kunne siges at være tilstede her ligesåfuldt som i det landskabsmaleri, hvis ejendommelighed nøje svarer til naturens, selv om nogle træer og buske ere omgrupperede. En historisk anmærkning er her uforholden, ja forstyrrende, thi hele fremstillingen bærer tilstrækkelig digtningens præg, og i alle hovedtrækkene har Ingemann holdt sig til de historiske kilder, som stod til hans rådighed. Hvilke dette har været, har han selv gjort rede for (i fortalen til „Prins Otto“), nemlig Nyerups, G. Badens, Wedel Simonsens og Jahns bidrag til middelalderens karakteristik, endvidere Daugårds klosterhistorie, Pontoppidans annaler og atlas, men fremfor alle Hvitfeldts og Suhms Danmarkshistorier og de af disse forfattere anførte krøniker og diplomatiske mindesmærker tilligemed de historiske folkesange. Man har beklaget sig over disse kilders utilstrækkelighed, og hvor opgaven havde været at give en videnskabelig begrundet Danmarkshistorie fra middelalderen, vilde en sådan klage også have været berettiget. Men Ingemann er jo ikke optrådt som historieforsker, men som digter, og hans opgave har da været at levendegøre gennem anskuelige skildringer det stof, som i de anførte kilder henlå i ubearbejdet skikkelse, spredt og tildels utilgængeligt; og ligesom det da vilde være urimeligt at anklage ham, fordi han ikke har gjort brug af historiske aktstykker, som først ere fremdragne efter hans tid, således vilde det også være uret at kræve nye historiske synspunkter af ham, udsprungne af en videnskabelig ny drøftelse af de

foreliggende kilder. Hvad Ingemann anfører som sine kilder, var i virkeligheden, hvad der i hans tid forelå af videnskabelig Danmarkshistorie, derpå måtte hans fremstilling hvile, og den historiske kritik måtte ikke blive hans sag. At hans romaners historiske karakter derved i tidens løb har måttet lide, følger med nødvendighed af den historiske digtnings natur og forhold, men deres poetiske værdi kan bestå uafhængig deraf. Walter Scott har vistnok haft et meget større historisk materiale til rådighed end Ingemann, hvad der tildéls følger af, at hans romaner bevæge sig på en jordbund, hvor de historiske kilder flyde anderledes rigelig. Men hvormange fordele hans behandlingsmåde end frembød, også han forudsætter naturligvis den videnskabelige forskning, og hans romaner indeholde også mangfoldige rettelser i de senere udgaver, i henhold til de historiske oplysninger, som i mellemtiden ere faldne ham i hænde, og lignende rettelser kunde i det uendelige tilføjes efter hans død, hvis dette var udgavernes opgave. Men det må atter og atter gentages, at digtningen, den poetiske sammenfatning af de foreliggende kendsgerninger til et billede omkring en idé, dette er opgaven, og hovedspørgsmålet bliver da, om det er lykkedes således, at digterens idé falder sammen med eller svarer til selve historiens åndelige indhold og datidens præg. I enkeltheder kan meget være grebet fejl hos bægge forfattere. og mange fejltagelser kan være senere at rette, altsom den historiske kundskab skrider frem, og dog kan bægge digtere hævde deres plads som historiske digtere, hver med sine fortrin og sine mangler med hensyn til behandlingsmåden. Hos Walter Scott ligger

hovedfortrinet i den historiske vederhæftighed, som kan vise sig i fortællingen af kendsgerningerne, uden at dog den udmalende beskrivelse gennem samtaler o. l. er bleven udelukket selv fra denne del af stoffet; hos Ingemann ligger hovedfortrinet i den énsartede vævning, hvoraf kunstværket bærer præg, altså i den poetiske illusion, som helt igennem bevares. Men det er følelsens drift til og behov ved det énsartede, som her har været ledende.

Hvad de historiske folkeviser angår, hvortil Ingemann selv henviser som kilder, da kan der vel ingen tvivl rejses om retten til at gøre brug af dem i en digterisk behandling af middelalderens historie; de ere jo selv udsprungne af hine tiders begivenheder som blomsterne af træet, og nutidens digteriske behandling af det samme stof må med fuld ret kunne støtte sig til disse sine fortidsslægtninge, ofte de eneste, hvorigennem kundskaben til hine tiders begivenheder er kommen til os. Særlig lå det nær for Ingemann at knytte sin fortælling til folkeviserne, fordi hans lyrisk-episke digtning, hvor den er smukkeste, falder ind i folkevisetonen og åbenbarer et indre slægtskab mellem ham og den. Men i den måde, hvorpå Ingemann har benyttet de historiske folkeviser, er der en mislighed. Han er gået ud fra, at de, omend digtninge, dog i den forstand ere historiske, at man kan støtte sig til dem som til fuldgyldige vidnesbyrd om det virkelig oplevede. Men således forholder det sig jo ikke; de ere blot poetiske spejlbilleder af det oplevede i folkebevidstheden, og som sådanne ere de altså vidnesbyrd om, hvorledes man i folket har opfattet og forestillet sig det oplevede, men ikke umiddelbart beretninger

om, hvad der er foregået. Og denne mislighed forhøjes derved, at I. af og til først fortæller begivenheder, hvorfor han ingen anden hjemmel har end folkevisen, efter denne, idet han blot omsætter dens bundne form til den ubundne fortællingsform, og derefter henviser til folkevisen som en slags bevis for opfattelsen og bevarelsen af disse minder. Således f. ex. med fortællingen om dronning Dagmars død. („Valdemar Sejr“ II, s. 145—50.) Denne mislighed, at den samme vise først nyttes som kilde og derefter afhøres som vidne, er nu vel ikke udsprungen af en bevidst stræben efter at skuffe læseren, men den hænger sammen med den troskyldighed, som danner et af kendetegnene på Ingemanns behandlings- og fortællemåde, og som for en del har vundet ham så mange hengivne læsere og læserinder i alle folkets lag og i alle aldre, hvor sansen for det troskyldige endnu ikke er udryddet; det er en af skyggesiderne derved, fordi den er vildledende.

Dette særkende for Ingemann: troskyldigheden fører imidlertid ind på en hovedforskel mellem ham og Walter Scott ikke med hensyn til formen, men i indholdet, som meddeles: romanernes karakterer og begivenheder. I udmalingen og skildringen af bægge har nemlig Walter Scott et ubestrideligt fortrin, idet både hans blik for det mangeartede og forskelligfarvede er langt skarpere og hans pensel meget finere og rigere end Ingemanns. Derfor fremtræder hos ham en langt større række af forskelligt tegnede personligheder, disse ere ejendommeligt og åndrigt karakteriserede, den hele blanding af godt og ondt, som det virkelige liv overalt fremviser i menneskenes færd, er

nøjagtigt og sandfærdigt skildret, medens den poetiske omdannelse dog altid er foregået; og endelig ere begivenhederne så sindrig og broget slyngede i hinanden og bestandig dog så naturligt fremgæede af de skildrede personers ejendommelighed, at det hele på én gang gör indtryk af det oplevede og af en fuldendt kunst. På dette område er Ingemanns troskyldige og barnlige énfold en hindring: vistnok fremtræder der hos ham mange forskelligartede personligheder, og deres særpræg er også klart og sikkert tegnede og vedholdende bevarede. Men farverne ere færre, og penselen er bredere. Blandingsfarverne og de finere overgange mellem de forskellige farver komme ikke til deres ret i samme grad som modsætningerne, og disse sidste fremtræde ofte med en påfaldende fordeling af lys og skygge. Karaktererne ere lette nok at få fat på og at fastholde, de stå sikkert nok for en, så at de enten påkalde og vinde vor medfølelse og kærlighed eller vække vor uvilje; men sammenlignede med både datidens og nutidens mennesker ere de for lidet sammensatte, for enfoldige eller barnlige. Noget lignende gælder begivenhederne, idet der afvekslende enten vækkes begejstring eller gru, enten jublende glæde eller dyb sorg, medens det mellemliggende mere bærer præg af korte hvilestunder, hvori man samler kræfter til atter enten at drages højt tilvejs eller sænkes dybt ned. Man kan ikke egentlig angribe personerne eller begivenhederne, fordi de ere usandt skildrede; ti i deres inderste grund bære de sandhedens kendetegn: disse menneskers sind og tanker sættes i bevægelse af det, som til alle tider har fyldt og fængslet mennesker, og det skér på en måde, som svarer til

datidens forhold og tilstande. Hvad der skér, hænger også rigtig nok sammen med de skildrede personers ejendommelighed — men det hele er for lidet sammen sat, for enfoldigt, fordi livet både dengang og nu udformer sig igennem flere overgangsskikkelser, som ikke altid overvejende påkalde medfølelse eller modvilje, men oftest en blanding af bægge. Men at det er således hos Ingemann, hænger atter nøje sammen med, at følelsen spiller så stor en rolle hos ham — den følelse, som mest er i sit element, når den enten hélt giver sig hen eller hélt vender sig bort fra mennesker eller forhold. Skal følelsen råde, er det fra den, at hovedstødet udgår til digtning, da vil denne komme til at bære prægnet deraf, netop som det viser sig hos Ingemann, og der skulde enten en rig og frugtbar fantasi til for at gøre dette anderledes eller en rig og mangfoldig erfaring af menneskelivet — men bægge dele mangler Ingemann eller rettere: hans fantasis billeder udspringe af hans bevægede følelse, og hans erfaringer i det virkelige menneskeliv farves bestandig af, hvad denne følelse tilsiger ham. Derfor tager individualiseringen i hans romaner, uagtet den netop i disse er trådt stærkere frem end ellers i hans digtning, den skikkelse, som der her er gjort rede for. Ingemann ligner som digter i så mange måder den italienske kloster- og kirkemaler Angelico da Fiesole, hvis fint tegnede skikkelser enten stråle i klare og skønne farver på gyldengrund eller mørke og forvrængede drages ned i afgrunden. Der er sans nok hos dem bægge for det rene, ædle, ophøjede og forklarede i det menneskelige åsyn, farverne derfor ere klare, fine, ja strålende, medens tegningen er omhyggelig og

rigtig; men ligesom da Fiesole mangler den fortrolighed med de levende modeller, som kun et dagligt samliv med mennesker i alle skikkelser og med så få klæder på som muligt kan give, således er noget tilsvarende tilfælde med Ingemann; og følgen deraf er hos dem bægge ikke egentlig usandhed i tegningen, men en mangel på fylde og virkelighed i dens udførelse, som forplanter sig til beskueren eller læseren som noget barnligt, uagtet bæggens æmner i grunden ligge over barnets område. Men Angelico da Fiesole er også den religiøse følelses maler imellem de italienske kunstnere, højdepunktet af middelalderens religiøse følelses maleri.

Endelig er der den hovedforskel mellem Ingemann og Walter Scott, at medens alle hins romaner ere i strængeste forstand fædrelandshistoriske, behandle selve Danmarks folkelige og politiske historie som sit hovedæmne og oplives derfor af kærlighed til de store ideer, der beherske hin tids historie, så er dennes romaner, omend gennemgående knyttede til skotske personligheder, dog af mere almenmenneskelig art, færdes ligesågodt i Frankrig, Tyskland og det hellige land som i England og Skotland og bæres væsentlig af de psykologiske og historiske skildringer, som udgøre Walter Scotts hovedstyrke. Der kan ikke være nogen tvivl om, at W. S. har elsket sit land og sit folk, hele hans livshistorie bærer vidnesbyrd derom; hans stolthed som Skotte, der viser sig så mange steder i hans fortællinger, har endog spillet ham det puds at lægge en stråleglans omkring det stuarthske fyrstehus, fordi det var skotsk, og oversét, hvilken skade og fordærvelse det har udbredt over de forenede kongeriger

ved sin ukloge og lovstridige færd. Men derfor er dog fædrelandsideen ikke kommen til sin ret hos ham i hans digtning: et folk i kamp for sin selvstændighed og frihed lægger ikke såmeget beslag på hans opmærksomhed som en fyrstesøn (Karl d. 2.), der under et æventyrligt liv mellem Skotterne søger at redde sine fædres krone. Og dog kunde Skotlands historie godt have rakt ham stoffet til sådanne skildringer af en fædrelandsk folkekamp, hvori fædrelandsideen var den beåndende magt. Men selv hvor han, som i „Det farlige slot“, tager sit æmne fra tiden for Robert Bruces folkekamp mod England, er det slet ikke hans mål at skildre det berettigede eller uberegtigede i denne kamp, ligesålidt som han lægger beslag på læserens følelse for en sådan kamps betydning. Det er den æventyrlige kappestrid mellem to stridende parter og de deraf følgende forviklinger, som fængsler læseren, uden hensyn til, hvem disse stridende parter er, eller i hvilket forhold forfatteren står til dem. At det er således hos Walter Scott, er meget naturligt; ti hele hin folkekamp er nu for ham som for hele samtiden en tilbagelagt begivenhed, som ikke kommer Skotlands nutid ved uden som et led i udviklingen. Siden Englands og Skotlands forening og nære sammenslutning er følelsen af at høre sammen så herskende, at der slet ikke bliver brug for hine minder om en national modsætning, og ingen anden fare for overvældelse har kaldet dem tillive. Sansen for fædreland og folkeliv vil da nærmest ytre sig som åbent øje for ejendommelighederne ved befolkningens levesæt, som når W. S. i „Rob Roy“ skildrer Høj-skotternes liv, eller som kærlighed til fyrsteslægten,

især når denne som Stuarterne bliver ulykkelig og forfulgt, eller som „patriotisk borgersind“, som datiden udtrykte det. Men folkelighedens idé som sådan vil ikke komme frem; ti den ytrer sig kun, hvor dens modsætning i indre splittelse eller ydre vold optager sindet. Hos Ingemann derimod er dette begyndelsen og enden, hele hans digtning er beåndet af det danske folks sammenslutning efter splittelse, af dets rejsning mod fremmed vold og magt, af hele det ejendommelige kærlighedsliv i minder og håb, som har samlet det danske folk, så ofte som det truedes med undergang. At fortællingen herom bliver til kongekrøniker, ligger dels i Ingemanns varme følelse for kongedømmets betydning, dels i det historiske forhold, at i hin tid, som han skildrer, var kongedømmets fasthed og styrke vilkåret for folkets sammenslutning og oprejsning. Men det kan ses, navnlig i skildringen af Niels Ebbesens forberedelser til grev Gerts drab, hvorledes folkets befrielse og rejsning er fortællingens nerve, og denne skildring er i sin helhed den fuldkomneste af, hvad Ingemann i ubunden stil har frembragt. Det er fædrelandsideen, som kaster lys over alle de skikkelser, for hvem han vækker vor medfølelse og kærlighed, og det er folkets ånd, der driver alle de mænd og kvinder til bedrift, der danne hovedskikkelserne i de historiske romaner. Derfor har Ingemann også følt, at kun da vilde Margretes bedrift kunne sættes på linje med Valdemar den stores og Absalons, med Niels Ebbesens og Valdemar Atterdags bedrifter, når det var en folkekamp mod fremmedes magt, der dannede kernen deri, og forud for mange af sin tids historikere har han da følt, hvad der nu

må erkendes at være historiens klare vidnesbyrd, at det var Danske, Norske og Svenske i forening, der ved Falkøping sejrede over en meklenborgsk fyrste og hans fremmede og indenlandske påhæng, at Kalmarforeningen derfor er en folkesammenslutning i stor stil og ikke frugten af Sverigs erobring for det danske kongehus.

Men lyser således ideen om folk og fædreland over hele Ingemanns romandigtning, så er kirkeideen ikke mindre væsentlig for ham. At de nordiske folk trængte til kristendommens genfødelses kraft for at udfolde deres styrke, ja for at bestå, har I. allerede sagt i „Kampen for Valhal“; at Danmark for at samles efter adsplittelsen trængte til korsets kærligheds kraft, siger han os i „Valdemar den store“. Men for hin tid var troen på Guds ord ét med troen på kirken, med hengivelsen til den altomfattende åndelige magt, der havde sit toppunkt i paven, sine virksomme kræfter i de stedlige ærkebisper og bisper, præster og kanniker og sine missionærer i munkene. Hvor denne åndelige magt havde friske kræfter til sin rådighed og fik lov til at udfolde dem — som i Valdemar den stores, Knud d. 6tes og Valdemar Sejrs dage — dér tilførtes der folkelivet en uerstattelig styrke, dér indviedes alle rå kræfter til kamp for åndelige formål, og dér øvedes en opdragende indflydelse på hele folket. Ingemann er stærkt optaget af den velsignelse, som fra kirken er bleven det danske folk til del, og navnlig føler han det som en stor lykke, når kirkens dygtigste talsmænd tillige var fædrelandets og folkets varmeste forsvarere, som i Absalons dage, og som et hovedtegn på folkets adsplittelse og ulykke,

når præsteskabet stod fjendtlig overfor konge og folk, som i Jakob Erlandsens og Jens Grands dage. Vistnok har Ingemann öje for, hvorledes kirkeideen kunde bruges til et skalkeskjul for alskens egennyttige planer, og ligefra ærkedegnen Arnfred og biskop Valdemar i „Valdemar Sejv“, og gennem alle romanerne får man med sådanne vrægebilleder af kirketjænere at göre; men for virkelige alvorlige kirkens tjænere böjer I. sit hjærte i ærbødighed og med taksigelse, og kirkeideen selv er han med liv og sjæl hengiven, omend hans protestantiske tankegang til sine tider trænger til at give sig luft og gör det med iver, når pavemagt eller munkelist giver ham en god anledning dertil. På en særegen måde er derfor I. skikket til at skildre middelalderens historie i korstogstiden, hvor begejstringen for kirken og den af kirken indviede bedrift fyldte sindene og samlede kræfterne, og hvor de første spor af folkelivet og fædrelandskærligheden hæve sig op af det kirkens hav, hvori de gamle naturfolk ved dåben vare nedsænkede. Han er i et indre slægtskab med den ånd, som har sat sit stempel på hine tiders liv, og da denne tid begynder at vige for en ny med et andet præg, da går der som et suk gennem Ingemanns digtning. Han forliges i grunden ikke ret med den tanke, at Niels Ebbesen og prins Otto skulde være mindre skikkede end Valdemar Atterdag til at samle Danmarks lande, omend hans forstand den ene gang efter den anden gör tilløb til at indrømme dette sidste. Korstogstidens ridderlighed er hans ideal, en ridderlighed, som på én gang tjæner kirken og fædrelandet, Gud og kongen, og som på samme tid böjer

sit knæ i fromhed for jomfru Maria, i kærlighed for den jordiske kvinde.

Walter Scott har været stærkt sysselsat med korstogstiden, Ivanhoe og Talismanen ere vidnesbyrd derom; men under alle de fortræffelige skildringer af personer og forhold er det gået ham som ved de fædrelands-historiske fortællinger: her blev fædrelandsideen borte, hist bliver kirkeideen borte, ja selv korstogstanken i dens åndelige sammenhæng med kirkeideen træder tilbage for skildringerne af det brogede, æventyrlige, farefulde og dog fængslende liv, som korstogstiden rummer. Det ligger W. S. nærmere at have øje for skrøbeligheden, usandheden og egenkærligheden i datidens kirkeliv end at fremhæve det storslåede, inderlige eller opdragende, som fandtes hos datidens bisper, præster og munke. Den religiøse side af middelalderens poesi træder hos ham tilbage for poesien ved det æventyrlige kampliv, ved sammenstødet mellem østens og vestens forskelligartede kultur, ved elskovens allestedsnærværende magt. Kort sagt: Walter Scott er fængslende ved sin skildrings historiske klarhed, ved dens psykologiske finhed, ved dens underholdende og vittige form: men nogen ideel dybde besidder han ikke; han er ikke talsmand for nogen verdenshistorisk idé, som har grebet hans eget sind ligesom den til sin tid har grebet menneskeslægten, og som derfor atter gennem ham kunde få menneskers hjerter til at banke. Men dette er Ingemann.*) De, som over-

*) I et brev til Gr. 1824 (brevveksl. mellem I. og Gr. s. 44) skriver Ingemann med hensyn til Valdemar Sejr, som han dengang arbejdede på: »En walter scottsk roman skriver jeg ikke, idetmindste er det, han i grunden mindst agter på, i mit øje hovedsagen; men derfor

hovedet har kunnet lade sig tiltale af ham, ere ved ham førte ind i en verden, som optog dem, fyldte dem, satte ild i dem, og ved siden af hvilken denne verden, som omgav dem, forekom dem kold, livløs og beregnende; og hvad der i grunden gav hin verden dens herlighed og glans, var kirkeideen og fædrelandsideen, som overalt er tilstede og række hinanden hånden, medens læseren vokser i tro på den frelsende og vel-signende magt, som de gemme. Hvad der i Danmark i den sidste menneskealder har været og er af kærlighed til fædrelandet og ærbødighed for kirken (∴ institutionen, kirkeordningen og dens håndhævere), hænger nøje sammen med de stærke indtryk, som i denne retning er bleven slægten tildél på 1ste eller 2den og 3die hånd fra Ingemanns historiske romaner fra Danmarks middelalder. At der har været og er dem, som, gennem Ingemann fortryllede af middelalderen, har vanskelighed ved at genkende det kirkelige og fædrelandske sind i vore dage, hvor det findes, fordi det ikke er iført den samme dragt som i hine dage, må indrømmes; men det vidner om den magt, hvormed hine ideer gennem Ingemann har taget herredømmet over de sind, der gav sig hen til dem, og hvor nøje de i hans skildringer ere sammenvoksede med de menneskeskikkelser, han fører frem. Hvor nu andre påvirkninger senere fulgte på eller krydsede denne,

---

vil man måske netop sige, at jeg forgæves griber efter, hvad han har fundet. At han imidlertid har lært os noget, kan ikke nægtes: kolorit og tegning nemlig, det er så at sige et håndgreb, som ikke vel kan undværes, og som man gerne kan være bekendt at lære af den største mester deri for øjeblikket, uden at man derfor låner en eneste idé af ham.*

dér blev den til en stærk og gavnlig impuls; men naturligvis: hvor den fik lov at være den eneste påvirkning, dér ledsagedes den af den samme skygge som al énsidig udvikling og fremkaldte let den drømmeagtige og usunde stemning, som dårlig finder sig til rette i det virkelige liv.

Men selv denne form for misvisninger, hvori Ingemanns romaner kan siges at have nogen skyld, peger hen på, hvilken sjælsævne det er, hvori de ere undfangne hos ham, og som de også nå til og særlig berøre hos læserne, nemlig følelsen. Såvist som det nemlig er, at fantasiens udskejelse viser sig i, ikke blot at et uvirkeligt, kun i fantasien tegnet billede behersker sjælen, men især deri, at mennesket i kraft deraf omdigter den virkelige verden, i sejrrig forvisning erobrer den og planter sin idé's fane på dens volde; så vist vil følelsens udskejelse gå den modsatte vej: i drømmende, vémodig tungsind se tilbage til den forsvundne tid som til det tabte paradís, og langt fra at omdanne eller erobre denne verden trækker den sig tilbage fra den i smerte og med suk. Men omvendt vil den sunde påvirkning fra Ingemann vise sig i en varm fædrelandskærlighed og kristelig gudfrygtighed eller fromhed, hvori ikke det herskende, fantasiens örnenatur, åbenbarer sig, men det tjænende, trangen til om end under ganske forskellige forhold at fremme de samme store formål, som i hin herlige tid samlede de store „åndekæmper i Herrens strid“. Og hvor denne trang er levende, skal den nok finde mættelse i det virkelige liv. Men denne trang til at tjæne er en følelsesbevægelse, og hvor denne vender sig til de store verdensidéer og ved at gíve sig i tjeneste

under dem vinder personlig frigørelse, der fremtræder den som det centrale i menneskelivet, hvorigennem de almengyldige livsopgaver få sat menneskene i bevægelse til død som til tanker. Her er da tale om noget dybere og mere end om „følelsen af lyst eller ulyst overfor livets forskellige forhold og tilstande“, her er tale om den dybe tjærende afhængighedsfølelse overfor livets ideale magter, og det er denne, hvori Ingemanns historiske romaner ere undfangne, og det er atter den, som de sigte på at fremkalde.

Når Grundtvig så ofte har kaldet Ingemann „hjørteskjalden“, den „hjørteeligste“ af Danmarks skjalde, da er det med denne forståelse af Ingemann som følelsesdigter, men en sådan, hos hvem følelsen ikke blot var et hav af skiftende stemninger, hvori hvadsomhelst kunde spejle sig, men som med sin følelse havde givet sig i tjeneste hos de åndsmagter, kirkens og folkets, som, når de først har grebet en, ikke slipper en igen, hos hvem mennesket langt fra at göres til træl, tvertimod befries og dygtiggöres til det højeste, og som derigennem virke bestemmende for tid og evighed ind på menneskets liv. Det er gennem følelsens dyb, at der findes den mest direkte tilgang til det menneskelige hjærte; det er fra dette dyb, at Ingemanns digterfølelse har sin rigeste tilströmning og får sit ejendommeligste præg.

IV.

Ingemann og Grundtvig især som salmedigtere.

Det er tidligere meddelt, hvorledes og hvornår Ingemann og Grundtvig lærte hverandre at kende, og at der mellem dem grundlagdes et venskab, som holdt ud gennem næsten et halvt hundredår, og om hvis inderlighed en brevveksling, fortsat gennem 38 år (1821—59), afgiver vidnesbyrd. Denne brevveksling (udgivet 1882 af Svend Grundtvig), af enestående værdi i vort lands bogverden, både med hensyn til brevskrivernes betydning, de æmner, der behandles, og de forhold, hvorunder brevene ere blevne til, indeholder en sådan rigdom af betegnende træk både for disse to mænd i sig selv og for deres indbyrdes forhold, at den må lægges til grund for enhver nøjere betragtning af dette; her vil nøglen findes til den rette forståelse af, hvad ellers bæggens offentlige udtalelser har meddelt læseverdenen om deres inderlige slægtskab og venskab.

Hvad der nu straks falder i øjnene, er den store forskel, ja modsætning i deres naturer. Grundtvig er

den stærke, gærende, voldsomme „kæmpenatur“, som I. selv kalder ham, altid rede til at slå et slag for den sag eller de venner, som hans hjærte hænger ved. Selv om han ikke egentlig føler kærlighed til kampen for dens egen skyld, så kalder den dog på ham langt borte fra, hvergang en alvorlig sag i tiden er på bane. Gr. føler sig selv som „åndens våbendrager, langt mere skikket til at gøre mig forståelig for fjender end for venner, kan klart udtrykke min ejendommelighed, min strænge, bevidste modsætning til det gemene, selvkloge, åndløse i tiden, men kun såre dunkelt mit fællesskab med alle dem, der have hjærte for ånd“ (brevveksl. s. 37); han indrømmer (smstds. s. 47), „at han er meget for hårdhådet til at behandle danske hjærter“, og at vel tildéls af den grund miskendelse må blive hans lod, sålænge han lever; først efter hans død tör han håbe, at hans ord „vil befindes at have været en lægedrik, mere besk end sød, stundom beskere, tit mere ildesmagende og surere, end det sig burde, men i det hele nødvendig og ej værre, end at jeg drak selv først, hvad jeg skænkede for andre, og måtte endda tære en tilsætning, som verden gav mig oven i købet“. Han ansér sig selv for at være „en blanding, en gæring, som mister livet, så snart den vil klare sig“, og derfor sér han sit kald at være det „at udtrykke gæringen så kraftigt, levende og dog i grunden kærligt som muligt, udtrykke den som det, den er: virkningen af den liden surdej, som Guds rige lignes ved, og som syrer hele dejgen, hvoraf mennesket er dannet.“ Han véd, at dette må skaffe ham mange fjender, og at selv I. kan hans „tøjlesløse udsvævelser ikke tækkes, men ret inderlig ønskede

jeg dog, du syntes, de dog i grunden ikke klædte mig så ilde og havde adskillige gode følger i uadskillelig forening med dig.“ — Ingemann har allerede 1816 skrevet om Gr. (smstds. XXVIII):

› At en genius dig fører
vældig frem med kæmpehånd,
når du stræng og tunge rører,
vidner selv hver fjendtlig ånd.

At du ej på skrømt opflammer,
derpå trygt jeg sværge kan;
sådan som dit glavind rammer,
rammer ingen død forstand.

Men, om stundum ej i blinde
du med Peters sværd slog til,
og ej skelned ven fra fjende,
derpå ej jeg sværge vil.“

Men tiltrods for, at dette „Peterssværd“ også til sine tider kom til at ramme selve Ingemanns hoved, så følte denne dog trods svien, at slaget stammede fra livet og ilden i Gr.s danske broderhjærte, „som strømmer over af kærlighed, selv når du tror at tale dine venner for hårdt til. Mig har aldrig noget ord af dig såret, selv om det klang mig lidt hårdt; ti jeg hørte altid den kærlige grundtone deri, der undertiden kun behøvede sit supplement, for at opløse dissonancen i den store harmoni, hvori ånd og hjærte mødes evindeligt“ (smstds. s. 157).

I modsætning hertil er Ingemann sig bevidst, at han „er kun en fredens tolk“ og synger til Gr.:

Gak da du til kirkevalen!
Kæmp du med dit flammesværd!
Jeg går fredsom gennem dalen,
fredsom blandt den hele hær.

(smstds. XXIX.)

og Gr. er så langt fra at bestride dette, at han som ingen anden har lagt I. på hjerte ikke at gribe sværd og omgærde sig med panserringe, eftersom den fredelige, hjertelige, stille gerning ligger ganske særdeles for ham, og han blot udsætter sig for at knuse sin spæde vinge under de hårde jærnringe. „Langt er det fra mig at misunde dig din lykke: at kunne tiltale det gode og ædle overalt, hvor det findes, udtrykke klart, hvad du har tilfælles med os alle, og skjule dig deri; meget mere glæder det mig ret inderlig, og gid du dybt bevæget altid må føle det!“ (smstds. s. 37). Vistnok var I. slet ikke så from, som folk forestillede sig ham, og da mange års indeklemte harme brød ud af ham under fejden med C. Molbech 1831, fik folk det at mærke, at han ikke lod sig byde hvadsomhelst, og Grundtvig billigede det i det hele, idet han indrømmede, at æventyrets („Huldregaverne“) form var naturlig for Ingemann, om den end ikke vilde være det for ham selv. Men i sin hele åndelige personlighed var I., som det foran er vist, anlagt på den fredelige, stille positive virksomhed, fjærn fra polemikens hårde kampplads, og han befandt sig bedst der som i sit stille, fredelige hjem ved den blanke sø. Særlig overfor sin ældre, kraftigere og noget ubændige ven var han trods al sin ærlige, trofaste oprigtighed den tilbagevigende, som gjorde hvad han kunde, for ikke at udæske den stormende vrede hos Gr., hvis mægtige susen han godt kendte. Og siger han end engang, at han imellem bruger den list, „når jeg vil have et noget udførligt brev fra dig og ikke bryder mig om, at der er nogle skænd iblandt, gör jeg som Helge ved Stærkodder og hugger dig lidt i panden, at sige

i frastand og med nogle bogstaver, som jeg dog véd, er dig næsten mindre end ingenting“ (s. 189), så når han skønnede, at den åndelige kamp imellem deres afvigende meninger (som f. eks. hvor det gjaldt forskellen mellem ord og skrift) næmt kunde blive for nærgående for det venskab, som for bægge var så meget værd, greb han til den bedste udvej: at tie og lade de engang nedskrevne ord udrette i stilhed hos vennen, hvad de mægtede. Når han i almindelighed skriver om sig selv: „Den ömfindtlighed, du så kærlig vil kurere mig for, må vel være mig i kødet eller i sindet båret, jeg er unægtelig på sjæl som på legeme noget tilbøjelig til nældesot i stærk kulde. Måské stikker det i, at jeg er kommen noget for tidlig til verden; derfor er jeg også af naturen våbenløs (mine negle ere virkelig usædvanlig tynde og gå let i stykker)“ — og „til en fredelig dont er jeg nok bestemt, og den har Gud ske lov heller aldrig faldet mig svær“ (s. 103) — da gælder dette særlig hans forhold til Gr., med hvem han hverken kunde eller vilde strides for alvor, medens han nok følte sig kaldet og forpligtet til at sige nogle vejledende, advarende eller dadlende ord til ham, hvor sådant behøvedes. Der er noget af en ædel, öm og sandhedskærlig hustrus kærlighed til og beundring for Grundtvig hos Ingemann, og dette forhold udtrykker, hvad Gr. kalder „det kvindelige i Ingemanns natur i det hele.“

Når nu disse to så forskellige, ja modsatte naturer blive venner, da ligger det ikke alene i, at de følte sig som udfyldende hinanden, men også og fornemmelig i, at de på så mange områder mødtes og forstod hinanden. Først og fremmest gælder dette den hele

åndelige grundanskuelse, hvorpå bæggens liv og virksomhed hvilede; denne må betegnes på den ene side som en skarp modsætning til tidens rationalistiske væsen på alle områder, på den anden side som en fast tro på den åndelige verdens virkelighed, der åbner sig for den menneskelige fantasi og følelse, hvor den endelige, selvkloge og kortsynede forstand ikke göres til en afgud og betragtes som det eneste tilegnelsesmiddel for sandheden. Hin åndelige verden åbenbarer sig, efter bæggens overbevisning, både i naturens billedtale og i historiens begivenheder, men fremfor alt har den givet sig til kende i kristendommen, med dens forberedelse i jødefolkets hele historie, og omkring korsets store gåde samler sig derfor alle de store livsspørgsmål, hvoraf menneskelivet sættes i bevægelse. Kristendommens historiske og åndelige sandhed er for dem bægge midtpunktet i hele livet; både natur og historie give genskin deraf, og med opladte öjne herfor i tro göres mennesket rigt, freden tager bolig i dets hjærte, og under dette udarbejdes det evige livs glæde i sjælen. For denne åndens rigdom og hjærtets fred og glæde føle de sig bægge som talsmænd, vidner og riddere; hver gang Gr. slår et slag med sin Tors-hammer for denne livsanskuelses sandhed, glæder Ingemann sig, selv om han kunde ønske et og andet anderledes sagt eller gjort, og hver gang Ingemann vinder ørenlyd hos „danske hjærter“ for samme sag, takker Gr. ham og stiller sig foran ham, rede til at knuse panden på enhver, der vil angribe ham. Imellem disse på den ene side og den heibergske kreds på den anden var der altid den inderligste uvilje; ti denne kreds's kritiske retning og krav på

formskönhed stod i Gr.s og Ingemanns öjne i nöje sammenhäng med den ligegyldighed for menneskelivets dybeste længsler og den kulde overfor kristendommen, hvori de bægge så deres bitreste fjender; forstandshovmod og letsindigt vittighedsmageri syntes i deres öjne at måtte blive hin udsæds sørgelige høst, medens det i deres öjne gjaldt om at vække og genrejse det slumrende menneske- og folkeliv under fremdragelsen af de dybe, længselsfulde fortidsminder og under forkyndelsen af slægtens og fremfor alt Gudsrigets store håb. I denne gerning mente de at kunne støtte og hjælpe hinanden netop på grund af naturforskellen imellem dem ved siden af den åndelige énhed; men bægge savnede de deres store forgænger Øhlenschläger i deres midte, ham de bægge erkendte som forsangeren. — Gr. skriver i 1822*): „Visselig ansér jeg Ingemann for en poetisk søn af Øhlenschläger, i hvis skov også jeg fandt min hytte, på hvis harpe jeg greb min tone, og af hvis vinge jeg trak min pen“ — og som de nu sørgede over, fordi han i deres öjne havde forvildet sig bort fra sin bane. Men når man i den heibergske kreds beklagede og dadlede Øhlenschlägers frafald fra sin første storhed, så var det, fordi han i deres öjne jaskede og forsömte den formskønne udarbejdelse af sine poetiske tanker; når derimod Ingemann og Grundtvig sørgede over Ø.s forvildelse, da var det, fordi de i hans første digterværker havde fundet den samme livsanskuelse, der fyldte dem selv, men senere syntes den dem fortonet

---

*) i en utrykt afhandling om Ingemann, bestemt for et udenlandsk tidsskrift, se brevveksl. m. I. og Gr. s. XI.

i alskens flade tanker, letsindig spøg og løs ordbram; han stod for dem ikke i den skarpe modsætning til den selvkloge, åndelig ligegyldige og fjasende tid, som de mente det nødvendigt, for at de kunde fylke sig tilsammen.

Desto fastere holdt de da sammen indbyrdes, styrkede hverandre i ikke at vige tilbage og ikke tabe håbet for fremtiden og udvekslede tanker om alt, hvad der fyldte deres sind.

Da kirkekampen 1825 mellem Gr. og H. N. Clausen brød ud, havde Ingemann og Grundtvig lige ført en varm privat fejde med hinanden om, hvorvidt Grundtvig med sit syn på værdien af åndelig og kristelig frihed kunde forsvare at påkalde statens hjælp mod de rationaliske præster, som navnlig i Fyn forulempede de opvakte lægmandsforsamlinger; Ingemann nægtede dette og advarede indtrængende sin ven mod at gøre et sådant skridt, hvor juridisk berettiget det end i sig selv kunde være. Grundtvig derimod forsvarede ikke blot sin ret dertil, men hævdede det som sin pligt overfor sine ilde medhandlede kristne brødre. Dette blev der nu imidlertid ikke noget af, da Clausens bog „Om katolicismen og protestantismen“ fremkaldte Grundtvigs voldsomme tilsvær: „Kirkens genmæle“. Dette udkom „Irenæi dag“ (26de Aug.) 1825, og Grundtvig har sikkerlig i de næste måneder været spændt på at høre, hvad Ingemann nu havde at sige til det slag, han her havde slået for korsets og troens sag. Den 3die November s. å. skrev Ingemann så et brev, hvori han således omtaler kirkestriden: „Hvad nu den store, vigtige kamp angår, som du i Herrens navn har begyndt, så håber jeg, den skal have gode og vigtige

følger. Den fortrædelige borgerlige vending, sagen fra sin uvæsentlige side har taget, gør i grunden hverken fra eller til; men den kunde efter min formening ved udeladelsen af et par ord eller linjer i indledningen til kirkens genmæle være undgået. „At Clausen står i spidsen“ osv. kan, som man i skæmt har bemærket, modbevise, når hans fader eller Hornemann eller hvilkensomhelst anden ældre høvding erklærer sig for generalen. Aflæggelsen af kristennavnet tror jeg heller ikke man kan fordre af nogen, som vil bære det, om han endogså tager det i samme betydning som platonikere og kantianere; og skönt man vel må kunne erklære og bevise, at den, der modsiger eller bestrider lærdommen, har excommuniceret sig selv, tror jeg dog ikke, nogen anden end kirkens overhoved er berettiget til i kirkens navn at excommunicere; og et sådant kirkens overhoved, mener jeg, vi protestanter kun har i dens usynlige herre og mester.

Se, det er de punkter, hvori jeg tror, du er gået for vidt; hovedsagen selv: den billige fordring, at kirkens lærere må holde sig til dens bekendelse, begriber jeg ikke, at der kan være to meninger om.

Hvad udfald altså sagen end får med hensyn til den verdslige, blot juridiske bedømmelse af ord og udtryk, så er kirken og kristenheden unægtelig her kun dommer, og dens kendelse vil kun tiden og dens historie en gang kunne åbenbare.

Den ny såkaldte kirke, som åbenbart har vist sig ved siden af den gamle og vil udgive sig for den samme, må nødvendigvis en gang aldeles løsrive sig; og da først mener jeg, en gensidig fri og åbenhjærtig åndskamp om sandhed og kristendom vil kunne finde

sted som med Guds hjælp vil føre de frafaldne og forvildede tilbage, om de endogså ere tusende mod én. En forberedelse til en sådan skilsmisse, som betingelse for en mulig genforening i sandhed og kærlighed, sér jeg i denne kirkestrid. Af hvor mange end din iver og dine bestræbelser miskendes, og hvor stort skriget nu endogså bliver mod dig og enhver den gamle kirkes forsvarer, så kan du dog glæde dig ved, at der gives hjerter, som kende dig, og at kærligheden er større og mægtigere end hadet. Gud styrke og velsigne dig.“

Hertil svarer Gr. dagen efter, 4de Nov.: „Takket og velsignet være du for dit kristelige vennebrev, som er det første skikkelige ord, jeg endnu under striden har hørt fra ældre venner og kyndinger; ti enten fnyse også de imod mig eller tie bomstille, eller omtale sagen med en kulde, der end er mere utålelig. Uagtet jeg nu vistnok håbede, at du, om end utilfreds med noget af min skrivemåde, vilde skelne kærnen fra skallen og sagen fra de mishagelige udtryk, så er jeg dog inderlig glad ved at sé mere end sort på hvidt derfor, at sé segl derpå; ti når verden raser som nu, og når selv de, om hvilke man mindst skulde tro det, istemme fjendens anatema, da bliver troen på det modsatte selv hos ens venner lettelig så svag, at den i det mindste ingen trøst bereder; og når jeg sér en fjende, hvor jeg troede at have en sandhedskærlig ven, da er det mig en sådan lidelse, at jeg, for ikke at friste den to gange, forestiller mig det værste, jeg må, om alle mine venner, nemlig muligheden af en uhyre forblindelse. Dog, Gud være lovet, min bön er hørt, du miskender mig ikke; ti med alle forestillinger

om muligheder, vilde det dog uden tvivl böjet mig til jorden, om jeg havde sét, at også du vendte mig ryggen som en forbryder mod menneskeheden.“*) Derefter forsvarer han i det enkelte de angrebne udtryk roligt og frejdigt.

Man forstår, at når venskabet havde gået denne skærsild igennem, måtte det være dobbelt varmt bagfter, og det såmeget mere, som Grundtvig allerede dengang betragtede Ingemann som termometret for Danmarks hjærte (Mands minde s. 482), og i hans venskab fandt beviset for, at den megen kamp, som hans liv rummede, ikke stammede fra lyst til strid, men fra kærlighed til fred.

Heraf må nu imidlertid ingenlunde uddrages den slutning, at I. delte Gr.s ejendommelige anskuelse om den kristelige trosbekendelse eller om dåbs og nadvers stilling i kirken i forhold til skriften. Ligesålidt som I. nogensinde kunde gå ind på Grundtvigs opfattelse af forholdet mellem ord og skrift i almindelighed (en såre tiltalende ordveksel herom findes i brevveksl. s. 188—196), ligesålidt kom han nogensinde ind på Gr.s anskuelse om kirkeordet; men Gr. viste her i praksis, hvad han stadig indskærpede, at vægten lå ikke på, hvad man troede om dette ords oprindelse, men på, at man troede det; ti da Ingemann gjorde dette, skilte deres forskellige meninger om ordets oprindelse dem ikke ad. Kun 1859, da Ingemann udbad sig Gr.s mening om hans „Konfirmationsgave“, hvori kødets opstandelse er fortonet på en lignende måde, som det udførlig er fremstillet i „Tankebreve fra en afdød“, —

*) smsteds. s. 70—72 f.

da slog Grundtvig til med Peterssværdet, hævdede ordet om kødets opstandelse som et kirkeord, „som ingen kristen kan enten tage det mindste fra, lægge det mindste til eller forandre det mindste i“, erklærede sig forsåvidt „grunduenig“ med ham om den kristne tro, ja skrev endog det hårde ord: „Så længe du lige så vel protesterer mod „kødet“ i troens ord som mod kødet i vore egne bøger og salmer, så længe går vi ikke på den samme „livets vej“, der jo kun er snæver, fordi den kun er gjort til „barnet i Betlehem.“ — Skönt dette brev er det sidste, som findes, mellem de to venner, så har det dog ikke forandret forholdet imellem dem, så sandt som selv uenigheden på dette punkt ikke for Ingemanns vedkommende indesluttede en fornægtelse af noget led i troen, men kun en fra Gr. forskellig opfattelse deraf. Ingemanns digt til Gr. s præstejubilæum 1861 og Grundtvigs mindedigter over sin gamle ven 1862 indeholde de samme toner som dem, der har lydt gennem deres hele liv fra den ene til den anden.

I. skriver:*)

Vær hilset og velsignet gamle skjald!
 Dit billed står i mindets tempelhal.
 Lad vennerøsten fra de gamle dage
 det umodsagte sandhedsord gentage:

Med Sagastav og Pederssværd i hånd
 du arved Saxos blik og Kingos ånd.
 Fra gamle Nord dit øje så mod Østen,
 og ånder har du vakt med kæmperøsten.

---

*) Fædrelandet for 29de Maj 1861.

Gr. skriver:*)

Derfor skal på vore grave
venskabsblomsten yndefuld,
runden op i Frejas have,
længe dufte over muld,
vidne, at i Danevangen
blomsterduft har fuglesangen.

Hjærtets sanger dér oplives
ved de boldes våbenbrag,
dådsherolden dér henrives
ved det ömme hjertes slag;
her jævnsides løbebaner
har med aser altid vaner.

Der er af Svend Grundtvig (brevveksl. s. VIII—X) rejst den klage mod Ingemann, at han i alt for ringe grad har for omverdenen vedkendt sig dette sit nöje forhold til Gr., at han kun sparsomt både i private breve til sådanne, der så uvenlig på denne, og i offentlige udtalelser har søgt at gøre sit til, at dommen om denne hans kære ven kunde blive noget anderledes. Men medens kendsgerningen er rigtig nok, så er forklaringen dertil — „frygt for omverdenen“ — ikke fuldt tilfredsstillende; den må i hvert fald have den tilføjelse, at han frygtede for at komme til at synes en anden, end han virkelig var. Ti Gr.s stilling var bestandig så fremskudt og hans kirkelige tankegang så ejendommelig skarp, at I. vanskelig uden adskillige forbehold kunde have stillet sig ved hans side, når han ikke vilde eller kunde forsvare de mest angrebne af Gr.s påstande, og en sådan stilling lå det ikke for I.s tilbageholdne, stridssky natur at indtage;

*) Fædrelandet for 27de Febr. 1862.

ti den vilde have krævet udførlige polemiske indlæg. Han var ikke og han blev aldrig grundtvigianer, havde heller ikke nogen smag for disses forhold til Gr., hvor megen pris han end satte på mænd som Ferd. Fenger og P. Chr. Kierkegård, og han vilde dog vanskelig have kunnet undgå at regnes som sådan, hvis han på nogen måde havde blandet sig i kampen. Det videste, han nogensinde gik i sin offentlige anerkendelse af Gr.s betydning, var i „Den stumme frøken“, hvor den gamle præst, som nærmest udtaler I.s egne tanker om det folkelige røre i 1848—49, fremdrager Gr.s „Nyårsmorgen“ med udtrykkelig angivelse af forfatteren og gör de fremførte ord til sine (sé Ingemanns samlede æventyr 8, 2den bog s. 127—131, 1861). Præsten tilføjer: „Den digter, som har sagt dette, er en virkelig seer, vil jeg håbe, han har begejstret sét ud over hele vor nuværende ungdoms vugger og sét en større fremtid, end måské nogen af mine unge venner endnu har öje for“; „det virkelig store mål, han stiller for sine og sine åndelige frænders bestræbelser, er oplivelsen af Nordens helteånd til kristelige bedrifter på en bane, der passer med tidens tarv og vilkår — det er hans egne ord i fortalen til det digt, jeg taler om.“

Og denne udtalelse er så meget mere værd, som den netop indeholder kærnen af, hvad der bandt Gr. og Ingemann sammen som danske digtere, der vilde vække og samle deres folk. Som Øhlenschlägers fostersønner måtte de bægge gå ud fra, at i et folks sagn, sang og saga ligger sædekornet gemt, som, om det finder en god jordbund, kan vække folket op til

forny et liv og virksomhed, og at det er skjaldens kald fremfor alt at drage disse hengemte sædekorn for en dag. Men det, der ganske særlig lå Ingemann og Grundtvig på hjerte, var, at disse folkeminder blev fremdragne i kristendommens lys. Det var i deres øjne hovedvilkåret for, at de i sandhed vilde komme folkelivet til gavn, idet de gik ud fra, at ligesom folkelivet i det hele vilde visne, om ikke kristenlivet i dets midte trivedes, således vilde folkets fortidsminder, om de fik gang iblandt de nulevende uden at sættes i forhold til det nedarvede kristelige liv og i et tjærende forhold dertil, drive det åndelige liv ind i falske og fordærvelige egne. Når dette nu var deres fælles syn på sagen, så følte de sig dog drevne til hver at gribe den an på sin måde efter deres forskellige natur, og for dem selv stod det da klart, at når Gr. skulde med sin „kirkeklokkerøst“ være tolk for Guds kald, for det lyse fremtidshåb i Norden og for brydningen af de nye baner i livet, uden hvilke dette håb ikke kunde virkeliggøres, så var det Ingemanns kald at give hjærtets naturlige længsler røst, forsåvidt disse hige opad mod lysets evige rige. Skulde den første støde i luren og varsle, så skulde den anden vinde hjerter ved „smeltende“ sang; forenede vilde de kunne løse trolddommen, der holdt Danmarks folk i dvale — så var deres fælles håb. I tiden for 1848 stod det for dem bægge som det ønskeligste og bedste, at hin udvikling fremmedes uden forandringer eller omvæltninger i den fastsatte statsorden, ingen af dem ønskede en grundlov med besluttende rigsdag eller, som Gr. skrev „rege-

rende undersætter“*), og „de liberales“ krav på sådanne var dem bægge imod, især fordi hin for dem vigtigste sag, folkets åndelige genfødsel, forholdsvis blev så lidet agtet. At skaffe ørenlyd for tonerne fra de gamle dage, da der udførtes noget stort i Norden, for dermed at tilskynde slægten til nyt storværk til Danmarks og Nordens oprejsning og til Guds ære — det var for dem den store opgave, som efter deres skøn bedst kunde løses under de daværende statsforhold, når blot en højskole kunde rejses med dette for øje. Derfor greb Ingemann Gr.s tanke om „højskolen i Soer“ med varme, ikke blot fordi han derigennem øjnede en fornyelse af det kære Sorø, der nu som akademi hensygnede, men for den folkelige udviklings skyld, og på folkets tilslutning, regnede og håbede han. Han delte af hjertet Gr.s forestillinger om, at her skulde „dansen“ finde et arnested, hvorhen „latinen“ med sin „gift“ ikke skulde nå, og han gjorde på sin stille måde, hvad han kunde, for at det skulde lykkes. Men medens Gr. i fyrreerne, da forhandlingerne om denne sag stod på, med mund og pen arbejdede for, at det kunde få en afgørelse i overensstemmelse med hans ønsker og håb, så dadlede han Ingemann fordi han ikke var virksom og ivrig nok, og fordi han böjede af fra den klare vej og gik ind på mæglingsforslag; men I. forsvarede sig med, at han var i mindretal i lærerrådet, kunde derfor kun få en delvis indflydelse på dets beslutninger og rådede til i hvert fald at tage imod, hvad der i øjeblikket kunde nås, uden at kræve alt på én gang, trøstende

---

*) Grundtvig: Håndbog i middelalderens historie, 2den udg., s. 638.

sig med, at folket vistnok ikke var udviklet nok til at ville søge en højskole efter Gr. mønster (brevveksl. nr. 113, 114, 123, 124, 125, 126 o. fl.). Da den kongel. kundgørelse kom 1847, om at Sorø akademi skulde omdannes til en realfolkehøjskole, jubledede de bægge som over en vunden sejr, tiltrods for, at der kunde være adskilligt at ønske anderledes ved planen; og da hele sagen stilledes i bero med Kristjan d. 8ndes død og alle de nye forhold, da var det ikke blot Gr., som følte sig skuffet og var vred, men Ingemann skriver (smstds. s. 303): „Siden Sorø akademi, med grundvolden til den ny danske højskole, faldt ned over hovedet på mig, har jeg ligget her ligesom lammet under ruinerne og summet mig på, om jeg ikke nu var for gammel til at krybe ud af gruset og om muligt få lidt fat i livet igen på denne side den store Haddingsmur.“

Medens Gr. trods alle skuffelser hurtig forligte sig med den retning, livet tog efter 1848, og snart tog virksom del i det politiske liv som rigsdagsmand og forfatter i „Danskeren“, så havde det langt større vanskelighed for Ingemann at finde sig til rette i den ny tid; den læmpelige, stille gradvise udviklingsvej under Frederik d. 6te og Kristjan d. 8de lå ganske anderledes for hans natur end den brusende fart, hvormed begivenhederne skred frem under Frederik d. 7de. Ja i begyndelsen forekom det ham, som om forstyrrelsen kun brød ind og væltede vist og kløgtigt udtænkte planer til Danmarks genrejsning; og i overensstemmelse hermed kalder han endog Kristjan d. 8de for en anden Valdemar Atterdag, fordi han efter hans skøn vedholdende og læmpeligt vilde løse den i Sønder-

jylland og i kongeriget knyttede knude, som man nu overhuggede. Men da sejren kom, ja, allerede da „Den tapre landsoldat“ lød ind til ham, og da den vémodige tone fra „Slutter kreds og står fast alle danske mænd, Gud han råder, når vi fange sejr igen“ klang i hans øre, bankede hans hjerte for Danmarks vé og vel så varmt og frejdigt som nogensinde, og han forstod efterhånden, at land og folk med et ryk var ført et langt stykke frem i tiden, hvor lidet han end nogensinde ret forligte sig med den danske rigsdag eller med, at Grundtvig stadig havde sæde der.

Af en sådan dybde og et sådant omfang var det venskab, som knyttede disse to betydelige digtere til hinanden; og af en særegen vægt bliver det åndelige slægtskab ved siden af den forskellige natur, når talen bliver om det digterområde, hvor de mødtes, ikke som medbejlere, men som to fostbrødre, der kappedes om, hvem der kunde tjæne deres høvding og herre med den bedste sang.

I „Kampen for Valhal“ har Ingemann tegnet de to indfødte kristne sendebud til Islænderne: Gissur og Hjalte således, at man nødvendigvis må falde på, at det er Grundtvig og Ingemann, som her har været forbilleder for disse indbyrdes forskellige arbejdere i den samme gerning. Gissur hin hvide skildres her som en kristen kæmpe, der ikke har taget korset for at bortkaste sværdet, hvis lyst er at ånde frit igen på det frie Island, hans fædres herlige land med de kære nordlys og de glødende bjærge, fjærnt fra hoflivet i Olafs kongestad. Skönt han vel kender og priser den indre åndens frihed, som stammer fra Jesus Kristus, så elsker han dog også den ydre, borgerlige

frihed og er beredt til hellere at „undvige hver jordens drot“, för han vil forråde Islands frihed til kong Olaf. Og skönt han vel tilstår:

»— dårlig tykkes mig den kæmpes id,
som vilde plante fredens træ i blod
og frihedsbanneret på sværdet fæste,«

så må han dog hævde, at

»— mellem mordere selv fredens engel
med panser vandre må, og skarpe jærn
må hårde frosne klippegrund her åbne,
skal stormen ej den ædle sæd bortvejre.«

Han er derfor beredt til med sine væbnede frænder at slå et slag for den sag, han forsvarer, og dermed afbøde sine landsmænds foragt for korsets helte. Hjalte Skeggjason derimod er den stille, selvfor nægtende korsdrager, som har munkekappen mere kær end panseret, og som derfor siger til sin ven:

»Således, ven, jeg føler mig kun fri:
i dette klædebon, til himlen viet,
jeg føler mig ej jordens slave mér.
I stål og harnisk gik jeg for dum her,
en lidenskabens træ; nu har jeg fred,
vil her kun som et fredens budskab vandre.«

Til Island er han draget for at frelse sin elskede, Aslauga, dennes fæstemand og slægt til evigt liv og salighed, så drager han atter bort som den vandrende pilgrim, der længes efter at søge klosterets fredelige hjem, hvis han ikke skal stenes tildøde af blinde landsmænd. På altinget, da vreden løfter sig imod ham, kaster han da også sit sværd, for, om de vil myrde ham, med sit blod at besegle den sandhed,

han forkynder, og dermed om muligt vinde deres tro på livets ord.

En lignende forskel som imellem disse to mænd var der imellem Grundtvigs og Ingemanns optræden i det hele, og denne forskel viser sig på en særegen måde i deres salmedigtning, hvor de bægge vilde prise den samme herre.

Ingemann optrådte først som salmedigter 1816 med nogle „Hymner og höjtidssange“ og 1822 med sine „Morgensalmer (og kantater)“. skrevne til brug for Sorø akademis elever, derefter med „Højmessesalmer“ 1825; siden udkom „Morgensange for börn“ 1837, „Morgen- og aftensange“ 1843 og endelig „Salmer med tillæg af andre religiøse og symbolske digte“ 1861. Da han 1825 sendte Grundtvig et eksemplar af sine „Højmessesalmer“, ledsagedes det af et brev (brevveksl. nr. 23), hvori han skriver: „Du er af alle mine venner den, jeg nødigst vilde række en salmebog, hvorom jeg ikke i det mindste selv håbede og troede, at den var en tro kristelig genklang af mine bedste og inderligste følelser*), og at den med Guds hjælp kunde være til opbyggelse og velsignelse for fromme kristelige gemytter. Hvorvidt jeg i det hele har opnået hensigten, vil fremtiden lære. Hvad bogen medbringer af mine mangler og skrøbeligheder, kan jeg desværre ikke selv vide, førend jeg har grebet det lysets og sandhedens klenod, jeg stræber efter. Meget, kan jeg vel vide, kunde have været frommere og opbyggeligere, hvis jeg havde haft ævne som vilje, eller rettere, hvis jeg altid havde haft kær-

*) Udhævet af mig.

lighed og sjælsstyrke nok til at fremkalde og fastholde ånden. Mangen gang har jeg dog med vished og glæde følt, at den var mig nær, og det er min trøst og mit håb, når jeg tænker på, hvor lidet menneskelige ord ere i stand til at ophøje den mester og herre, vi lovprise.“ Og da Gr. privat har sagt ham, hvad han synes om disse salmer, og at han ansér: „Gud, retfærds gud, du hellige, du høje“, „Troens pris, som flytter bjerge“, „Jesu gråd ved verdens latter“ samt langfredagssalmen og påskeversene „Englen i de hvide klæder“ som de bedste eller som dem, der mest har slået ham*), svarer Ingemann: „At de (salmerne) kun var stille hjertesuk, og at min længsel efter ånden og Guds rige var stærkere end mit håb om at have fundet Kingos orgel eller Davids-harpen**), det er (der) vist nok, og jeg er langt fra at fordre, at min skærv til kirkens kiste skal gælde for en skat; jeg gav, hvad jeg havde, og jeg vil takke Gud, om det sennepskorn, jeg udkastede, kun kan blive en kvist, hvori én af de fattigste fugle kan bygge sig rede.“

I „Teologisk månedsskrift“, 3. bind for 1825, findes en anmeldelse af Ingemanns højmessesalmer, skrevet af Grundtvig; den indeholder efter al rimelighed udførlig, hvad Gr. privat og i korthed havde meddelt Ingemann selv, og dennes sidstnævnte svar passer såre vel dertil. For Gr. står denne begivenhed, at der fremkommer en hel salmebog, med salmer til hver helligdag i kirkeåret, uden at nogen pris for den

*) I brevet mangler det blad, hvorpå Gr.s almindelige dom om salmerne var udtalt.

**) Udhævet af mig.

b bedste er udsat eller nogen salme-kommission har været nedsat, som et såre glædeligt tegn for en ny tid; det er for ham et tegn på, at den nordiske alvor med længslerne mod den evige og fuldkomne glæde er ifærd med at vende tilbage fra det 18de hundred-års lystige letsindighed, og tillige et varsel for genoprejsningen af Guds rige i Danmark. Ligesom „Valdemar den store og hans mænd“ havde sunget det ud:

»Hvad Danmark var, kan det atter blive,
endnu er fædrenes ånd ilive,«

således syntes det ham, at disse salmer røbede en lignende tilbagevenden til „de gamle indbydende gangstier, gennem grønne skove og bølgende agre, som nu, snart i et årtusinde, har også været kirkestier,“ og han hilsende det med tak til Gud. Men skjule for sig selv eller andre kunde han dog heller ikke, at frejdigheden i salmetonen endnu stod adskilligt tilbage for Kingos og Brorsons „højmesse“, og både I.s og sin egen stemme anså han kun for mægtig til at skabe „en tålelig aftensang“. De fleste ingemannske salmer i denne samling var efter hans skøn unægtelig sungne „ved Babyløns floder, hvor hjertet græder, når det mindes Zion, hænger citharen på vierne og kan umulig stemme den til Zions sang i det fremmede land“; de ere pønitensesalmer, store bededags- og langfredagssalmer; men „netop denne bodfærdige, vemodige, længselsfulde tone, der med davidisk inderlighed og sanddruhed gennemstrømmer disse danske salmer, netop den er mig sikker borgen for, at Herren vil lægge en ny sang i Danas mund, som mange skal glædes ved at høre“; ti Herren vil

trøste den sønderknuste og ophøje den nedtrykte, som længes efter ham; han vil lade stenen vælte bort fra graven for dem, der i kærlig længsel drages til den som kvinderne påskemorgen, og han vil forvandle deres gråd, som sørge efter ham, til taknemligt fryderåb over Kristi opstandelse fra de døde! Han sammenligner derpå de ingemannske nye salmer med „den evangeliske kristelige salmebogs“ „kolde, tørre, døde og magtesløse rimerier“ og tvivler da ingenlunde på, at menighederne, om de fik lov til at vælge frit, vilde vrage dette nye dårlige for det gode gamle i forening med disse nye gode salmer af Ingemann, og han lægger kristelige læsere det på hjerte at bede om, at dette må kunne ské, hvor urimeligt det end synes.

Man lægge her mærke til, déls at Grundtvigs sangværk endnu ikke var skrevet, déls at denne udtalelse falder i samme år som udgivelsen af „Nyårs-morgen“, da Gr. „igen følte Herrens kraftige nærværelse“*), fordi han havde „fået øje på den kirkens klippe, vi med Luther, Gud ské lov, have bygget på, men som i mange århundreder dog har været skjult for menighedens øje“**). Deraf forklares både det frejdige håb og den profetiske glæde over en kommende højsang, hvortil han betragtede Ingemanns længselssang som indledningen, — et håb, som han selv er kommen til at indløse.

Da L. C. Hagen 1832 ved Grundtvigs hjælp udgav sine historiske salmer og rim, og Ingemann

*) Brevveksl. s. 79.

**) Smstds. s. 69.

havde fået fat på dem, skriver han (brevveksl. nr. 53):

„Hvormeget de gamle salmer end også mange steder har vundet, og hvor heldig du både har lagt til og taget fra, er jeg dog nær ved at tro, at du hellere måtte give os hele nye salmer, hvor forandringen af de gamle går videre end til enkelte ord og udtryk. Hvor nær beslægtet end din ånd er med Kingos, vil dog det stærkt ejendommelige hos eder bægge ikke således sammensmelte for mig, at jeg ikke snart må høre den enes røst og snart den andens, hvorved salmen klinger mig ikke tostemmig, men som vekselvis afbrudt og fortsat af dig og den gamle med en kendelig stemmeforskel, som forstyrrer mig, blot derved, at jeg mærker det. . . . Den af de gamle, som har glædet mig allermest, er „Den signede dag med fryd vi se.“ Hvem kan den dog være af? Som salmer finder jeg historisk-poetiske skildringer som dit digt over syndfloden for udførlige; i det hele synes mig, at bibelhistorisk fortælling næsten altid får noget romanceagtigt, der ikke vil passe til salmetonen; jeg holder langt mere af rent lyriske salmer som: „Velkommen igen, Guds engle små“, hvor der intet fortælles, det historiske vidunder forudsættes og den barnlige følelse flyver til himmels med englene. Således som du imidlertid i „De hellige tre konger“ har forbundet fortællingen med den barnlige tone, er det unægtelig dejligt; men hvad der for mig er en væsentlig mangel ved de historiske salmer — de synes mig næsten

*) Udhævet af mig.

aldrig ret syngelige; f. e. Kingos om Jesus for Pilatus (nr. 30), jeg kan ikke tænke mig den sunge uden et forstyrrende indtryk.“ —

Da Ingemann takkede Gr. for det første hæfte af sangværket 1836, rejste han den samme indvending og påtalte desuden nogle enkelte stødende udtryk. Gr. svarer med at give Goethe ret i, at „enhver sådan samling kan betragtes som et herremåltid med mangfoldige retter, hvorimellem gæsterne kan vælge; og når de finde nok, der smager dem, skulde de nødvendig gå i rette med værten om, hvad der kun smager ham og nogle andre gode venner, som dog også skulde have noget.“ I og for sig er han nu også enig med Ingemann i, at „det er en hel mislig sag med alle rettelser og omarbejdelser af ældre digte og sange“, men da det var ham om at gøre, at de gamle gode salmer kunde blive bekendte og skattede, har han påtaget sig det iøvrigt meget utaknemlige og bestandig mislige arbejde med dem, som var nødvendigt for at få dem brugte, da „det var uforvarligt, om gamle opbyggelige salmer måske gik af brug for sådanne brøst, som jeg kunde bøde, eller et altfor gammeldags snit, som jeg kunde ændre. Menigheden må derfor meget gerne finde som du, at de gamle salmer skal blive, som de er, når den kun ikke lader dem ligge ubrugte.“ Forresten håber han, at Ingemann og han nok vil enes i det hele, når blot I. ikke vil glemme, at ved denne lejlighed må præsten bestandig føre an og digteren se til at holde skridt med ham, men heller blive tilbage end være ham ivejen.“ Han erklærer ikke at ville böje sig i dette stykke for almindelige smagsdommere, men kun for levende

kristnes erfaring om, hvad de kan have gavn af hjemme eller i kirken.

Da iste del af sangværket sendtes Ingemann af Grundtvig 1837, skriver denne samtidig om det: „Jeg er vis på, at du, med al den forskel, der i det enkelte er på vore meninger, vil i det hele modtage og betragte venlig [dette sangværk]. Hvad der især glæder mig ved det, er den sammensmeltning af toner fra alle hovedgangene i den almindelige kirke, som under udarbejdelsen nåede mit øre og rørte mit hjerte; og skönt jeg nok kan vide, at de forskellige toner ved at gå igennem mig har tabt noget af deres ejendommelighed, tør jeg dog håbe, der er spor tilbage, der vil fryde troende sjæle som forbud på den ny sang, hvormed alle stammer og tungemål prise ham, af og ved og til hvem alle ting ere!“ Og Ingemann svarer: „Hjærteligst tak for vennebrevet og det første bind af dit „sangværk“! Jeg havde allerede læst det efterhånden, som det udkom i hæfterne, men med glæde modtog jeg det nu som en stor bog samlet fra din hånd. Tonerigdommen er stor og mangfoldig, og foruden det meget, jeg kender, har jeg her fundet næsten endnu mere af høj poetisk og kirkelig interesse fra den græske, angelsaksiske og engelske kirke, som jeg ikke kendte tilforn. Også af de latinske kirkesange er der mange fortræffelige, og skönt en stor del af disse kristelige digte vel ikke ere skikkede til kirkebrug i vor tid eller egentlig syngelige, så ville de vist nu læses af mange med stor deltagelse og indgribende virkning. Blandt sådanne regner jeg det kraftig skønne maleri af Kristus i Hades. Mod nogle af dine forandringer i vore egne salmer har jeg, som du véd, et

og andet at indvende; men derom kan vi bedst konferere engang mundtlig. At du har kunnet bruge nogle af mine salmer, har naturligvis været mig kært; men at jeg bedst lider dem uden forandringer, må du tilgive mig. Det sér jeg også, du har gjort ved de sidst optagne (jeg mener: fundet dig i dem, som de var).“ Gr. svarer kort efter: „Angående sangværket, da har jeg vitterlig indlemmet meget deri, som næppe vil blive sunget af enkelte, endsige af mange; men syngeligt skulde jeg dog mene, det meste er; og når der efter sognebåndets løsning danner sig frie menigheder, vil også meget blive sunget med fryd, som under det nærværende kaos er i kirken aldeles ubrugeligt.*) De forandringer, jeg gjorde i din advents- og julesang, har jeg ikke blot, som følgen viser, misbilliget, men vilde, hvis bogen havde fået en fortale, stået åbenbar skrifte for. Dette er nu vel ikke således at forstå, som om recensenten ikke også syntes bedst om sit eget; men da jeg ikke ønsker, nogen, mens jeg lever, skal klæde mig efter deres smag, må jeg heller ikke gøre det ved nogen. Denne følelse er i grunden gammel hos mig, og derfor vilde jeg slet ikke optaget andre levendes sange end mine egne; men dine højtids-sange vare mig dog altfor kære og mærkværdige til, at jeg kunde udelade dem*), og da jeg ikke i en hast kunde besinde mig på den udvej, jeg siden faldt på, kvaklede jeg, skönt under megen strid med mig selv, på et par af dine sange, hvad jeg strax vilde bedt om forladelse for, når jeg

---

*) Udhævet af mig.

ikke havde vidst, det var forladt i samme øjeblik, du af følgen så, det var fortrudt.“ (Brevveksl. nr. 75, 76 og 77.)

Da endelig prøvehæftet forelå fra udvalget for at tilvejebringe en ny salmebog, hvoraf Grundtvig, Martensen, Paulli o. fl. var medlemmer, skrev Ingemann (brevveksl. nr. 116) 1845, at han i det hele syntes godt derom, men beklagede sig dog over forandringen, der var foretaget med en af hans salmer („Der er et helligt værge“ af højmessesalmerne) og hævdede atter, at nulevende digtere selv bør ændre deres sange, hvis de ikke kan bruges uændrede. Gr. svarer dertil, at han i almindelighed hævder den samme grundsætning; men hvad den nævnte salme angår, som han ganske rigtig havde fået ind i prøvehæftet, fordi han gjerne vilde have noget med af I. i sangene om døden, da var alle udvalgsmedlemmerne enige om, at skulde den stå dér, så måtte den forandres, da den jo var skreven i et noget andet øjemed; „så når du finder, den ikke trængte til forandring, må det vist være, fordi du betragter den på det sted i højmessesalmerne, du har givet den; men at forandringerne selv mishage dig, det kan jeg godt forstå, såmeget mere, som adskillige ting, der komme i betragtning ved en kirkesalme, umulig kan stå så klart for dig som for en gammel præst. Kun nænsomheden er jeg mig bevidst, hvor det gjaldt dig.“

Efter således at have sét de to betydeligste danske salmedigtere i dette hundredår ytre sig om hinandens frembringelser, vende vi os til selve disse og da først og fremmest til Ingemanns højmessesalmer og Grundtvigs sangværk.

Det første, der falder en på sinde, når man gennemlæser højmessesalmerne, er den frimodighed i den kristelige tro, som træder en imøde i mange af dem, den faste byggen på de store kristelige kendsgerninger, hvorom alle sangene vidne, og den ærlige bekendelse af Jesus Kristus som den eneste frelser fra synd og død, der klinger hélt igennem. Man skulde ikke have væntet dette, hvis man kun kendte Grundtvigs anmeldelse i „Teologisk månedsskrift“, selv med tillæg af Ingemanns svar på Gr.s bemærkninger. Den „bodfærdige, vémodige“ tone vil ikke synes at være det slående udtryk for det ejendommelige ved disse salmer. Gr. har i sit sangværk selv optaget foruden to vers af den første adventssalme „Glæd dig, Zion! glæd dig jord!“ den glade julesang: „Jeg som et barn mig glæde vil“, tre påskesalmer, én himmelfartssalme og én pintsesalme (Sangværket I. nr. 195, 196, 299, 300, 301, 325 og 389). og af disse er det kun de to sidste påskesalmer (nr. 300 og 301), hvori det vémodige og bodfærdige kendes, nærmest fremkaldt ved evangelierne, hvortil de slutte sig (disciplene på vejen til Emaus, og Jesus kom ind ad lukte døre). De udeladelser, som er foretagne, ligesom de få rettelser, Gr. enten har foretaget eller i al beskedenhed foreslået i noter under teksten, har rént formelle grunde, — alle de nævnte salmer er ikke i deres hovedpræg forskellige fra samlingens øvrige, og lignende vémodige og bodfærdige toner klinge i mange af Grundtvigs både tidligere og senere salmer (f. e.: „Kom, Gud Helligånd, kom brat“; „Kærligheds og sandheds ånd“; „Jesus dødens overvinder“ osv.).

Og dog er der en forskel mellem de ingemannske

højmessesalmer og de grundtvigske salmer, som kan føres tilbage til et ganske bestemt punkt. Det er et gennemgående træk ved Ingemanns salmer, at han synger som den enkelte, der vel fører an for flere, så at der også kan siges „os“, men *jeg* vender atter og atter tilbage; det er den enkelte sjæl, som søger Herren, har fundet ham, priser hans nåde og barmhjertighed og anvender alle de til andre eller til alle udtalte ord efter sit hjertes behov. Gr. derimod lader *menigheden* synge, han lægger den sangen i munden som dens klage eller jubel, dens bön og dens tak, og siges der *jeg*, så er det enten Herrens brud, der taler sådan, eller menneskehjertet, der længes efter Herrens frelse og takker for den. Ligeså ejendommeligt som *jeg* er for Ingemann, ligeså betegnende er *vi* for Grundtvig.

Men dette har en bestemt følge: så ofte Ingemann stemmer sin harpe om en eller anden af Herrens gerninger eller om nogle af hans ord, da mælder den enkelte, jeget, sig som den, dette fremfor alt vedkommer, og uvilkårlig bliver anvendelsen for den enkelte i en eller anden stemning eller tilstand det, der giver æmnet sin betydning i sangen. Det er såre sjældent, at Ingemann giver sig en begivenhed eller et ord således i vold, at der kun synges derom, uden at den enkeltes betragtning og anvendelse på sig selv tages med. Enhver lyrisk sang må jo være udsprungen af en bestemt sjælestemning og sigte på at fremkalde den samme hos andre; men her synges ikke blot ud af en stemning, men om den enkeltes, sangerens stemning og tilstand, og det kan ingenlunde siges, at denne sanger, Ingemann, altid har lykke til at ud-

trykke menneskehjærtets alméngyldige stemninger end-sige menighedens. Der er ofte noget vilkårligt og per-sonligt, som ved et almindeligt lyrisk digt, og hvor berettiget dette end kan være i sig selv, som høj-messesalme vil det ikke være på sin plads. Det vilde ofte have været frigørende at få anvendelsen på den enkelte person overladt til sig selv, medens denne sang om følelser virker knugende eller slappende, fordi den forudgriber sjælens eget arbejde eller ikke passer dertil. På den anden side må det så erkendes, at hvor stemningen er givet forud, f. e. ved jul, lang-fredag og påskedag, der er Ingemanns toner ofte både fyldestgørende, skønne og gribende, og det samme gælder, måske i endnu højere grad, om „store bede-dagssalmen“, hvor æmnet netop er menneskets om-vendelse, hvor altså sangen må komme til at dreje sig om en menneskelig sindstilstand.

Og her er da det punkt, hvorfra man kan få øje på, hvad der ligger til grund for Gr.s dom over Inge-manns salmer som bodfærdige, vémodige pønitense-salmer: de har i hans øjne drejet sig for meget om den enkeltes stemninger (været for subjektive), og disse sidste har igen for ofte været mere „hjertesuk“, som Ingemann selv indrømmer, end kristelige taksigelser. Når han i modsætning hertil stiller Kingos og Bror-sons højmesse, så må det være, fordi han hos hin har fundet Guds gerninger, Jesu Kristi bedrift og den Helligånds virksomhed i menigheden kraftigere udsunget, og fordi han hos denne har fundet stemningerne alméngyldigere og mere udsprungne af menighedens erfaring.

Dette bliver nemlig indlysende ved at sammen-

stille Grundtvigs egne salmer i „Sangværket“ med tilsvarende over de samme tekster i Ingemanns „Højmessesalmer“; ti da vil netop i hin findes det, som han har savnet i disse, eller i alt fald et sigte i den retning.

Her et par eksempler.

Enkens søn af Nain.

Græd ej, trøster Jesu stemme —
 sørgeskaren stille står.
 Grav skal ej den døde gemme
 der, hvor livets konge går.
 Modersukket han fornåm,
 enkens tårer rørte ham;
 han al sorg og nød husvalte,
 tåren standsed, når han talte.

Græder du, som ordet hørte!
 Jesus Kristus trøster dig:
 han ved dødningsbåren rørte,
 og den døde rejste sig.
 Moder favned søn igen,
 ven genfavned tabte ven.
 Jesus jordens nød husvalte;
 om hans magt den døde talte.

Græd ej! trøster Jesu stemme,
 når ved friske grav jeg står;
 kan min sjæl hin røst fornemme,
 trøstet jeg fra graven går.
 Han, som her alt enken gav
 tabte søn ved åbne grav,
 han hos Gud mig vil gengive
 dem, jeg elsked tro ilive

Ingemann, Højmessesalmer, nr. 61.

Herren har besøgt sit folk,
 natten hun blev til morgen,
 menneskens søn, Gud faders tolk,
 slukket nu har al sorgen!

Med Guds søn med livets drot,
som gör alting sødt og godt,
vi har moder sammen.
Kristus, herlighedens glans,
han er vores, vi er hans,
engle svare: amen!

Kirken hun sad i enkestand,
sørged for den enbårne,
glemte, at han i gravens land
stormede dødens tårne!
Ja, vor moder, syg i sind,
under korset græd sig blind,
blind for guddomsglansen;
livets fyrste, som et lig,
hun udbar med gråd og skrig
under dødningkransen.

Frelseren lå i sorten jord
nætter såvelsom dage,
men det opstandne livsens ord
døden ej mer kan smage;
som et legem uden ånd
ligger dog i dødens bånd
ordet som det skrives;
fæster man til det sin lid,
aldrig dog af mandevid
Guds ord kan oplives.

Deraf udsprang den bitre sorg,
lig-færd med gråd og klage,
hulken for sang på Zions borg
nætter såvelsom dage!
Ja, vor herre syntes død,
som et barn i moder-skød,
som et lig på bære;
troen græd for livets savn,
og med over-kongens navn
spotted hver en dåre.

Herren han er dog sine tro
også når de mistvi'le,
rosen han lod på torne gro,
lærte os så at smile!

Hvor Guds ord de bar til grav,
trøsteren, som han os gav,
var med kraft tilstede;
vendte bladet herlig om,
sagde til vor moder from:
hvorfor vil du græde!

Gloende kul den Helligånd
sanked så på vort hoved,
embedet hans på egen hånd
vores at tro vi voved;
han for uråd vidste råd,
stillede vor moders gråd,
vakte op det døde,
sagde: hør mig ungersvend!
evig ung, stat op igen,
himlens morgenrøde!

Levende blev i samme stund,
lydelig hørt at tale,
ordet fra Herrens egen mund,
lå ikke mer i dvale!
Det er et vidunder stort,
større end ved Nains port,
det vi véd tilvisse,
som han selv, der bød det ské,
fordum sagde: I skal sé
større ting end disse!

Sjunger da nu i höjen sky:
ordet stod op af døde,
lyder i åndens kraft på ny,
tænder, så tunger gløde.
Nu med ordet er os nær
Herren over himlens hær
i vor mund og hjærte,
hvor vi knæle i hans navn,
med vor moder i hans favn
dør al sorg og smerte.

Lever nu op, I kristne små!
Nu er her godt at være,
alle Guds engle hos os stå,
vil os på hænder bære.

Ej med ferle, ej med ris
 lære børn vi Herrens pris,
 men med påskesange;
 som en fugl stod ordet op,
 svang sig over bøgetop
 glad i Danevange.

Grundtvig, Sangværk, nr. 23.

(Denne salme ligger til grund for den senere for kortede og ændrede „Herren han har besøgt sit folk“ [Festsalmer nr. 726, 5te oplag, 1853. — Sangværk II, 132, 1870]. Sammenlign hermed „Ånden opgav enke-sønnen“ over samme tekst, smstds. nr. 79).

Den kananæiske kvinde.

Guds åsyn er ej fra os vendt!
 Til de fortabte blev du sendt,
 du store saliggører!
 Til dem ved fjærne palmers strand —
 til dem i dødens skyggers land:
 os alle du tilhører.

Fra dig gik ingen uden trøst:
 du hørte de betrængtes røst
 fra alle verdens riger.
 Fortabt er ingen sjæl på jord,
 som på din guddomsstyrke tror
 og mod sin frelser higer.

Til dig kom også frelsens ord:
 o herre, er min tro kun stor,
 ej tavs du dig bortvender;
 og kender ingen ven mig her,
 har ingen verdens sjæl mig kær —
 forbarmer! du mig kender.

Ej folk, ej slægt du spørger om:
 du spørger ej, hvorfra jeg kom;
 du hjærtets löndom kender.
 Bad jeg i ydmyg tro til dig:
 forbarm dig, herre, over mig!
 Du evig trøst mig sender.

Ingemann, Højmessesalmer, nr. 20.

På hedenskabets grænser
og nær ved bølgen blå
en kananæisk kvinde
så Davids-sønne gaa,
hun havde hørt hans rygte,
sin lykke hun forsøgte
og råbte: Herre! frels!

Det var for hendes datter
elendig og besat,
hun skreg om hjælp så såre,
tog på hans fødder fat,
hun slap ham ingenlunde,
skönt hedninger ved hunde
han ligned, som det lod.

Skal brød fra børn jeg tage
og kaste for en hund!
det var hans kolde tale,
dog ej af hjærtens grund;
et himmelys forinden
var tændt hos hedningkvinden,
det kaldte Herren frem.

Det sagde hun med snille:
jo, Herre! tit jeg så,
med børnebordets smuler
sig mætted hunde små.
Den tale og den kvinde
kan aldrig gaa af minde
i kristnet hedningland.

Vorherre selv dem mindes,
og svared så dertil:
din tro er stor, o kvinde!
dig ské alt som du vil!
Da fik for gråd hun latter,
da karsk blev hendes datter
og hun Gud faders barn!

Og når derom vi kvæde
med tro på Davids søn,
den hedningkvindes glæde
besøger os i lön;

og den til arv og eje
vi får, når dybt vi neje
ved Herrens nådebord.

Grundtvig, Sangværk, II, 1870, nr. 80.

Hvad den sidste sang angår, da er den ikke egentlig bestemt til kirkesang, men som en mere historisk sang til brug i skolerne; som kirkesalme findes derimod det samme æmne behandlet i

Kvindelil, din tro er stor.

Festsalmer 718, 5te oplag. »Kirkeåret« nr. 137.

Sammenligner man nu disse to rækker salmer indbyrdes, da vil man ved siden af den forskel i sprogsformen, som i det hele findes mellem I.s og Gr.s sange — den serafiske overfor den jævne — lægge mærke til, at hos I. træder efter den smag, han selv har udtalt sig om, det lyriske i forgrunden, medens det, evangeliet omtaler, forudsættes, hos Gr. træder det fortællende, begivenheden selv mere frem; hos I. er det den enkelte, hvis betragtninger og følelser udtales, hos Gr. er det menigheden, der synger. Er det rigtigt, at den første egenskab ofte gör Gr.s salmer og bibelhistoriske sange mindre syngelige eller brugelige i en menighed alene for deres længdes skyld, så er det i hvert fald også således, at deres sidst fremhævede egenskab gör dem langt mere skikkede til kirkesalmer end Ingemanns; ti det almengyldigt-kristelige kommer her i langt højere grad til sin ret, de for alle enkelte i menigheden fælles følelser finde her et stærkere udtryk.

Ligesom nu Ingemanns salmebog i tid kom foran Gr.s sangværk, således har I.s salmer også øvet en forberedende og opdragende indflydelse på folk

med hensyn til at synge salmer. Tidens strøm gik i hele hundredårets begyndelse, forsåvidt der var tale om det religiøse, nærmest i retning af enkeltmandskristendom; mange af Gr.s kirkesalmer, der udsynge menighedens længsler, tak og håb, lå langt ud over, hvad man straks med sandhed kunde tage i sin mund. Så kom L.s milde, alvorlige enkeltmandssalmer en ret tilpas; de trættede ikke ved deres længde eller den historiske udmaling, deres sprog var højt og ædelt, som man fordrede det, når der skulde synges om religiøse æmner, de vare ydmyge, efter tolderens forbillede, og dog rummede de så megen kristelig frejdighed, som man kunde lytte til og løftes af uden at stødes tilbage fra den som fra noget overmodigt. Hvor J. P. Mynsters virksomhed førte til kirkesang eller til sang i hjemmene, der var Ingemanns salmer og sange de rette hjælpere, og netop i husene, under snævrere forhold, hvor de øjeblikkelige stemninger har deres ret også i den fælles sang, der er bestandig Ingemanns åndelige og kristelige sange ret på deres plads. Han har da også skrevet en hel række af sådanne: julesangene „Julen har bragt velsignet bud“, „Dejlig er jorden“, „Glade jul, dejlige jul“, endvidere „Til himlene rækker din miskundhed, Gud!“, den smukke omarbejdelse af Davids 23de salme: „Frelseren er mig en hyrde god“; den skønne billedsang: „Den store mester kommer“, og den vidunderlig skønne skærtorsdagssang:

Påskeherberget.

(Evang. Luc. 22, 8—13.)

Den störste påske, verden har set,
var nær med sin kval og fryd;

i Jorsal der sidder en stille husbond
og lytter tavs til hver lyd.
O! saligt det hus, som vor Herre gæster!

Hans hus er smykket festligt og rént
og höjtidens hal beredt;
men gæsterne, som i hans hus vil glædes,
hans öjne aldrig har sét.
O! saligt det hus, som vor Herre gæster!

Ej ven og frænde bød han til gæst —
fast ingen han ejer mér,
dog bares ham for, der på vej var venner,
og vist ved kvæld han dem sér.
O! saligt det hus, som vor Herre gæster!

Ved gry han sendte huskarlen ud
med krukken til fodtvætvand;
med huskarlen kommer til stille husbond
en svend og en fiskermand.
O! saligt det hus, som vor Herre gæster!

Den ungersvend i åsyn og blik
er favreste jomfru lig,
og fiskeren synes som klippen trofast;
ved tærskelen neje de sig.
O! saligt det hus, som vor Herre gæster!

De spørge kun i mesterens navn
om herberg i påskefest.
Glad husbonden viser dem store höjsal,
beredt til herligste gæst.
O! saligt det hus, som vor Herre gæster!

Den stille husbonds navn er forglemt,
dog saligst ham blev hin dag,
hin aften den evige verdensfrelser
holdt nadver under hans tag.
O! saligt det hus, som vor Herre gæster!

(Se »Salmer og religiöse sange«, saml. værk: IV. 7. 1861.)

Nogle af de nævnte sange kunne bruges og blive brugte som kirkesalmer, men de fleste af dem og mange lignende egne sig bedst til sange i hjemlige,

énsartede kredse og vil dér passe bedre end adskillige af Gr.s ypperste menighedssalmer, f. eks. „Kirken den er et gammelt hus“, „Rejs op dit hoved al kristenhed“, „Al den ganske kristenhed“ osv.

Hvad her er sagt, finder også sin anvendelse på „Morgensange og aftensange“ af Ingemann, der i en ganske særegen grad ere blevne alle Danskes ejendom og særlig de danske børns glæde. Det ejendommelige ved disse er ikke blot den poetiske naturglæde, som de udtrykke, heller ikke alene den deri rådende religiøs-poetiske følelse, men det er den skønne og enfoldige sammensmeltning af glæde over naturen og bestemt kristelig fromhed; de bedst kendte og de ypperste af dem byder eksempler herpå: „Nu titte til hinanden“, „I Østen stiger solen op“, „Bliv hos os, når dagen hælder“, „Fred hviler over land og by“, „Lyksalig, lyksalig“. Sammenligner man hermed den betydeligste morgensang af Grundtvig: „Morgenstund har guld i mund“, da er forskellen så åbenbar; her en bestemt overvægt af den kristelige alvor og glæde, medens naturens betragtning træder aldeles tilbage; hist derimod en forunderlig harmonisk sammensmeltning af det poetiske og det kristelige, således som det kan ske i en bevæget men dog behersket følelse. Hvor en kristelig opvækkelse nylig er gået for sig, dér vil en tid lang Gr.s morgensang forekomme en at være den i særlig forstand kristelige til forskel fra Ingemanns „religiøse“ morgen- og aftensange. Men det er en skuffelse, det er ikke det kristelige, som her danner forskellen, det er den sjæleævne, hvorudaf de ere sungne, som er forskellig. Hos I. er det som sagt følelsen med dens sans for det harmoniske, det

skønne, hos Gr. er det hjærtet, samvittigheden, den mod Gud rettede higen, ikke i længsel, men i vilje.

Man kan i det hele sige, at som det er den brændende nidkærhed, der har gjort Grundtvig til kristelig salmedigter, så er det den bevægede kristelige følelse, der har lagt I. salmer i munden. Den fantasi, som bægge digtere har havt til rådighed, har hos den ene været mere vidtrækkende end hos den anden, hos den ene mere kraftig rammende, hos den anden mere malende — disse forskelle er ikke de afgørende; hovedforskellen ligger i, at hos I. sættes fantasiens billeder i bevægelse ved det åndens liv, der fylder hans følelse; hos Gr. brænder der en ild i hjærte og vilje og ud af denne, som af en ildovn, træde hans fantasi's skikkelser frem. Hine ere at ligne ved tågerækkerne, der en sommeraften danne sig over en stille skovsø, og som antage forskellige vekslende skikkelser, ofte med uklare omrids, disse ligne pantserkledte kæmper, hærdede i ild, rede til strid, men med barnets bløde hjærte under jærnet. Deraf forklares både Ingemanns bløde og inderlige, men af og til dunkle toner, hvori den enkeltes stemninger overfor det hellige komme frem, og Grundtvigs kraftige, hensynsløse stød i luren for at samle menigheden til en kamp for Guds rige på jorden; dermed stemmer det harmoniske og afdæmpede i de fleste af I. salmer og åndelige sange, ligesom hos Gr., det gærende og voldsomme. Men dertil svarer det også, at medens barnet og den gamle finder sig mest tiltalt af Ingemanns sange, og især af morgen- og aftensange, så give derimod Grundtvigs salmer og åndelige sange ganske særlig genklang i deres sind, som leve i

kampens tidsalder, hvad enten de som unge nys ere trådte ind i den åndelige strid mellem godt og ondt, lys og mørke, sandhed og løgn, eller de i en modnere alder leve under daglige erfaringer af sejr og nederlag under korset. Sådanne trænge mere til Grundtvigs lurtone end til Ingemanns harmoniske melodier, hvori det poetiske ofte vil synes dem at overskygge det kristelige. Men ligesom mange børn har modtaget sine første kristelige indtryk gennem I.s morgen- og aftensange, således vil mange gamle atter glædes ved det milde, poetisk skønne i hans åndelige sange, opfatte den kristelige alvor, de i sandhed rumme såvel som Gr.s, og i deres eget hjærte sige ja til de evighedslængsler, som ud af Ingemanns bryst gennem disse sange stige op mod himlen, som røgen fra Abels offer.

V.

Ingemanns digterstilling og digterværd.

Det har i det foregående på alle hovedpunkter vist sig, at det ejendommelige i Ingemanns digtervirksomhed udspringer af hans følelse. Der står nu tilbage déls nøjere at bestemme den menneskelige følelses begreb og alméngyldige udvikling, déls at eftervise, hvor nøje Ingemanns digterudvikling svarer hertil, og endelig at samle udbyttet af den hele undersøgelse med hensyn til hans digterstilling og digterværd.

Medens den almindelige inddeling af sjælelivets ævner eller virksomhedsarter holder sig til tredelingen: erkendelse, følelse og vilje, gås der i hele denne fremstilling ud fra en firdeling: fantasi, følelse, tanke og vilje. Ved fantasi forstås, hvad der almindelig indesluttet under „forestillingsævne“ og „indbildningskraft“, og den omfatter da den sjælevirksomhed, der har at gøre med billeder, déls med at modtage, déls med at omdanne og skabe dem. Ved følelsen forstås den sjælelige modtagelsesævne eller

den virksomhed, der ytrer sig som lyst eller ulyst, varme eller kulde, overfor livets forskellige forhold og tilstande. Ved tanken forstås den sjæleævne eller virksomhed, hvorved det udenfor eller indenfor oplevede undersøges, belyses og forklares, så at en indsigt tilstræbes eller vindes; den virker gennem overvejelser og slutninger. Ved viljen endelig forstås den hele uadgående virksomhed, som fra attrå gennem beslutning udvikler sig til handling. Uden at der her kan gås ind på en udførlig redegørelse for denne firdelings ret og hensigtsmæssighed, skal blot bemærkes, at den er foretrukket for den almindelige tredeling, dels fordi den livsytring, der på umiddelbar måde gør sig gældende både i fantasi og følelse og danner underlaget for bæggens videre udvikling, klarere kommer til sin ret derved, at disse virksomhedsområder stilles som selvstændige overfor de middelbart fremtrædende virksomhedsområder i tanken og viljen, dels fordi det énsartede og uénsartede på en klarere måde samles og skilles, idet forestillinger ligesålidt kan siges at være en, om end og kun delvis, erkendelse, som attråen kan siges at være en følelse.

Men hvad enten man vælger den ene eller den anden inddeling, hvad enten man lægger forestillings- og indbildningskraftens virksomhed ind under erkendelseslivet eller ej, vil man kunne bestemme følelsens begreb, som det ovenfor er gjort, og forsåvidt har hin valgte firdeling ikke nogen direkte indflydelse på den følgende fremstilling. Og ved alle inddelinger af denne art er det af vigtighed at fastholde og indskærpe, at ingen af disse virksomheder i virkeligheden kan skilles fra nogen af de andre, at man som følge heraf ikke

kan påvise nogen udelukkende fantasivirksomhed, hvor alle de andre ævner ere uvirksomme, eller en følelsesvirksomhed, hvori fantasi, tanke og vilje ere udelukkede osv. Alle virksomheder ere samtidige, og der er kun tale om et mere eller et mindre for hver af dem i hvert givet øjeblik, der er kun tale om en overvægt af en af dem til visse tider, under særegne forhold eller hos bestemte personer. Den hele adskillelse imellem disse ævner eller virksomheder har derfor kun betydning for tanken, for den klarede redegørelse, men her er den også nødvendig, for at ikke alt skal løbe sammen i ét.

Når følelsen nu bestemmes som den sjælelige modtagelsesævne eller virksomhed, der ytrer sig som lyst eller ulyst overfor livets forskellige forhold og tilstande, da ligger heri straks noget særlig indadvendt. Medens fantasien og tanken hver på sin måde giver sig genstanden i vold, hin for at vinde beskuelsen deraf, denne for at nå indsigten deri, så er følelsen særlig optaget, ikke egentlig af genstanden selv, men af det indtryk, den gör på mennesket, den bevægelse, hvori dette derved sættes. Når jeg oplever noget, der vækker en følelse af lyst eller glæde i min sjæl, da véd jeg endnu intet andet derom end selve dette: glæden. Det er meget muligt, at en undersøgelse eller endogså blot en gentagelse vil avle en indsigt i selve oplevelsens natur, som aldeles forandrer hin oprindelige, umiddelbare følelse. Forsåvidt dette skér, vil denne være bleven lutret og herefter være istand til at gøre sig gældende som sådan; men lutringen foregår ved en overvejelse, altså en tankevirksomhed; i og for sig selv er følelsen ude af stand til at meddele andet om, hvad

der har sat den i bevægelse, end at det medførte lyst eller ulyst. Denne følelsens indadvendte natur, der er den nærmest liggende, fører nu imidlertid med sig en tilbøjelighed, som under en fortsat énsidig udvikling kan blive til en sjælelig sygdom. Det er tilbøjeligheden til at modtage alle eller dog de talrigste indtryk af livet gennem denne følelse af lyst eller ulyst; at udelukke, afvise eller delvis hindre en lutring eller prøvelse af den og at behage sig selv under disse ensartede bevægelser.

Ja, selv hvor en delvis prøvelse er foregået af de følelsesindtryk, mennesket har modtaget, og hvor denne prøvelse har ført til, at man med en god samvittighed og med rette giver efter for disse indtryk som for noget godt, selv dér kan ved en fortsat uhindret følelsesbevægelse hin kælen for den énsartede sjælestemning komme frem.

Den sjælesygdom, som derved opelskes: følesygen (sentimentaliteten), fremkaldes ved en overdreven sliden på en enkelt af sjælens modtagelsesævner eller virksomhedsområder og er aldeles parallel med tilsvarende sygdomme i fantasien (fantasteriet) og i tanken (kritiksyge), hvor disse énsidig og overvejende få lov at råde.

Men på den anden side: kan følelsen end intet meddele om selve den genstands natur, som sætter den i bevægelse, så kan det bevidste menneske dog sige såmeget, at der er noget, som bevæger, hvad det så end er, og i samme grad som indtrykket er stærkt, kan følelsen give efter derfor som for en magt. Denne magt er følelsen så langt fra at ville fornægte, at den tværtimod er tilbøjelig til at give sig den i vold.

Denne fjærnere liggende tilbøjelighed gemmer spiren i sig til en modsat, og dog med den foran nævnte beslægtet, sjælelig sygdom: den at give sig dunkle, men stærke magter i vold, at lade sig overvælde af dem blot i kraft af den umiddelbare indflydelse, de øve på sjælen. Man kan kalde denne sygdom stemningssyge, idet den især viser sig i en for mennesket selv uforklarlig veksling af stemninger i kraft af følelsesindtryk, hvorved det bliver en bold for indflydelse udenfra, det véd ikke selv hvorfra. Man bliver bedrøvet eller glad, angst eller rolig, ligesom det bliver regn eller solskin. I en sådan tilstand kan mennesket finde behag, selv hvor den viser sig som ulyst. Hermed står i forbindelse den forkærlighed for det grufulde, det hemmelighedsfulde og uforklarlige, som kan tage magten i et menneskesind og beherske alle de andre ævner eller virksomheder; selve blandingen af lyst og ulyst er her det tiltrækkende.

Mellem disse dobbelte skær må der sejles, når følelsen skal udvikles sundt, og det kan kun ské ved en vekselvirkning med såvel fantasi som tanke under erfaringerne i den udvortes, virkelige verden. Ti både det absolut indadventte i følelsens natur og dens drift til at give sig ubestemte udenfra virkende magter i vold kan kun hæmmes ved bestemte kendsgerninger, der kræve såvel iagttagelse som overvejelse.

Her bliver det nu særlig fantasiens sag at udvide området for det, der sætter følelsen i bevægelse, medens det er særlig tankens opgave at klare grænserne mellem de forskellige områder og i henhold hertil at hævde de forskellige følelser deres indbyrdes ret.

Hvad den første af disse opgaver angår, da er det af den største vigtighed både for følelsens sundhed og dens fylde, at området efterhånden udvides fra først at indeslutte hjemmet og den omgivende natur til senere at omfatte fædreland og folk, Guds rige og den hele menneskehed, digtningens, kunstens og videnskabens verden, at følelsen kan modtage sine indtryk fra alle disse forskellige sider. Dette kan nemlig kun ské derved, at både fantasi og tanke sættes i arbejde, særlig den første, og herved modvirkes den ensidige beslaglæggelse af følelsen, og på samme tid uddybes mennesket til, at noget kan ligge det på hjerte, være det magtpåliggende, for dettes egen skyld, ikke blot fordi det skaffer lyst eller ulyst tilveje. Ja, denne uddybede følelse for det almene, for sandheden og skønheden kan endogså være så stærkt beslaglagt, at det indadvendte i følelsens natur midlertidig lammes, og mennesket ganske glemmer hensynet til sig selv og blot optages af at give sig hen. At dette imidlertid ikke er en afvej, men en naturlig og frugtbar udviklingsvej, er indlysende deraf, at mennesket derfra vender tilbage med et ædlere og rigere indtryk af livet, fyldt med en mere omfattende medfølelse og modfølelse (sympati og antipati), optaget som led i en større kæde end før og derfor sikrere grundfæstet i sit eget personlige liv. Den sikre følelse heraf er vidnesbyrdet om sundheden i udviklingen; selvhensynet hverken forsvinder eller får overtaget, men vender bestandig tilbage i en dybere og alvorligere skikkelse.

Hvad den anden opgave angår, da er det særlig tankens sag at klare forholdet mellem de forskellige

områder i livet og den forskellige ret, med hvilken de gör krav på menneskets følelse. Ti ligesåvist som det umiddelbart kan fornemmes, at kærlighed til forældre, søskende og barndomshjem har sin ret uden at skulle træde hindrende i vejen for kærligheden til hustru eller mand, ven eller veninde; og ligesåvist som det umiddelbart kan føles, at kærligheden til folk og land har sin ret overfor på den ene side kærligheden til Gud, på den anden til alle mennesker; ligesåvist vil der under de uundgåelige grænsesammenstød mellem alle disse følelsesområder trænges til en gennem overvejelser klaret indsigt, for at ikke selve følelsen skal forvirres og forfalskes. Under en sådan overvejelse side om side med livserfaringen, kan følelsen udvikles til en række af følelser, uden at dog derved nogen enkelt af dem svækkes eller overmættes, og uden at selve grundfølelsen lider noget tab i livskraft; tværtimod vil dens kraft tiltage samtidig med, at bevidstheden om de enkelte følelsers ret og indbyrdes forhold klares. Fantasi og tanke medvirke derved i forening til, at følelserne kunne forgrene sig, og at denne forgrening kan foregå på en harmonisk måde.

Men under bægge opgavers løsning kan uregelmæssigheder eller misligheder vise sig. På den ene side kan nemlig fantasien gribes så stærkt af, hvad der opleves på et enkelt livs område, f. e. enten det religiøse eller det fædrelandske, at forgreningen foregår på en uligelig måde; en enkelt gren kan her skyde frem på de andres bekostning og ved sin stærke vækst hindre de andre følelser i at komme frem. På den anden side kan, selv om en ligelig fordelig er begyndt, en urigtig overvejelse hæmme én eller flere af

følelsens grene for énsidig at lade luft og lys tilstrømme en udkåret gren; dette vil f. e. ské, når en énsidig videnskabelig interesse gör sig gældende således, at en lykkelig begyndt religiøs eller fædrelandsk udvikling afbrydes. I bægge tilfælde vil mislighederne i udviklingen kunne virke tilbage på hovedstammens liv, så at endog livskraften i denne udsættes for at sygne hen.

Men i samme grad som både hin vekselvirkning mellem de forskellige sjælevirksomheder fremmes og den deraf udspringende vækst og forgrening af følelsen foregår harmonisk, i samme grad vil livet blive personligere og dybere. Dette udtrykke vi ved at sige, at hjærtet kommer til sin ret i vort liv. Ti ved hjærtet forstå vi den livsvirksomhed, der på én gang samler udbyttet af alle de forskellige påvirkninger, indtryk og erfaringer, som livet medfører, så at de bliver vor personlige ejendom, og samtidig giver det første stød til al attrå, beslutning og handling, : til viljesudviklingen. Hjærtet er på éngang det sted — forsåvidt her kan være tale om noget sted — hvor de åndelige livskræfter henhøre det destillerede udbytte af deres hele sammenslyngede virksomhed, og til samme tid er det arnestedet for den ild, der brænder i enhver dyb, personlig handling. Når vi ovenfor (III slutning) have sagt, at gennem følelsens dyb findes den mest direkte tilgang til det menneskelige hjærte, da vil betydningen heraf nu være klar. Ti på følelsen beror det nærmest, hvormeget der af alt, hvad mennesket oplever, forestiller sig eller tænker, i sandhed skal blive dets personlige ejendom; hvad der skal gå over i vort blod for derigennem at blive kød af vort

kød og bæn af vore bæn, må, for at dette kan ské, fylde vor følelse først, varme den og under prøvelse lutres i den.

Når dette er skét, da kan en handling, som vi i sandhed personlig kan stå ved og svare for, udspringe fra hjertet. Men uden følelsen som mellemlid vil mennesket ikke kunne undgå at forvildes enten på fantasiens eller tankens hjærteløse afveje. Skal mennesket værnes imod at rives hen af de vekslende billeder, hvormed fantasien kan fyldes, eller imod at lade sig begrave i tankens bjærgværksgrube, hvor det kunstige lys så let vænner øjet af med at kunne tåle solens skin; skal mennesket værnes imod déls sværmeriets, fantasteriets fare, déls imod grubleriets nagende sot, da må det ské gennem dyb og alvorlig udvikling af den følelse, som ligger det personlige liv nærmest, fordi den først og sidst spørger om, hvad der tilfredsstillende mig, fylder og varmer mit sind. Hvor uroligt og ufrugtbart kan dog ikke selv det mest strålende fantasiliv være, hvor det fremherskende er de levende forestillinger og de fagre syner, hvori der leves. Og hvor koldt er dog i grunden grubleriets tankeliv, om det end føres nok så redeligt og ærligt! Men i et liv, hvor følelsen kommer til sin ret, dér er det den hjemlige arne, hvorom alle oplevelser samle sig for at undersøges ved dens fredelige skin, og det er dens varme, der daglig fornyr livskræfterne. Eller med andre ord: som det i samfundslivet, det snævrere eller videre, er sammenholdet, kærligheden, hvorpå livets lykke hviler og hvorfra al kraft udgår; så er det også i det enkelte menneskes personlige liv varmen, kærligheden, hvorpå alt i grunden beror. Men med hjertet

elsker vi, og uden følelsens bevægede liv i lyst og ulyst, i varme og kulde, kan hjertet ikke nås. Det er netop den prøvede, rensede og udviklede følelse, som rækker hjertet, hvad det trænger til som næringsstof for sit liv, og i kraft deraf er det, at hjertet kan virke tilbage på alle de andre sjæleævnere, varmende og oplivende, både på fantasi, tanke og vilje.

Hvad her er sagt om følelselivets centrale betydning for menneskelivet i det hele, finder sin særlige anvendelse på de mennesker, hos hvem følelsen står i forgrunden, og som vi kalde følelsesmennesker. Trods alle de mangler, som klæbe ved dem, og trods alle de farer under udviklingen, som de ere udsatte for, så øje de dog betingelserne for at kunne leve et dybere, rigere og personligere liv end både fantasi- og forstands- eller tankemenneskene. Om det skér, beror, som ovenfor vist, fremfor alt på, om fantasi- og tankevirksomheden på tilstrækkelig harmonisk måde træder hjælpende og støttende til under erfaringerne i den virkelige verden; men skér det, da er følelsesmenneskene mindst udsatte for at forvildes på de hjærteløse veje. Udhules og besmittes et sådant menneskes følelse, da er han hjælpeløser end alle andre.

Ingemann var et følelsesmenneske, og når vi nu sér tilbage på hans digterliv i dets udvikling og sammenholder det med, hvad her er fremstillet om følelselivet, da vil det vise sig klart, hvor nøje denne hans digterbanes hovedpunkter svare til følelselivets væsentligste udviklingstrin, og hvorledes netop de for hvert af disse ejendommelige fristelser og skrøbeligheder også har givet sig tilkende i hans forfattervirksomhed. Hvad der ligger forud for hans frem-

træden som digter, har vi her lige så lidt med at gøre, som vi i den foregående fremstilling af følelselivets udvikling har haft for øje den successive adskillelse af de forskellige sjælevirksomheder fra barndommens begyndelse gennem den første ungdomstid. Det er det udvoksede menneskes sjælelige liv, som vi har betragtet med øjet rettet på følelsessiden deraf, og det er den udvoksede Ingemann, hvis digterudvikling vi her endnu til slutning skal kaste et sammenfattende blik tilbage på.

Allerede i den første digtsamling 1811, hvormed han fremtrådte, viser det sig, at det indadvendte, som er følelsens nærmest liggende kendemærke, er hans element. Det er ikke begivenheder, erfaringer og personer, som han synger om, det er stemninger, anelser, længsler og håb, som de røre sig i broget blanding i et menneskebryst, fra hvilke de bløde, dæmpede, vmodige vers bringe bud. Det er endogså som oftest vanskeligt at få fat på omridsene af det, der har sat digteren i disse forskellige stemninger af lyst eller ulyst, glæde eller smerte. Hvad der ligger udenfor ham, er nærmest at ligne ved skygebilleder, medens hans egne følelser i mildt og temmelig ensformigt tonefald overalt klinge en imøde. Imellem mindernes fjærne, bagved liggende drømmeland og længslernes altid vigende ø forude gynger hans sangerbåd på bølgen (sé digtet „De tvende kyster“), og først på evighedens fjærne kyst håber han at få fast land under sin fod. Det er I.s bevægede, bestandig vekslende følelse, som her kommer til orde, og det er om denne, det forhen nævnte digt „De to ånder“ 1813 taler, når det skildrer de to modsatte stemninger, som beherskede

hans sind. og som dér fandt sit udtryk i nattergalens triller, dér i natuglens skrig. Blot er der her den forskel fra det foregående digt, at nu er denne følelse ikke længer hvileløs i denne verden; i Guds rige har den her fundet et fredens hjem, hvortil den kan søge hen, uagtet den fremdeles er og må være vekslende overfor dette livs erfaringer.

Og det var denne i en åndelig verden hjemmehørende følelse, der gav al Ingemanns digtning i hin tid, både den dramatiske og den episk-lyriske, sin betydning og sin skønhed. Hvad de dramatiske digte angår, da lå deres styrke, som vi have påpeget det ovenfor, hverken i karaktertegningen eller i begivenhedernes slyngning, men udelukkende i det milde og ædle, eller i det voldsomme og dæmoniske sjæleliv, hvori de åbnede indblik, og overfor hvilket man gribes af den stærke sympati eller antipati hos Ingemann selv; det er herpå eftertrykket hviler; personer og begivenheder ere kun spejlbilleder heraf. Hvad de episk-lyriske digte angår, og navnlig „De sorte riddere“ som det største og mærkeligste, da er det allerede ovenfor påvist, at det heller ikke dér er personerne og begivenhederne, som fængsle læseren, men alle de stemninger, som digteren dér i billeder, dér i overvejelser udtaler, og at kun gennem en tilegnelse deraf får hine nogen værdi for en. Men det er det samme som at sige, at digtets liv stammer fra den af idélivets verden varmede og levendegjorte følelse, som har rådet i digteren. Hvad der nåede hans fintfølelse sjæl som noget ædelt, kærligt eller godt, det kunde han prise, og det fik skikkelse i hans fantasi som gode, kærlige og ædle mennesker eller som venlige

féer og barmhjærtige ånder; men hvad der vakte hans uvilje og afsky, det tog skikkelse som onde, djævelske mennesker eller som dæmoner; og disse modsatte følelser må læseren opfatte og helst dele, hvis ikke hele digtet skal være værdiløst i hans øjne. Kortsagt det lyriske udspringer ikke her af det episke, men det episke danner sig som skallen omkring det lyriske som kærnen. Det episke er i denne Ingemanns første tid fremherskende æventyrfortællinger, og selv om nu et ældre æventyr har sat digterens følelse i bevægelse, så er det dog ud fra denne, at hele fortællingen danner sig.

Er dette nu rigtigt, da vil det langt fra at forbavse tvertimod vise sig såre naturligt, at skrøbelighederne ved denne digtning af Ingemann fra hin tid ere på den ene side følesygen, på den anden hin stemnings-syge, som ovenfor er karakteriseret. Når han, som han selv siger („Tilbageblik“ s. 25) i anledning af „De sorte riddere“. „lod følelsens sluser stå åbne“, medens han „lod ideen og fantasien råde frit“, da følger det af sig selv, at han måtte tabe magten over sig selv, og at dette måtte kendes dels som en åndelig nervøsitet overfor alt, hvad der kan virke på sjælen til ulyst eller lyst, og en dermed sammenhængende dvælen i sådanne tilstande, dels som en afmægtig selvhengivelse overfor livets magter, der som vældige fosser uhindret strømede ind over hans sjæl. Ingemann har selv senere erkendt det sygelige deri og påvist sammenhængen mellem denne sygelige tilstand og den nervefeber, der anfaldt ham under udarbejdelsen af „De sorte riddere“ og nær havde endt hans liv. Når han i denne anledning skriver („Tilbageblik“ s. 26): „Efter

den lykkelig overstandne krisis rejste jeg mig som til et nyt og kraftigere liv og vandt en stedse voksende både legemlig og åndelig sundhed. Om den første har ingen tvivlet, som siden har set mig; den sidste have mine åndelige modstandere, uagtet alle vidnesbyrd, aldrig ret villet erkende“; — da har både han selv og hans modstandere hver for sig nogen ret. Ti at hin sygelighed ikke tilsidst fik magten over ham, er ligeså sikkert og bekræftet af hele hans følgende digtervirksomhed, som at han aldrig ganske forvandt følgerne hverken af følesygen eller af stemningssygen. Medens den første råder stærkt i „Varners sommervandring“, og både den og stemningssygen ere stærkt kendelige i „De sorte riddere“ og i „Rejnald underbarnet“ såvelsom i næsten hele hans dramatiske digtning tiltrods for alle de skönheder, som den indeholder, så bleve de derimod nok hæmmede og modvirkede, da I. tog fat på sin historiske digtning, men hélt forsvandt de dog ikke nogensinde; både i drost Peders' og drost Åges, i jomfru Inges og prins Ottos skikkelser kommer det følesyge frem, og gennem en stor dél af den lyriske digtning lige til „Stjernebilledernes symbolik“ og „Tankebreve fra en afdød“ går der den stemningssyge forkærlighed for det hemmelighedsfulde, uforklarlige eller grufulde under alle skikkelser. Den lammelse af tanken og dens klare udtryk i sproget, som derved indtræder, har til sine tider gennem hele Ingemanns liv været ledsaget af en behagelig stemning i hans sind, hvori han da følte sig oplagt til digtning, og så kæmpede han med sproget for at få det til at udtrykke det uforklarlige bag hine stemninger. At det ikke lykkes ham, føler læseren. Også

i en stor del af „Æventyr og fortællinger“ findes dette velbehag ved det hemmelighedsfulde, som om dette i sig selv indesluttede eller åbnede indblik i den åndelige verden (sé f. eks. „Sfinksen“), uagtet dette jo ingenlunde er tilfældet. Selv i en nutidsfortælling, som „Den stumme frøken“, kommer det dæmoniske med dets gru frem (hos faderen) på en måde, som mere minder om æventyret end om det virkelige liv, mere har sit udgangspunkt i Ingemanns indre end i det ydre livs naturlige forhold, uagtet meningen jo netop er at skildre en nutidsskikkelse i tidsrummet 1848–50. Den omtalte skikkelse er selv en stemningssyg, men under den skildrede form fremtræder ikke denne sygdom i det 19de århundrede; at denne form er valgt i disse omgivelser, vidner netop om en tilsvarende lyde hos digteren selv. Det er sådanne skrøbeligheder, som „modstanderne“ have fæstet deres øjne på, og som har givet dem afsmag for den hele digtning; de anså ham for uheldbredelig.

Ikke desto mindre er det kendeligt, at Ingemanns følelse har udviklet sig sundere og sandere især efter hans udenlandsrejse. Den virkelige verden, han her lærte at kende, tilførte hans fantasi et langt rigere stof, end han før havde kendt, udvidede hans synskreds og befrugtede derigennem hans følelse, så den åbnede sig for menneskelivet i dets virkelige skikkelse på jorden; og på samme tid modnedes hans tanke til at efterlede og finde grænserne mellem åndslivets forskellige områder. Det første viser sig især i hans historiske romaner, det andet kommer vel også frem i disse, men åbenbarer sig især i den sondring, som nu klarere indtræder, mellem det religiøse digt og

den kristelige salme på den ene side, og den historiske digtning samt den almindelige lyriske digtning på den anden side. Han bliver nu istand til at begrænse sig på hvert område for sig, uden at det ene løber over i det andet; menneskets timelige og evige livsopgaver få hver deres plads og deres tilsvarende behandling, og netop under denne sondring uddybes både Ingemanns religiøse følelse og samtidig hans fædrelandsfølelse og i det hele følelsen for menneskelivet her i verden. Derved, at disse forskellige områders ret kommer klarere til anerkendelse, at de talrige berøringspunkter imellem dem træder tydeligere frem, kommer også grundfølelsen, hvorpå alle hine ere grene, frem i en dybere og personligere skikkelse. Den grundfæstelse af personligheden, som herved fremmes, viser sig hos Ingemann ikke blot deri, at han nu føler sig på sin rette hylde, men også deri, at han slipper sit naturlige lune løs og lader det dæls boltre sig frit endogså til sine tider på en overgiven måde (som i „Kristen Bloks ungdomstreger“), dæls træde polemisk frem overfor sine modstandere navnlig Peder Hjort og Molbech (i „Huldregaverne“ og efterspillet dertil). Har det hidindtil navnlig været den alménmenneskelige følelse for alt ædelt og godt, som har ført ordet i hans digtning, så uddybes og personliggøres den nu til at træde frem som en særlig dansk følelse (eller som Grundtvig i „Kirkespejlet“ s. 378 udtrykker det: „Grundtonen hos I. var så udelukkende ødansk“), kendelig både på sin alvor og på det jævne lune, som så nøje hører sammen dermed; selv den polemiske side deraf er jo ingenlunde fremmed for den danske natur, hvad navnlig vore ordsprog afgive tilstrækkelige

vidnesbyrd om. Den almindelig folkelige anerkendelse, som de historiske romaner har fundet, hænger vistnok for en del også sammen med det forfriskende, i folkenaturen rodfæstede, lune, som de hélt igennem ere prægede af.

Følelsens forgrening, bevidstheden derom og den dermed sammenhængende udvikling af personligheden fører det naturlig med sig, at Ingemanns skildringer af personer og forhold bliver både klarere og retfærdigere. Der kan her særlig henvises til begyndelsen af 2den del af „Prins Otto af Danmark“: skildringen af, hvad der gik nærmest forud for dåden i Randers 1340. Tegningen af Niels Ebbesens karakter overfor biskop Svends og ridder Bugges på Hald såvelsom af Svend Trøst har en sjælden klarhed og dybde og vidner om en retfærdig og sand følelse for de forekkelige standpunkters relative ret og gyldighed. Han bevæger sig nu ikke alene på mange områder, men på ethvert af dem er han sig bevidst den forskel i tonen, som svarer hertil. Det kan med ingensomhelst ret siges, at hans synskreds er snæver, eller at hans harpe er forsynet med få strænge; herimod vidner både det forskelligartede i hans digtnings indhold og form og de mangfoldige udtalelser i fortalerne, levnedsbogen, tilbageblikket og hans talrige breve om alt, hvad der bevægede ham og vakte hans overvejelse. Selv når han på et enkelt område (det dramatiske) begrænsede sig og næsten holdt sig borte derfra, vidner dette netop om den klarhed over sine egne grænser, som nu udvikledes i hans følelse.

Spørges der derimod om harmonien i hans åndelige

udvikling, om, hvorvidt alle de forskellige sider af livet kommer til deres ligelige eller forholdsvise ret, da kan der ikke svares derpå med et klart og ubetinget ja. Jeg sigter herved ikke til, at den religiøse side af følelseslivet bestandig indtog den første plads hos ham, og at det derfor samlede i sig strålerne fra alt andet liv, hvori han tog levende del. Det er vistnok så, og det kunde derfor ved hans bære med sandhed siges af P. C. Kierkegård (Barfod: Ingemanns jordefærd s. 16 og 19): „Han kunde næsten ikke fortælle et æventyr, uden at det tydede hen til forløsningens hemmelighed, og kunde ikke digte en sang, uden at der tonede noget i den til den énbårnes ære. Denne begyndelse blev han tro til enden. Derfor var han ofte ringe agtet og skarpt bedømt af dem, der mente at sidde på dommersædet, tidligen ænset af og glædende de stille i landet.“ Men hvis nogen deraf vilde slutte, at det religiøse liv i ham tog kraften og sundheden af hans øvrige følelses liv, så vidner derimod den levende sans for folks og fædrelands skæbne, for kunst og videnskab, som fulgte ham til det sidste og gav sig mange vidnesbyrd i hans forfattervirksomhed. Men jeg sigter herved til, at han stadig bar på en uvilje mod tanken eller forstanden, at denne trods den ofte skarpe kritik, som han øvede på forhold og tilstande udenom, og hvorom „Tilbageblikket“ giver mange vidnesbyrd, dog blev stifbarnet i hans liv. I hans digtning viser dette sig især, hvor han som i „Skyhimlen“ eller i „Stjærnebilledernes symbolik“ indlader sig med naturiagttagelserne; men i det hele er han i en polemisk stilling til den prosaiske forstands overvejelser og indvendinger, er ofte oplagt til at trodse

dem og udæske dem og har den største vanskelighed ved at indrømme dem deres ret selv på områder, hvor de udelukkende må gøre sig gældende. Som en af dem, der havde rejst sig mod „fornuftens“ altrådende magt og myndighed i den rationalistiske tid, var det ganske naturligt, at han med sin romantiske livsanskuelse blev sat ud af stand til her at gøre ret og skel. Så skete det da også, at hans følelse i pagt med den løsslupne fantasi tog magten fra ham, og ligesom det er kendeligt i de ovennævnte poetiske fremstillinger, således træder det klart frem, hvor han i sine senere år vil følge sin ungdoms kærlighed og give sig æventyret i vold. „De fire rubiner“ og „Guldæblet“ afgive tilstrækkelige eksempler herpå; man savner netop i dem tøjlerne, som forstanden, den ledende tanke, skulde have lagt på følelsens dunkle anelser og fantasiens vildsomme billeder. Den her angivne disharmoni stammer ikke fra, at det religiøse liv i Ingemann blev midtpunktet for al hans stræben og digten; men den stammer fra hele den romantiske åndsretning, som med kraft rejste sig mod tankens enevælde, og som nu hos ham drev følelse og fantasi til at gøre sig gældende ved overgreb på tankens områder og til at forsmå dens ledende virksomhed, hvor der trængtes til den. Selv om Ingemann aldrig var bleven en kristen, vilde den samme bevægelse være foregået i ham alligevel, og den ytrer sig derfor overalt, også udenfor det religiøse. Det er en mangel ved selve følelsens udvikling, så sandt som denne også har med tankelivet at gøre og både kan og skal være tilgængelig for lyst og glæde ved dets

klare, retmæssige udfoldelse, som for ulyst og sorg, hvor det forkludres og vantrives.

Når der tages forbehold overfor denne uregelmæssighed i Ingemanns udvikling, vilde det for øvrigt kunne siges, at hans følelsesudvikling blev sundere og dybere med årene, og vi udtrykke dette ved at sige, at hans følelse blev hjærteligere, alt som alle livets ideelle magter kom til at gøre sig gældende deri. Hans digtning bevæger sig gennemgående mest på områder, der kommer mennesket dybest ved, og de æmner, der fængsler ham, er virkelig en digtning værd. Han danner derfor en klar modsætning både til den æstetiske retning, der sætter de bedste kræfter ind på en smuk og tiltalende form for ubetydeligheder, og til den realistiske stræben efter skildringens udvortes og indvortes nøjagtighed, selv hvor denne anvendes på æmner, der mangle den ideelle ret til at blive skildret. Og han følte selv en levende uvilje overfor disse to retninger, hvilken følelse da også blev og bliver rigelig gengældt af disse retningers ordførere. Hvor Ingemanns digtning, tiltrods for alle de indvendinger, den må fremkalde, og som her ikke ere tilbageholdte, dog fremdrages og hævdes som en første rangs digtning i vort folk, der betyder det en indsigelse mod al æstetisk leg såvelsom mod den realistiske materialisme og et krav på alvor og skønhed i digtningens verden.

Ved disse ord: „en første rangs digtning“, må der imidlertid standses, for at der ikke skal havnes i en misforståelse, som Ingemann selv vilde være den første til at gøre indsigelse imod. Han har (i „Tilbageblik“ s. 30—31) skrevet: „Øhlenschläger have de fleste dog,

på Heiberg nær, af en vis pietet troet at burde skåne, som den ved lovlig anciennitet første i vor nye poetiske æra; men i smålig rangstrid om pladsen ved hans side have de som oftest forglemt, at litteraturens og poesiens fortryllede land er en åndelig fristat, som hverken véd af konger eller kronprinsere at sige, men hvor enhver genius kun kan være størst i sin egen individuelle verden, uden at han derved gør nogen anden rangen og værdigheden stridig i hans sfære. Men disse sfærens og verdeneres rang indbyrdes kan efter min mening ikke bestemmes af én eller ti, måske næppe af alle tidsalderes mening; for det højeste og frieste åndens blik er al målen af det umålelige dog en latterlighed, og alle bestræbelser for at få en åndelig rangforordning erkendt — barnagtige.“ Hvis det, som i hele denne undersøgelse har været opgaven, kunde føjes ind under en stræben efter at få en sådan åndelig rangforordning erkendt enten imellem Øhlenschläger, Ingemann og Grundtvig indbyrdes eller imellem disse og andre danske digtere, da vilde hentydning af I. også ramme os. Men det er jo slet ikke det, hvorom der her har været tale; der har ligesålidt været spørgsmål om, hvorvidt den romantiske digterverden, hvori Øhlenschläger bevægede sig, står tilbage for eller rager op over den, hvori Ingemann færdedes, som der har været spørgsmål om, hvorvidt den religiøse verden, som Grundtvigs salmer bringer bud fra, var højere eller lavere beliggende i sammenligning med Ingemanns åndelige bedehus. Der har ikke været forsøgt derpå, fordi det i sig selv ikke er gørligt; målestokken, som til en sådan højdemåling vilde være nødvendig, mangler; det vil være umuligt at fælde

nogen almengyldig dom på disse områder, kun et rént personligt enkeltmands-skön vilde kunne afgives. Det, der har været opgaven fra først til sidst, er, at vinde en indsigt i Ingemanns digterejendommelighed. Derfor er der begyndt med en udsigt over dennes udviklingshistorie, og dernæst ere Øhlenschläger, Walter Scott og Grundtvig dragne frem og brugte til at kaste lys over de enkelte hovedsider af Ingemanns digtning, den første med hensyn til den romantiske digtning, den anden overfor den historiske roman, den tredje angående salmedigtningen. Gennem den hele undersøgelse vandtes den indsigt, at følelsen danner kernen i Ingemanns ejendommelighed, og at efter denne sjæleævnes eller virksomheds udviklingslov former Ingemanns udviklingshistorie sig, ligesom de forskellige digtarter, hvormed han gav sig af, fik sit særegne præg derfra. En så klart betegnet digterbegavelse — ligeså klar på sin vis som Holbergs, den kritiske tankes, på sin vis — har sin retmæssige plads i og for sig selv uden alle sammenligninger og rangforordninger. Når her da er talt om en første rangs digtning, så er meningen den, at hin ejendommelige digterbegavelse også har fået et sprogligt udtryk, der svarer til det bedste af, hvad der i vor bogverden er fremkommet, at Ingemann har frembragt digterværker, der som hélhed, både med hensyn til indhold og form, kan stilles ved siden af det ypperste, som Øhlenschläger og Grundtvig har skrevet. Vi indlade os her ikke på at måle det umålelige eller på at opstille forholdsberegninger over uénsartede størrelser; men i henhold til hele den foregående undersøgelse og med öjet rettet på det aldeles utvivl-

somme udbytte deraf spørge vi til slutning: hvilke af Ingemanns digterværker har på den fuldkomneste måde afspejlet hans digtervæsen, og ere disse fuldgyldige udtryk derfor, ligeså fuldgyldige overfor hans begavelse, som „Aladdin“ og „Hakon jarl“ var det for Øhlenschlägers begavelse og „Optrin af Nordens kæmpeliv“, „Påskeliljen“, „Sværmeriet“ og Grundtvigs bedste salmer var det for hans digtergave?

Allerførst må da nævnes „Valdemar den store og hans mænd“; en sådan versificeret kongekrønike er ikke blot et nyt greb i vor bogverden, men den er fuld af levende skildringer, den er kraftig og udtryksfuld i sit sprog, og den hæver sig på sine steder, som i begyndelsen og i hele partiet om prins Buris og liden Kirstin til en skönhed, som er enestående på dansk. Linjer som disse („Valdemar den store“ s. 177, udgave 1844):

»Ak Buris!« — sukker den bange mø
 med kinder blege og våde. —
 »Lad för os bægge med ære dø!
 hvi vil I mig så forråde?
 Æren er skovens favreste træ,
 det lægge vi ikke øde!
 I verden er ikke ly eller læ,
 når skam gör kinderne røde.
 Flyr med dig jeg af bur med skam,
 min broder vorder mig evig gram;
 og skal jeg skjules i fremmed land,
 ret aldrig mere jeg glædes kan.«

eller som disse (smstds. s. 180):

»Ak, Buris! hvor er det gået til?
 Jeg må med angst, hvad ej jeg vil —
 ret som jeg satte min fod på spange,
 til dig jeg måtte i løvsal gange —

ak, ærligt gik det ej til forvist —
 du har mig lokket med argelist —
 du har forrådt liden Kirstins ære —
 hvor kan du det over dit hjerte bære?«

ere ikke blot i sig selv fuldendt skønne, men de minde i hele tonefaldet om de kæmpeviser, som Ingemann i det hele var så fortrolig med, og som hans bedste lyriske sange ofte fik deres præg af. Dette må på en måde også siges om de tvende digtninge, som vi dernæst ville nævne som ejendommelige og særlig skønne frembringelser: „Holger Danske“ og „Ahasverus“. Vistnok minder sprogtonen ikke ligefrem om kæmpevisen i sange som disse:

Holger ved mindernes kilde.*)

Hvor Oberon lever, hin hjærterigets drot,
 og Titania, synernes dronning,
 jeg mødtes på Morganas vidunderlige slot
 med Artur, hin herlige konning.

Vi dådskraften øved; vi red i mægtig dyst,
 hver dag vandt vi hæder og kranse.
 Hver nat der klinged harper i lunden med stor lyst;
 da så vi på alfernes danse.

Og dagene bortsvang sig med öjeblikkets flugt,
 og nætternes fryd havde vinger.
 Den hele verden ejer dog intet liv så smukt;
 men brat, som en sang, det bortklinger.

Århundreder bortfløj; jeg mærked ej dertil;
 da stod jeg en kvæld ved en kilde.
 Jeg lytted til vovernes underlige spil:
 de hvisked så venlige milde.

*) Samlede skrifter IV. 6 s. 281, udg. 1864.

Jeg böjed mit hoved; jeg aned dog et savn;
 — end bar jeg forglemmelsens krone;
 jeg husked end ikke mit gamle, danske navn —
 sært rørte mig bølgenes tone.

Det var mig, som de hvisked om, hvad jeg havde glemt.
 Min guldkrans var trillet i voven —
 brat vågned hvert minde, som var i sjælen gemt,
 om Danmark og Issefjordsskoven.

Jeg mindedes Karolus og ridderskabets flor,
 og alle de kære, som døde;
 jeg husked på mit navn, og min længsel blev stor,
 da klang det, som vindharper løde.

Jeg hørte Morgana; men ej jeg hende så —
 mig favned usynlige arme:
 »Nu tiden er kommen — tilbage skal du gå,
 hvor folkenes livsbølger larme.

Påny skal du vandre til mægtig idræt hen,
 dit folk skal genkende din stemme.
 Men glemmer det dig atter, jeg favner dig igen;
 hvor ånden har liv, har du hjemme.«

Forsvundet var slottet — som skyer fór det hen —
 og skibet sig vugged på sandet.
 Ud skød jeg min snekke; jeg sejled bort igen —
 jeg sejled mod fædrenelandet.

A hasverus. *)

Jeg så Jerusalem falde;
 i lænker mit folk jeg så.
 Hvor blev de sejrherre alle?
 Jeg så deres slægt forgå;
 men på deres grav end står den vandrende Jøde.

Hvert folk på jord skal forsvinde —
 udslettes skal deres spor;
 ej Abrahams slægt og minde
 forgår för himmel og jord:
 på verdens grav end står den evige Jøde.

*) Smstds. s. 44.

Jødegaden.*)

Mit folk til strædet drives — og ler;
 min sjæl udbryder i flamme:
 er der ingen ørkner i verden mer?
 skovæslet gör jer til skamme.

Skovæslet glad til sin ørken tyr,
 dér driverens råb forstummer;
 den vilde okse fra åget flyr,
 fri bjørn i bjærghulen brummer.

Det tamme kvæg går i stalden ind
 og æder i båsen sin føde;
 men fri flyver ørnen til fjældets tind,
 skal end han svælte tildøde.

Natten.**)

Jeg vil opsøge dig, du gamle nat!
 Jeg vil mig hvile i din mørkheds hule.
 Af gang min fod er træt; min sjæl er mat;
 dybt i dit skød jeg vil mit åsyn skjule.

For dig kun jeg oplade vil min mund;
 til dig kun vil min sjæl sin røst udsende:
 sig, nat! sig, drømmer du om morgenstund?
 sig, drømmer du om dage uden ende?

Forkynd — hvis lyd af røst din tavshed brød —
 bebud — hvis stemmer i din afgrund løde —
 hvormange dage slumre i dit skød?
 hvormange dages nætter skal du føde?

Svar! venter end århundreder på liv?
 skal end årtusinder af dem udvælde?
 Ak! først når Herren trættes ved sit: »Bliv!«
 skal dette hoved sig til hvile hælde.

*) Smstds. s. 46.

**) Smstd. s. 29.

Men digtarten er dog i grunden den samme: lyrisk-episk, og på adskillige steder, navnlig i „Holger Danske“, kommer også kæmpevisetonen frem. Ligesom middelalderens kæmpeviser udsprang af de oplevede begivenheder og, støttende sig til disse, udsang datidens stemninger derved, således ere disse to digtninge af Ingemann blevne til, hint ud af Danmarks historie, således som denne har samlet sig for Ingemann i „Krøniken om Holger Danske“, dette af Jødefolkets historie efter Jerusalems undergang, således som den har spejlet sig i sagnet om den evige Jøde. Her er det lyriske udsprunget af det episke og bæres idelig af dette, ikke omvendt som i „De sorte riddere“ og „Rejnald underbarnet“. Hvorvidt nu den ene eller den anden form for det lyrisk-episke tiltaler en mest, derom kan meningene være forskellige; men i og for sig selv kan hver af dem have sin ret, når den kun får sit fuldgyldige udtryk. Men ligesom dette nu er tilfældet med „Holger Danske“ og „Ahasverus“, således er det særlig lykkedes Ingemann i „Rejnald underbarnet“ at udsyngede det ædleste i middelalderens anelsesfulde længselsliv på et sprog, hvis bøjelighed og finhed på en sjælden måde svarer til den følelsens inderlighed, som råder i det hele digt.

Endelig er Ingemanns „Morgen- og Aftensange“ ubestridt af de skønneste, den danske salmedigtning ejer, og til dem slutter sig en række af salmer og religiøse sange af ubestrideligt og højt værd.

Selv om man da ofrer alle hans dramatiske arbejder og, på grund af digtartens mislighed, lader de historiske romaner i prosaform træde tilbage, vil dog en digter af Ingemanns betydning i henhold til de nævnte

hovedværker være berettiget til at beholde den hædersplads, hvorpå samtiden satte ham. Denne kan have fejlet i dommen over de enkelte værker, der udgik fra ham — det var jo især sørgespillene og romanerne, der vandt ham læseverdenen —; men i virkeligheden har følelsen for hans digterværd været rigtig, selv om en nøjere undersøgelse, som her, må søge den begrundet ad andre veje.

Bekjendtgjørelse.

Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet har under 12te April 1855 og 27de Juni 1878 bifaldet følgende Bestemmelser til Ordens Opretholdelse ved det offentlige Forsvar af Afhandlinger for Erhvervelsen af akademiske Grader, nemlig:

1. Forsvarshandlingen styres af Fakultetets Dekanus eller af en anden dertil af Fakultetet udnævnt Professor. Styreren giver Ordet og paaser, at Handlingen foregaar paa en værdig Maade; han kan paalægge en Opponent at ophøre, og i fornødent Fald afbryde Handlingen. Styreren deltager ikke selv i Disputationen. Foruden de officielle Opponenten ere de Medlemmer af Fakultetet, under hvis Videnskabs Fag Disputatsens Æmne hører, og som ej have lovligt Forfald, pligtige til at overvære Forsvarshandlingen.
2. Berettiget til at optræde som Opponenten ere ordentligvis kun akademiske Borgere, uden Hensyn til Livsstilling, samt Kandidaterne fra det polytekniske Institut og det forrige kirurgiske Akademi. Andre, som ønske at opponere, maa derom forud henvende sig til vedkommende Fakultet.
3. De som ville opponere, have at melde sig hos Fakultetets Dekanus inden Begyndelsen af Handlingen; dog kan Styreren ogsaa give Tilladelse under selve Handlingen, men uden at betage dem, som tidligere have meldt sig, Forretten.
4. Der tilstaaes ordentligvis hver af Opponenten ex officio $1\frac{1}{2}$ Time og hver Opponent ex auditorio $\frac{3}{4}$ Time, derunder indbefattet den Tid, Doktoranden behøver til at give Svar; dog kan Styreren, forsaa vidt som Antallet af de anmeldte Opponenten tillader det, tilstaa en længere Tid. Hele Handlingen maa ikke vare over 6 Timer.
5. Foranførte Bestemmelser skulle indtil videre trykte medfølge enhver Disputats.

Dette bekjendtgjøres herved til Efterretning for alle vedkommende.

Konsistorium, den 3die Juli 1878.

C. Holten.
(L.S.)

G. siger endvidere, at F. er "ødanst" medens man f. ex. kunde sige, at Polster var jydsk; det er også et interessant spørgsmål, der kunde være taget op til behandling.

N: indvirknes, at H. her har berørt et betydningfuldt punkt, og takkes for påmindelsen deraf.

Hoffding: så kommer vi til de psykologiske ikke betragninger (s. 168 ff.); ikke behagelige for en psykolog; der opstilles en firdeling; ist. f. den alm. firdeling, det er temmelig umuligt og ubrugeligt; senere kan synes det endog at blive til en Opdeling, idet hjertet kommer til (s. 175, 177) som det femte hjul på vognen.

(H. & N. veksler bemærkninger om, hvad der må forstås ved "hjertet", uden at komme til forståelse)

H: i mods. til N. må der hævdes, at følelsen ikke er alene indadvendt.

Opponent ex auditorio

Dr. Faludan: s. 1: Gleiberg, Haack, H. G. Andersen, Faludan-Müller og Hertze kan godt stilles v. siden af Jungmann. F. bør sammenlignes an. udlændets samtidige Glizter; man ligner f. ex. meget Larsson, J. opereres med

typer: st. f. m. virkelige menne-
sker (s. 16); det gjorde roman-
tikken i det hele; prof. har her
kun stillet J. sammen m. G. H.
sklærer. - I naturbetragtning ligner
er J. Tietke, hos begge tale dygt
og ting med. I det hele taget
kan ingen dansk romantisk digt
er skildres fuldt ud, uden at det
stilles sammen med udlandets
særlig Tysklands romantikere.

N. indrømmer, at en sammenblanding
m. udlandets digtere vilde have be-
tydning m. hans. til J.'s karakteri-
stik, men det var ikke: overens
stemmelse m. bogens plan; man
kunde næst til næst at se fle
J.: forhold til G. G., der over-
skyggede ham.

2 den opponens ex officio
Prof. Wimmer: henvendte sig, at den
æstetiske professorpost endnu var
ledig; han selv var ikke æstetiker
men filolog, han vilde derfor vende
sig først til bethersk: side 149
l. 5 f. m. står englens, J. har: jule
englene; s. 146 l. 16 f. o. står et
"der" for meget, hvilket gør det
"hele meningsløst", s. 37: efter

2 Doktordisputationen d. 29. 4. 1886

1ste opponent ex officio
Prof. Hoffding: beklagede, at den æsteti-
ske professorplads ikke var besat, især
da vi havde en så fremragende æste-
tiker i landet, Ingemann b'or saun-
menlynes m. sine modstandere: f. ex:
Goethe, Plenschlager, „den heibergske
kreds“ (som N. har behandlet meget uret-
ferdig), H. B. Brockel o. fl.; „I. stod“
meget fjærrt fra og fremmed for de
fåhale politiske ræveler her i landet
(se breve til fru Rosenstrøm 1870); I.'s poeti-
ske livssyn måtte være meget fint og
skønt, når det lod sig skæmmes tilbage
af den bevægelse; I. var meget ensidig,
det har forf. ikke tilstrækkelig klart
fremman (se breve til Grundtvig v. 96);
I.'s idealisme er så barsk, at den ingen
modstand taler, men betragtes en
læver kritikk som fremgæet af ondskab.

Nörrögård: vilde ikke stille I. op til sam-
menligning m. hans modstandere, da
det vilde være hans mål, at drage frem
til forhandling de to åndsbildninger
som brød sig mod hinanden, så vilde
bogen ikke komme til at handle om
I., hi denne bog meget lidt (kun
en gang) del i: denne Rangs. Heiberg
spøgte: „Julegæst og Nyårsbrev“ med
det allerhelligste, det var I. søgt
til at hæmmes over, og havde ret deri.

Fort. havde, istedet for at kritisere J.:s
ytringer, ofte netop sagt at skule
sine egne meninger, sagt at stille sig
objektivt over for ham, m. hens. t.
J.:s stilling til politikken var han
enig m. Hoffding.

Hoffding: N. sagde, at han ikke stode
indpore rangforordning blandt digtere,
men måtte indrømme, at han dog
havde indladt sig på en vurdering
en stor modig stue (samf. s. 189)

— Bokbrønden havde særlig betydet
J.: som følelsens digter, men det var
mange følelser, som J. ikke kendte
til f. ex. frihedsfølelsen, og selv
stændighedsfølelsen hos et folk,
var der ikke andre følelser end-
de, Ingemann havde haft og skil-
dret så det galt ud. — Men man
har en vis hjemlig følelse ved
at læse J.:, man føler, han er dansk.

— Den ærede professor har i sin af-
handling helt indladt at tage hensyn
til værker som "Landsbybørnene" og
"Den stumme Frøken", der dog ind-
tager en særegen stilling i J.:s pro-
duktion. Grundtøj siger, at J.:
særlig var i stand til at skildre
"det historiske idyl"; her er en hel
vidt af J.:s digtervirksomhed, som
N. har undladt at behandle.

skønt af stor betydning som danske
maler. — Hvad billedet angår,
så er det et godt motto til
bogen. Kendes forf. billedets
Historie?

N: havde fundet det i Jylland hos
en lærer, der havderevet det ud
af en bog og hæft det op på væg-
gen. Ved henvendelse til forfatteren
sagde jeg at vide, at det stam-
mer fra "Fogelmannsvej" udg. af
Schaldemose 1823, er taget efter
et maleri, som nu vist nok er
forsvundet, da billedet betalte
mig opbyr jeg det i bogen.

Wimmer: Billedet er opr. malet
af Krop (en ung sprog lærer)
malet, som imidlertid stole i
dovdeskab og elendighed i Rom
i året 1818, det har tilhørt
Frederik Ingemann, nu ved man ikke,
hvor det er, men må vel eksistere.
Det stod i "Rejselystre" derefter
i "Fogelmannsvej". Hvert år
sigt, men da han syntes det
var temmelig dårligt malet af
Krop (som ikke havde udlæg for
portretmalning), forskønnede
han det. H. S. Hansen har
nu aller forskønnede det en
del, så at det er blevet mere

idealt, men man kan være ist
på, at det ikke ligner mere.
(Findes også i: F. Hauens litteratur-
historie). Man burde hellere have
taget Freund og Thorvaldsens
buste fra Rom 1818 og afbildet
den i bogen, den vilde have haft
større interesse. — Men dette
billedet passer godt som motto til
bogen, hvor Ingenium også er
idealiseret for meget (behand-
let på ingenmansk). Han er
løftet op på så højt et stode,
at han ikke vil kunne holde
sig der. — — —

Nørregård, man vil ikke sikkert
at billedet opr. var dærligt,
og senere forskønnet.

linje o. f. n. skal stå: funckle!;
funckle. gives en noget anden
mening; det meningsforstyr-
rende komma efter l. 7 f. n. må
slettes. Forf. indlades indt. at
sige, hvor citaterne er taget fra
s. 38, s. 40, o. a. st.

Hvilke uretfærdige Kritikere sigt
er forf. til side 1?

Nørregård: den kritikk, jeg har ment, frem-
kom først i "Fædrelandet" (mår?),
dermed i Hr. Arntzens værk om
"Prægen og Cøhlen-schlager" og tidst
med hele Brandes's indflydelse
virket til at slå den opfattelse
fast

Winniger: m. hens. her til kunde man
især have ønsket citater. Det
stod ikke fast for hele "den danske
folkebevidsthed" (side 1), at J. stod
lige m. Grundtvig og Cøhlen-schlager;
det var kun for Heibergs figur
"publikum" (= Julespøg og Nylårs-
løjer), det var børn og barnlige sjæ-
le, blandt hvilke taleren også har
de været en gang, der havde ment
det, men blot er ikke den danske
folkebevidsthed, "et begreb, der
for resten er noget uklart, men
må vi jo også helt underkende
denne "bevidstheds" dom, h. m.

grounder is jo J. betydning ikke på hans tragedier eller romancer, men på hans digte.

N. resultatet af min afhandling er, ikke, at romancerne ingen betydning har for os, tvært imod de har stor betydning for os, og de se, men i må rette aestiske ~~ind~~ indvendinger imod dem; men disse romancer også Walter, Scott.

Wimmer: N. burde have samvænshillet J. m. mange andre digtere; N. betoner ikke Keibergs "Nabire", "Julepoem" og "Nyårslovs" især Plicher burde have været fremdrøjet. B's over sættelse af Osian (b. I 1807 b. II 1809) virkede stærkt på J. J. kan ikke stilles op som første rangs digter; som sådan kan i sin nævne Oehlenschläger, hele ordens digterkonge; Dette årh: sid siden af J. kan stilles mange mænd, foruden alle de nævnte, også en mand som Prez dahl, der er meget betydelig.

Digteren fra Torp ligner maleren fra Torp, Dalsgård, over hvis billeder der ofte er en tåge som over J.'s værker; men denne er heller ingen 1te rangs maler,

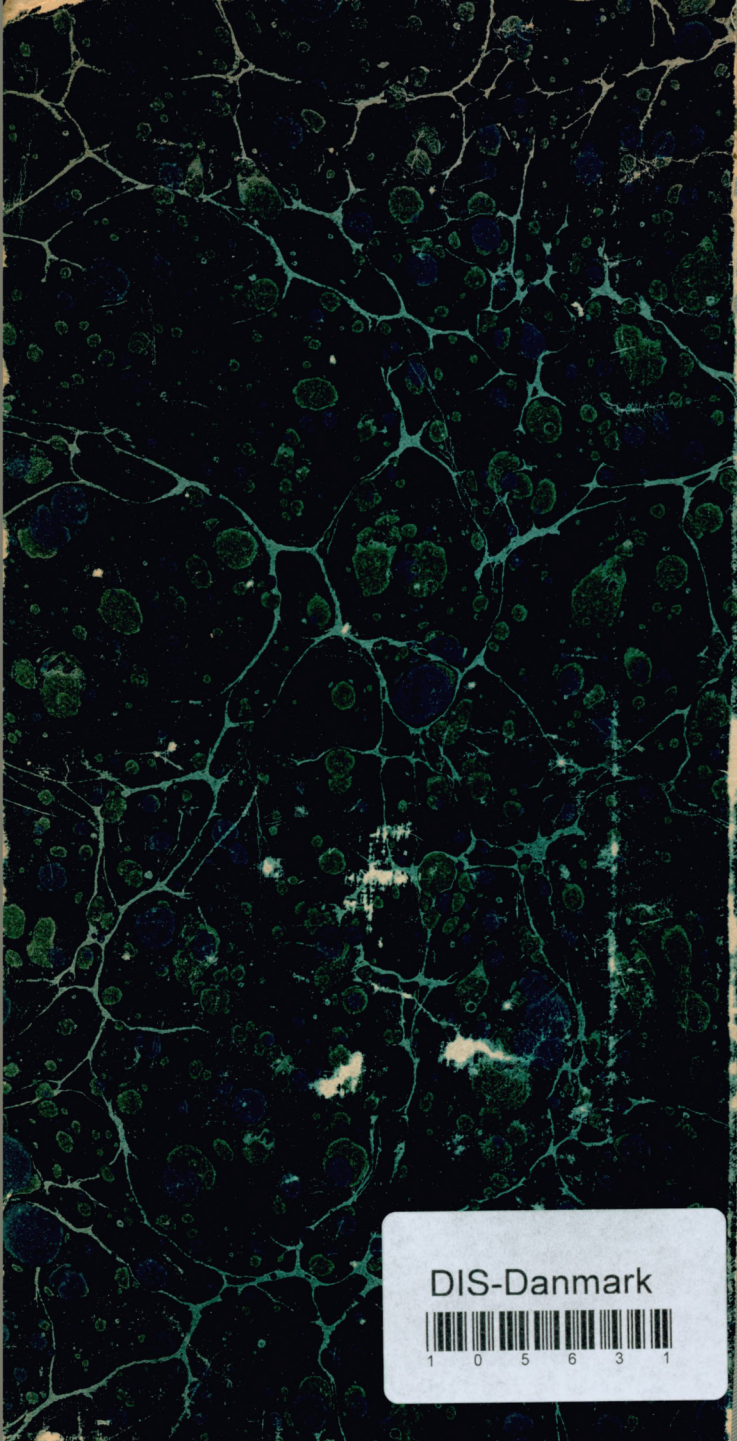
"Litteraturens og Poesiens fortryllede
Land er en aandelig Fristad, som hver
Kan udd af Konger eller Kongerind²
ser at sig, men hvor enhver Genius²
Kan kan være spjst i sin egen
individuelle Verden, uden at han
derved gjer nogen Anden Pangen
og Uvdsgheden stridig i hans
Sphere." P. J. Ingemann
(Vilhayskikk S. 31.)

— Der er to Grundelementer: det danske
Land, som i deres Udvikling bestandig ligesom
have maattet modarbejde hinanden, for i
gjenvidig Ligevægt at have deres Ailvarelse,
og harmoniske Væxt — det er Dybden og
den sanguiniske Lethed, Følelsen og den
besindlige Forstand; en letbevægelig Fanta-
si Maer: begge Tjeneste: Følelsen
Kan blive selvmerisk og Forstanden vittig
— og maer begge disse Elementer, Kæmpende
berøre hinanden, hver i sin Ford
efter kjrende Overvægt, op

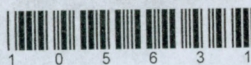
deres Bevægelser mellem Idealisme og
Realisme, mellem positiv Realisme
og Naturalisme, mellem dyb Alvor og
let Spøg, mellem det Tragiske og det
Komediske, mellem de Stauders posi-
tive og negative Polariteter, som Sjælden
Naturanviser have forenet sig i enkelte
Individer, men som have deres forening
punkt i den af dyb Alvor udspun-
ne Humor og Livsbævi, som ander-
mindre blev enhver grundlovlig dansk
Digter til Del. Heltgang af af disse
Nationalcharakterens Grundelementer,
yttes sig ensidig og overvejende, rejser
Oppositionen sig stærkt i den modsatte
Retning, indtil denne ved sin ensidige
Fred eller Overvej alt for fremfaldet en
-Reaction. Saaledes har det vist sig
Kjendeligt i vor hele poetiske Littera-
tur. (Tilbagebl. S. 60)

(Kingo - Holberg - Frøson - Fr. V. - Luald-
Wessel & Baggesen etc.) (Heiberg & Hertz
St. Grundtvig & Luge-mann)

DIS-Danmark

1 0 5 6 3 1